

Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia vahehindamine

Lõpparuanne

**Merli Tamtik, MA
Laura Kirss, MA
Maarja Beerkens, PhD
Risto Kaarna, MA**

Tellija: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskus

Tartu, oktoober 2011

Poliitikauuringute Keskus PRAXIS
Tornimäe 5, 10145 Tallinn, Eesti
tel 640 8000, faks 640 8001
e-post: praxis@praxis.ee
<http://www.praxis.ee>

Poliitikauuringute Keskus Praxis on Eesti esimene sõltumatu mittetulunduslik mõttekeskus (ingl. k. *think tank*), mille eesmärk on toetada analüüsile, uuringutele ja osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitika kujundamist.

Käesolev vahehindamine on valminud paljude kaasabil. Suured tänud kõigile intervjueeritavatele, kõrgkoolide esindajatele, kes info edastamisel abiks olid, kui ka kõigile teistele abilistele, nõuandjatele ning toetajatele!

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Rahvusvahelistumisest Euroopas ja mujal	5
2. Hindamise metoodika	9
3. Rahvusvahelistumise strateegia analüüs	13
3.1. Strateegia saamisloogu ja taust.....	13
3.2. Ülevaade strateegiast ja sekkumise loogikast.....	15
3.2.1. Rahvusvahelistumise eesmärk	15
3.2.2. Strateegia tegevussuunad ja prioriteedid	15
3.2.3. Strateegia sekkumise loogika	17
3.2.4. Strateegia sihtgrupid	19
3.2.5. Strateegia tegevuste süsteemsus ja sobivus	21
3.2.6. Strateegia rakendamine	23
3.2.7. Indikaatorid	25
4. Strateegia rakendamise ja tulemuslikkuse hindamine.....	26
4.1. Indikaatorite saavutamine	26
4.2. Tegevuste tulemuslikkus strateegia valdkondades.....	31
4.2.1. Toetav õiguslik keskkond.....	31
4.2.2. Õppetegevuse rahvusvahelistumine	33
4.2.3. Rahvusvahelistumise tugisüsteem	44
4.2.4. Institutsioonidevaheline koostöö.....	52
Kokkuvõtte ja soovitusel	54
Kasutatud kirjandus.....	58
Lisa 1: Rahvusvahelistumise statistika.....	59
Lisa 2: Strateegia jälgimismõõdikud	68
Lisa 3: Indikaatorite saavutustasemetel prognoos	83

Sissejuhatus

Rahvusvahelistumisest on kujunenud kõrgharidusmaastiku 21. sajandi üks olulisemaid fenomene, mis muudab ja mõjutab haridussüsteeme ning vormib kõrghariduspoliitikat. Riiklikul tasandil võimaldab rahvusvahelistumine kaasa aidata inimressursside arengule, strateegiliste liitude loomisele, kõrgharidusteenuste ekspordi kaudu majandustegevuse hoogustumisele ning riigi maine tõstmisele. Institutsioonilisel tasandil võib see muuhulgas tähendada sissetulekuallikate mitmekesistumist, uute teadmiste loomise intensiivistumist, tudengite ja õppejõudude arengut, partnerluse ja välisülikoolidega koostööprojekte tihenemist ning õppekavade sisulist muutumist.

Eesti ei ole sellest kõrghariduse kesksest arengust kõrvale jäänud – siin eksisteerib alates 2006. aastast „Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia 2006-2015“ (edaspidi „rahvusvahelistumise strateegia“), mis „Eesti kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015“ (edaspidi „kõrgharidusstrateegia“) raames koostati. Kuna rahvusvahelistumise strateegia loomisest on tänaseks möödunud juba viis aastat, on paslik teha vahekokkuvõtte sellest, kuidas toona kavandatud strateegia elluviimine on edenenud. Sellel eesmärgil tellis SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskus käesoleva vahehindamise.

Vahehindamise **eesmärgiks** oli hinnata strateegia elluviimise edukust riiklikul tasandil. Täpsemalt soovis SA Archimedes hindamise abil vastuseid leida järgmistele uurimisküsimustele:

1. Kas 2006. aastal väljatöötatud rahvusvahelistumise strateegia on aja- ja asjakohane?
2. Kuidas on rahvusvahelistumise strateegias kirjeldatud eesmärgid täidetud alates 2006. aastast?
3. Millised on strateegia tegevusindikaatorite saavutustasemed?
4. Kuidas on tagatud strateegia tegevuste süsteemsus ning sobivus?
5. Kuidas hinnata tegevuste rakendamise edukust ja mõju?
6. Kuidas on tegevustega jõutud peamiste sihtgruppideni?
7. Kuidas on tagatud institutsioonidevaheline koostöö?
8. Milline on tegevuste sihttasemete saavutamise tõenäosus?
9. Milliseid soovitusi võiks teha strateegia elluviimiseks tulevikus?

Uuringu peamiseks **objektiks** olid Eesti avalik-õiguslikud ülikoolid, üks eraülikool ning rakenduskõrgkoolid. Lisaks kaasati järgmised olulised huvi- ja sidusgrupid: Eesti üliõpilased (Eesti Üliõpilaskondade Liit), välistudengid, strateegia elluviimisega seotud asutused (Haridus- ja Teadusministeerium, SA Archimedes) ning riiklikult arengukavade kujundamise ja koordineerimisega seotud asutused (Riigikantselei, Arengufond). Arvamust küsiti samuti kolmelt rahvusvaheliselt rahvusvahelistumisega seotud organisatsiooni esindajalt: Academic Cooperation Association (ACA) Belgias, The Center for International Mobility (CIMO) Soomes ja The Norwegian Center for International Cooperation in Higher Education (SIU) Norras.

Käesolev lõpparuanne tugineb lisaks nimetatud sihtrühmadega läbiviidud intervjuudele ka erinevatel strateegiat puudutavatel dokumentidel, andmetel ning avalikult kättesaadaval infol.

1. Rahvusvahelistumisest Euroopas ja mujal

Rahvusvahelistumisest on üle maailma saanud kõrghariduse üks olulisemaid tegevussuundasid, mille arendamisega on tegeldud viimasel aastakümnel järjest intensiivsemalt ning strateegilisemalt. Sellest annavad tunnistust uued strateegiad, poliitikad, programmid ja tegevused, millega tegeldakse nii riiklikul, institutsionaalsel kui ka organisatsioonide tasandil. Käesolev vahehindamine lähtub kõrghariduse rahvusvahelistumise üldlevinud **definitsioonist** (Knight 2008), mille kohaselt rahvusvahelistumine on protsess, mille käigus rahvusvaheline, kultuuridevaheline ja/või globaalne dimensioon saab loomupäraseks osaks kõrghariduse eesmärgist, funktsioonist, õppe-ja teadustegevusest ning kõrghariduse pakkumisest.

See definitsioon on oma olemuselt teadlikult neutraalne, vältimaks kriteeriumite reastamist, mille järgi rahvusvahelistumise edusamme mõõta. Rahvusvahelistumise uurijad on seisukohal, et pole olemas **ühte ainsat rahvusvahelistumise reeglit** (Knight 2008, Stensaker et al 2008). Kõik kõrgharidusinstituudid ei ole rahvusvahelistumist oma eesmärgiks võtnud, sageli ei eelda seda nende missioon ning seetõttu poleks õigustatud kõiki ühtsete kindlaksmääratud kriteeriumide järgi hinnata. Enders (2004) tõstab esile lisaks **konteksti osatähtsust** ning loetleb faktoreid, mis mõjutavad rahvusvahelistumise riiklike strateegiate elluviimise edukust kõrghariduses. Nendeks on riigi majanduslik ja poliitiline võim maailmas, riigi suurus ja geograafiline asukoht, domineeriv kultuur, kõrgharidussüsteemi omapära ning kvaliteet, riigikeele roll rahvusvahelises mastaabis ning varasemad rahvusvahelisust puudutavad riiklikud poliitikad.

Rahvusvahelistumisest on saanud paljude rahvusvahelise ambitsiooniga ülikoolide ja teaduspõhiseks pürgivate riikide strateegiate lahutamatu osa. 2006. aastal IAU (*International Association of Universities*) poolt läbiviidud uurimuse kohaselt peab 73% maailma kõrgharidusasutustest rahvusvahelistumist kõrge prioriteediga eesmärgiks, 23% jaoks on tegu keskmiselt prioriteetse tegevusega ning ainult 2% küsitatud kõrgkoolidest märkis, et tegu on madala prioriteediga (Knight 2008).

Rahvusvahelistumise teoreetiline vaatenurk on suunatud **institutsioonide** tegevuste, poliitikate ning arengute analüüsile. Stensaker et al (2008) väidab, et kui riiklikud strateegiad annavad infot üldiste suundade kohta, siis kõrgharidusasutuste tegevuste analüüs annab terviklikuma pildi, milline on riiklike strateegiate väljund ning poliitikate tegelik mõju kõrgkoolides. Kõrgkoolide seas on läbi viidud mitmeid uuringuid, et selgitada välja milliseid parimaid praktikaid kasutatakse, et täita missioonis sisalduvat rahvusvahelistumise eesmärki. Mitmed organisatsioonid (nt *Association of Universities and Colleges in Canada* (AUCC), *American Council on Education* (ACE), *Netherlands Organisation for International Cooperation in Higher Education* (NUFFIC)) annavad välja rahvusvahelistumise auhindu kõrgkoolidele, et tunnustada nende pingutusi ja anda ideid teistele.

AUCC 2006. aasta Kanada kõrgkoolide seas läbiviidud uuring reastas peamised **rahvusvahelistumise trendid** kõrgkoolide seas. Kõrgkoolid on võtnud suuna muuhulgas järgmisele: rahvusvaheline mõõde sisaldub kõrgkoolide strateegilistes dokumentides (95% kõigist küsitluses osalenud kõrgkoolidest), kõrgkoolide rahvusvahelistumisega tegelevate osakondade eelarve on suurenenud (74%), kõrgkooli juhtkonnas on loodud uusi rahvusvahelistumisega seotud ametikohti (58%), kõrgkoolid pakuvad logistilist ja moraalselt tuge välismaale suunduvatele tudengitele (83%), kõrgkoolid pakuvad stipendiume tudengimobiilsuse toetuseks nii sissetulevatele kui väljaminevatele tudengitele (81%), kõrgkoolid pakuvad koolitust, kuidas paremini õppekavu rahvusvahelisemaks muuta (58%), aktiivselt tegeletakse õppekavade turundusega (67%), suurenenud on tudengite huvi tegeleda rahvusvahelise

arengukoostööga (67%) ning suurenenud on õppejõudude huvi teaduskoostöö vastu arengumaade partneritega (63%)¹.

ACE (American Council of Education) (2009) annab ülevaate rahvusvahelistumise parimatest praktikatest USA kõrgkoolides². Näited puudutavad keeleõppe intensiivistamist (nt keelekohvikud, tudengitest tuutorid, õppejõududele suvine keeleõppe programm), õppekava rahvusvahelistumist (nt õpetajakoolituse tudengitele kohustus 40 praktikatundi erinevas etnilises, sotsiaalses või kultuurilises keskkonnas, videokonverentside läbiviimine teistest rahvustest tudengitega, õppekavas kohustuslikud rahvusvahelise temaatikaga ained, külalisloengud välisõppejõudude poolt) ning organisatsioonilise toe pakkumist (ülikoolide katusorganisatsioonid) partnerluslepingute koostamisel ja rahastamisel.

Euroopa riikides toimunud kõrghariduse rahvusvahelistumise arengud on olnud erinevad. Seitsmes OECD riigis (Austria, Saksamaa, Kreeka, Holland, Norra, Portugal ja Suurbritannia) 2005. aastal läbiviidud uurimus rahvusvahelistumise trendidest ja poliitikatest toob välja **mobiilsuse** keskse rolli Euroopa riikides (Luijten-Lub et al 2005). Teine läbiv teema rahvusvahelistumise edendamisel on **õppekavade kvaliteedi** tagamine, kontroll ja akrediteerimine, millega kõik nimetatud riigid aktiivselt tegelevad. Suurenenud on tähelepanu **riigiülese hariduse reguleerimisele**, et tagada riigisisene kvaliteedikontroll ka programmidele, mida pakuvad riigis välisriikide ülikoolid. Olulisi kõrgharidusmuutusi on kaasa toonud Bologna Deklaratsiooniga liitumine. Rahvusvahelistumise valupunktiks on sageli **inglise keeles pakutavate õppeprogrammide osakaal**, mis on mitmetes mainitud riikides kaasa toonud rahvusliku debati keele ja kultuuri säilimise teemadel. Norra ja Holland on siiski aktiivselt suurendanud ingliskeelsete aineprogrammide osakaalu. Holland on teatanud täielikust üleminekust ingliskeelsele magistriõppele, et suurendada välistudengite osakaalu riigis. Kreeka ja Saksamaa on oma poliitikates ettevaatlikumad, strateegiates rõhutatakse kohaliku riigikeele osatähtsust inglise keele kõrval.

Eraldi läbiviidud rahvusvahelistumise uuring Põhjamaades (Rootsi, Taani, Soome, Island ja Norra) kinnitab juba kirjeldatud trende, mille kohaselt on kõrgkoolid rahvusvahelistumisel suuna võtnud suurema **reguleeritusega ja formaalsema poliitika** suunas (Stensaker et al 2008). Aktiivselt tegeletakse strateegiliste plaanide väljatöötamisega, luuakse uusi rahvusvahelistumise tegevaid üksusi ning otsuste tegemine on viidud üksikõppejõu tasandilt kõrgkooli keskadministratsiooni tasandile. Loobutakse osakondade vahelistest partnerluslepingutest tsentraalsete üle-kõrgkooliliste lepingute kasuks. Ilmne on ka suund suurema rahvusvahelistumise alase tegevuse **professionaalsuse** poole (valdkonna töötajatelt eeldatakse oskust koostada partnerluslepinguid, tegeleda Euroopa Liidu grantidega, koostada rahvusvahelisi projekte grantide taotlemiseks jmt).

Maailmas on esile kerkinud riigid, mis esindavad nn rahvusvahelistumise uut voolu, kus rahvusvahelistumise taganttõukajaks on riikide majanduslikud ja poliitilised huvid, mitte niivõrd akadeemilis-kultuurilised nagu varem. Nendeks on USA, Austraalia, Uus-Meremaa ja Suurbritannia – seal on kõrgharidusest saanud riigi oluline eksporditav. Tuleb nentida, et järjest enam riike on võtmas sama suunda, eriti Euroopa Liidu riigid. Kõrghariduse rahvusvaheline koostöö on saanud üheks võtmeteemaks Euroopa Liidu Lissaboni strateegia peaesmärgi saavutamisel – Euroopa kui regiooni muutmisel maailma kõige konkurentsivõimelisemaks teadmispõhiseks majanduseks. Selle ambitsioonika eesmärgi saavutamiseks tuleb panustada kõikidel liikmesriikidel, kaasa arvatud Eestil, nii riiklikul kui ka Euroopa tasandil. AUCC (2007) uuring tõi esile, et Euroopa kui piirkond on tudengite mobiilsuse poolest tõusnud atraktiivsuse esimeseks sihtpunktiks, edestades nii Aasiat kui ka isegi Põhja-Ameerikat.

¹ Internationalizing Canadian campuses (2007) - www.aucc.ca/_pdf/english/publications/aucc-scotia_web_e.pdf

² ACE, The Examples of Good Practice (2009) -

<http://www.acenet.edu/Content/NavigationMenu/ProgramsServices/cii/tool/good/index.htm>

Euroopa poliitilisel maastikul toimuvad kõrghariduse ning teaduskoostöö arengud mõjutavad Eesti rahvusvahelistumise tegevusi, mistõttu on oluline neist teadlik olla. Euroopa Liidus tegelevad rahvusvahelistumisega kaks Euroopa Komisjoni peadirektoraati: hariduse ja kultuuri peadirektoraat (Directorate-Generale for Education & Culture), mis keskendub **kõrghariduse** rahvusvahelistumise toetamisele, ning teadusuuringute ja innovatsiooni peadirektoraat (Directorate-Generale for Research and Innovation), mis koordineerib **teadustöö** rahvusvahelistumist.

Kõrghariduse valdkonnas on Euroopa Liidus pearõhk riikidevahelise üliõpilasmobiilsuse suurendamisel ning õppetöö kvaliteedil (vt Tabel 1). Lühiajaline mobiilsus annab võimaluse laia silmaringiga kvalifitseeritud tööjõu kasvatamiseks, pikemaajaline eesmärk kõrgharidusmobiilsuse soodustamisel on teaduskoostöö toetamine ja tihendamine. Õppurite ja teadlaste mobiilsus aitab parandada õpetamise, õppimise ning teadusuuringute kvaliteeti ning on kasulik just uute teadmiste saamise seisukohast.³

Tabel 1. Olulisemad Euroopa (kõrg)hariduse rahvusvahelistumise arengusuunad

Aasta	Algatus/tegevus	Eesmärk
1999	Bologna Deklaratsioon	Luu ühtne Euroopa kõrgharidusruum aastaks 2010. Rõhk konkurentsivõimel ja tudengite mobiilsusel.
2007	Resolutsioon ülikoolide moderniseerimise kohta	Peamine rõhk kvaliteedi tagamisel ning kraadide tunnustamisel, ühis- ja topeltkraadide kasutamise ning kvalifikatsioonide ja õppeperioodide vastastikuse tunnustamise edendamine.
2008	Tempus IV programm	Kõrghariduse ajakohastamine Ida-Euroopa, Kesk-Aasia, Lääne-Balkani ja Vahemere piirkonna partnerriikides ülikoolide koostööprojektide ja partnerluste arendamise kaudu.
2008	Ühtne Euroopa Kvalifikatsiooni raamistik (EQF)	Euroopa kvalifikatsioonide tunnustamise süsteem, mis võimaldab riiklike kvalifikatsioonide ühtset mõistmist ning tööjõu paremat liikumist Euroopas.
2008	Erasmus Mundus (2009-2013)	Õppekavade kvaliteedi parandamine ning kolmandate riikidega koostöö parandamine.
2010	Euroopa 2020 strateegia	Euroopa eesmärgid regionaalse konkurentsivõime tõstmiseks (nt 20% lõpetajatest peab olema aastaks 2020 mobiilsuskogemusega), aluseks rahvuslikule "Eesti 2020" strateegiale.

³ The Internationalization of Higher Education
http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1124_en.htm

Teadustöö rahvusvahelistumise peamiseks tegevussuunaks on teaduspõhise koostöö väljaarendamine. Käib töö Euroopa teaduse- ja tehnoloogia rahvusvahelistumise strateegia väljatöötamiseks kolmandate riikidega.

Tabel 2. Olulisemad Euroopa rahvusvahelise teaduskoostöö arengusuunad

Aasta	Algatus/tegevus	Eesmärk
2000	Lissaboni Konventsioon	Euroopa Liidus muutmine maailma kõige konkurentsivõimelisemaks teadmispõhiseks majanduseks aastaks 2010. Kõrgkoolide rahvusvahelistumine on üks mehhanisme eesmärgi saavutamisel.
2007	Teaduse rahvusvahelistumise töögrupp (OMC Working Group "Internationalisation of R&D")	Selgitada välja liikmesriikide eesmärgid, prioriteedid, vahendid ning tegevused teaduskoostööks kolmandate riikidega. Reastada eesmärgid ja sihtriigid Euroopa tasemel koostööks.
2007	7. raamprogramm	Üks programmi komponent keskendub rahvusvahelisele teaduskoostööle. Programmid ERA-net ja INCO-net tõhustamaks rahvusvahelist teaduskoostööd. Marie Curie programm teadlasmobiilsuseks.
2008	Rahvusvahelise teaduse ja tehnoloogia koostöö strateegiline raamistik (Strategic European Framework for International S&T Cooperation)	Rõhk rahvusvahelise dimensiooni tugevdamisel Euroopa teadusruumis (ERA).
2008	Rahvusvahelise teaduse ja tehnoloogia koostöö strateegiline foorum (Strategic Forum for International Science and Technology Cooperation)	Välja töötada Euroopa tasemel rahvusvahelistumise strateegia kolmandate riikidega.
2011	Euroopa teadustegevuse strateegia Horizon 2020	Märkimisväärne investeeringute kasv, ühine Euroopa strateegia, mis näeb ette rahvusvahelise koostöö innovatsiooni ja teadussaavutuste edendamiseks.

Teadus- ja arendustegevust peetakse Euroopa konkurentsivõime suurendamise alustalaks, mistõttu on enamus Euroopa liikmesriike kõrgkoolide abil rahvusvahelist koostööd arendamas just teadusvaldkondades. Üle poole Euroopa Liidu liikmesriikidest ning assotsieerunud riikidest on viimase paari aasta jooksul välja töötanud või välja töötamas riiklikke strateegiaid teadustegevuse rahvusvahelistumise saavutamiseks, hõlmates sealhulgas tihedat koostööd kolmandate riikidega. Lisaks USAle ja Jaapanile on Euroopa teaduskoostöö fookuses nn BRICS riigid: Brasiilia, Venemaa, India, Hiina ja Lõuna-Aafrika Vabariik. Euroopa tasandil on eelistatuimad koostöövaldkonnad eelkõige need, millel on potentsiaali globaalsete probleemide lahendamisse panustamiseks: nt kliimamuutused, energiasäästlikkus, puhta toidu ja veevarude tagamine ning nakkushaiguste uuringud.

Kokkuvõttes võib öelda, et nii Euroopas kui maailmas on viimase kümne aasta jooksul rahvusvahelistumise prioriteetideks olnud üliõpilasmobiilsuse suurendamine, õppeprogrammide kvaliteedi tõstmine, rahvusvahelistumise keskse juhtimise oluline kasv (suund rohujuure tasandilt organisatsioonide ja riikide kesksete funktsioonide hulka) ning teaduskoostöö tugevdamine. Ka Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia annab tunnistust suurenenud vajadusest kõrgkoolide üleselt valdkonda edendada. Sarnaselt Euroopa arengutega rõhutatakse Eestis õppeprogrammide kvaliteedi tõstmise vajadust, samas teaduskoostöö tegevusi Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegias ei käsitleta, seepärast on teaduskoostöö ka siinsest uurimusest välja jäetud.

2. Hindamise metoodika

Kõrghariduse rahvusvahelistumise hindamine on koos rahvusvahelistumise protsessi tähtsustumisega saanud riiklikuks prioriteediks. Kõrgkoolide institutsionaalne iseseisvus on suurendanud ülikoolide aurundekohustust (*accountability*) valitsuse ja teiste huvigruppide ning laiema avalikkuse ees.

Ühtne rahvusvahelistumise hindamise standard Euroopas puudub. Siiski on tehtud esimesi arvestatavaid samme taolise süsteemi väljatöötamiseks. Hindamise muudab keeruliseks nii riikide kui institutsioonide kontekstide erinevus. Hiljuti valmis põhjalik uurimus üle maailma kasutusel olevate rahvusvahelistumist puudutavate erinevate hindamismeetodite kohta (Beerens et al 2010). Riikidest on rahvusvahelistumise hindamisega hiljuti tegelenud muuhulgas Jaapan (2006), Saksamaa (2009), Holland (2009), Rootsi (2005, 2008), Austraalia (2005), Uus-Meremaa (2006), Kanada (2007), Norra (2009), USA (2009) ja Suurbritannia (2007)⁴. Samas tuleb märkida, et tegemist on olnud kõrgkoolide rahvusvahelistumise hindamisega, mitte riiklikul tasemel strateegia täitmise hindamisega. Selles suhtes on käesolev Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia hindamine eelpoolmainitust erinev. Ülemaailmselt on valdkonnaga tegelenud ka IAU, kes on läbi viinud ulatuslikke empiirilisi küsitlusi ülikoolide seas (2003, 2005, 2009).

Beerens (et al 2010) jagab rahvusvahelistumise hindamise kolmeks erineva suunitlusega tegevuseks: **kaardistamine** (*mapping*), rahvusvahelistumise tegevuste analüüs ehk **hindamine** (*evaluating*) ja organisatsiooni **identiteedi määramine** (*profiling*). Vastavalt lähteülesandele keskendus käesolev uuring tegevuse analüüsile ehk hindamisele.

Levinumad metoodilised lähenemised rahvusvahelistumise hindamise läbiviimiseks on:

- **IQRP** (*Internationalization Quality Review Process*), mis on mõeldud haridusasutuse siseseks rahvusvahelistumise kvaliteedi määramiseks. Tegemist on enesehindamise (*self assessment*) protseduuriga.
- **ISO 9000** (*International Standard Association Guidelines*), standardiseeritud reeglite alusel kvaliteedikontroll välisauditi poolt. Tootmisvaldkonnast üle võetud standardid ei ole otseselt kohandatavad haridusasutuste rahvusvahelistumise aspektide hindamiseks. Puuduvad vajalikud indikaatorid.
- **Tegevusindikaatorite rakendamine** – tegemist on enamasti numbrilise või protsendilise väärtuse andmisega tegevustele, võimaldades teostada kvantitatiivset võrdlust. Lähenemise puuduseks on kvantitatiivsete mõõdikute jäikus kvalitatiivsete protsesside kirjeldamisel (väärtushinnangud, hariduslik kogemus) ning erinevate haridusasutuste missioonide erinevus rahvusvahelistumise eesmärgiks seadmisel.
- **Benchmarking** on protsess, mis põhineb kõrgharidusasutuste tegevuste omavahelisel mõõtmisel, võrdlemisel, parimate praktikate kindlaksmääramisel ning selle põhjal tegevuste edendamisel (*improvement*).
- **Klassifitseerimine ja reastamine** (*ranking*) – hindamine, kus võrdlusstandardid on seatud välise osapoole poolt. Tegemist on meetodiga, mis annab avalikkusele teavet institutsioonide grupi kvaliteedi kohta, mitte ei keskendu rahvusvahelistumise olukorrale riigis.
- **Jälgimismõõdikud** (*tracking measures*) – organisatsiooni eesmärkide põhjal (nt strateegiadokumendid) koostatakse mõõdikud, mida kõrvutades organisatsiooni eesmärkidega (nt üliõpilaste/õppejõudude mobiilsus, õppekavad, teadustöö, partnerlepingud, välistudengite arv) võrreldakse ja analüüsitakse. Võimaldab mõõta rahvusvahelistumise progressi ja kvaliteeti nii kvantitatiivsete kui kvalitatiivsete andmete kogumise teel. Saab mõõta hetkeolukorda või protsessi muutumist pikema aja vältel.

⁴ Põhjalik ülevaade riikide poolt kasutatud hindamismeetoditest ja printsiipidest on saadaval http://www.che.de/downloads/indicator_projects_on_internationalisation___IMPI_100511.pdf

Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia vahehindamine koosnes kokku kolmest etapist.

I etapp: Võrdlusaluse loomine jälgimismõõdikute meetodil

Etapi eesmärgiks oli välja töötada selgeltmõistetav võrdlusalus, mille põhjal võrreldakse riigi ja kõrgharidusasutuste tegevusi strateegias kirjeldatud aspektide suhtes. Esialgse ülevaate strateegias kirjeldatud eesmärkidest, alaeesmärkidest ning vastavate tegevuste rakendamisest aitas anda strateegia sekkumise loogika (vt Joonis 1) koostamine. Eesmärkide visuaalne kujutamine andis üldpildi tegevuste süsteemsusest ning võimalikest nõrkadest külgedest.

Hindamisel võeti aluseks lähenemine, mis käsitleb rahvusvahelistumist kui evolutsioonilist protsessi, mis on pidevas arengus, mistõttu kasutatakse protsessi hetkeanalüüsi võimaldavat **jälgimismõõdikute meetodit** (Knight 2008). Meetodi abil on võimalik kindlaks määrata rahvusvahelistumise hetkeolukord Eestis ning analüüsida seatud eesmärkide täitmist konkreetsel ajahetkel. Hinnang toimunud arengule antakse skaalal 0-3 (vt skaalade tähendust Tabelist 3) ning tegevustele skaalal A-C (Knighti meetodit on veidi kohendatud Eesti vajadusele). Hindamise aluseks on nii dokumentide, avalike andmeallikate kui ka intervjuude kaudu kogutud info. Meetod loob pildi strateegia tegevuste süsteemsusest, tuues välja strateegia tugevused ning nõrkused. Kui tegevuste saavutustasemed on teada, võimaldab see teha tulevikuprognose ning ettepanekuid. Tuginedes nii kvantitatiivsetele kui kvalitatiivsetele andmetele, saab meetodi kaudu analüüsida, millised tegevused vajaksid järeleaitamist ning milline institutsioon saab eesmärgi saavutamisele kaasa aidata. Lisaväärtusena saab väljatöötatud mõõdiksüsteemi kasutada ka tulevikus strateegia lõppresultaadi hindamiseks aastal 2015. Hindamise I etapis töötati välja Eesti konteksti ning rahvusvahelistumise strateegiale sobiv jälgimismõõdikute süsteem.

Nimekiri mõõdikutest võtab arvesse rahvusvahelistumise strateegia alaeesmärke, koondades need rühmade kaupa tabelisse. Strateegia alaeesmärkideks ning seega alaosadeks on:

- 1) õigusliku keskkonna loomine;
- 2) õppetegevuse rahvusvahelistumine;
- 3) rahvusvahelistumise tugisüsteem.

Täiendavalt koguti muuhulgas andmeid ka nähtavuse hindamiseks, kuna tegemist on strateegia ühe keskse eesmärgiga.

Tabel 3. Ülevaade jälgimismõõdikute meetodist

Element strateegias	Jälgimis-mõõdik	Siht-eesmärk	Hetke-seis	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele	Kes on vastutav?
Strateegias toodud tegevused alaosa kaupa.	Kuidas mõõdeti?	Eesmärk numbriliselt või tegevusena.	Numbriliselt või kirjeldusena.	Numbriline hinnang skaalal 0-3: 0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge.	Hinnang skaalal A-C: A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningat parandamist, C= vastab ootustele.	Milline institutsioon on tegevuse eest vastutav?

Allikas: The Internationalization Tracking Measure Chart (Knight 2008), kohendatud Eesti vajadusele.

II Strateegia senise edukuse ja süsteemsuse hindamine

Hindamise teises etapis viidi läbi rahvusvahelistumist puudutavate dokumentide ning avalike andmeallikate analüüs eesmärgiga määrata tegevusindikaatorite saavutustasemed ning hinnata

seniste eesmärkide täitmist. Toimus dokumentide kogumine, analüüs (*desk research*) ning statistilistel andmetel põhineva analüüsi teostamine. Iga analüüsitava kõrgkooli kohta (6 avalik-õiguslikku ülikooli, üks erakõrgkool ning kolm rakenduskõrgkooli) koostati eraldi mõõdiktabel. Etapi lõpus tehti kokkuvõtted ja loodi koondtabel. Kokkuvõttes esitatakse hinnang rahvusvahelistumise strateegia elluviimise kohta riigi tasemel, mitte üksikute ülikoolide lõikes. Lisaks analüüsiti rahvusvahelistumise heade tavade lepet (allkirjastatud 6.12.2007), Eesti avalike-õiguslike ülikoolide kvaliteedilepet (täiendatud ja allkirjastatud 12.06.2006) ning kasutati statistikat sisaldavaid andmebaase (SA Archimedes, EHIS) andmeanalüüsi läbiviimiseks. Saadud tulemused sisestati jälgimismõõdikute tabelitesse (vt Lisa 2).

III Strateegia aja- ja asjakohasuse hindamine

Uuringu kolmandas etapis viidi läbi rahvusvahelistumise strateegia rakendamise igapäevaselt seotud siht- ja sidusgruppide esindajate intervjuerimine eesmärgiga selgitada välja rahvusvahelistumise strateegia asja- ja ajakohasus ning koguda andmeid institutsioonidevahelise koostöö ning nähtavuse kohta. Lisaks koguti täpsustavaid andmeid (eksperthinnanguid) tegevuste edukuse, sobivuse, süsteemsuse ja mõju kohta. Intervjueritavatest annab täpse ülevaate tabel 4.

Tabel 4. Uuringu II etapi valimi kirjeldus ja kasutatud meetodid

Sihtgrupp	Valim	Meetod	Intervjueritute arv	Märkused
Eesti kõrgkoolid	Prorektorid, osakonnajuhatajad, Rakenduskõrgkoolide Rektore Nõukogu esindaja	Silmast-silma pool-struktureeritud intervjuu	18	TÜ (3); TTÜ (2); TLU (2); EMU (2); EMTA (2); EKA (2); Mainor (1); IT Kolledž (1); Tartu Tervishoiu Kõrgkool (1); EBS (1); Rakenduskõrgkoolide Rektore Nõukogu (1).
Üliõpilased	Eesti Üliõpilaskondade Liidu esindaja + üliõpilased	Silmast-silma pool-struktureeritud intervjuu + fookusgrupp (3)	27	EÜL (1); fookusgrupp välisüliõpilastega Tallinnas (7) ja Tartus (11); fookusgrupp eesti üliõpilastega Tallinnas (8).
SA Archimedes	Kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo töötajad	Silmast-silma pool-struktureeritud intervjuu	2	
Haridus-ja Teadusministeerium	Kõrghariduse ja teaduse asekanstler, hariduse ja tööturu nõunik	Silmast-silma pool-struktureeritud intervjuu	2	
Riigikantselei	Strateegiabüroo nõunik	Silmast-silma pool-struktureeritud intervjuu	1	
Arengufond	Arenguseire divisjoni juht	silmast-silma pool-struktureeritud intervjuu	1	
SIU, CIMO, ACA	Rahvusvahelistumise poliitika välisekspertid	Telefoni teel pool-struktureeritud intervjuu	3	SIU (1); CIMO (1); ACA (1).
KOKKU			54	

Tulenevalt püstitatud uurimisküsimustest ning uuringu lähteülesandest valiti uuringu III etapi andmete kogumise meetodiks silmast-silma pool-struktureeritud süvaintervjuu. Pool-struktureeritud süvaintervjuude käigus kogutakse andmeid vastavalt eelnevalt sõnastatud teemavaldkondadele.

Selline formaat võimaldab intervjueril suunata vestlust sobivas suunas vastavalt eelnevalt defineeritud intervjuu kavale, kuid erinevalt struktureeritud (ankeet)küsitlusest võimaldab ka intervjueritaval vajadusel puudutada ka teisi olulisi intervjuu teemaga haakuvaid aspekte. Seega tagab pool-struktureeritud formaadi kasutamine selle, et erinevates intervjuudes saadakse asjakohast infot kõigile uurimisküsimustele vastamiseks ning säilitatakse võimalus uute eelnevalt defineerimata teemaga haakuvate aspektide esilekerkimiseks. Pool-struktureeritud intervjuu toimib ka kvaliteedikontrolli mehhanismina, tagades intervjuudest saadud informatsiooni vastavuse eelnevalt paika pandud ning kokku lepitud kavale.

Intervjuu ülesehitus lähtus intervjuu kavast. Vastavalt püstitatud uurimisküsimustele ja uuringu I ja II etapi analüüsi tulemustele defineeriti esmalt intervjuu teemavaldkonnad. Uurimisküsimused operatsionaliseeriti ning defineeriti alateemadena iga teemavaldkonna lõikes. Iga alateema kohta sõnastati kontrollküsimused, mis võimaldavad intervjuu käigus jälgida, et kõik soovitud aspektid saaksid intervjuu vältel käsitletud. Samuti võimaldasid kontrollküsimused intervjueril esitada täpsustavaid küsimusi juhul, kui intervjueritava antavad vastused olid liialt pealiskaudsed, tagades intervjuu käigus saadava informatsiooni arusaadavuse ja piisava detailsuse. Intervjuu kavad koostati vastavalt igale sihtgrupile.

Intervjuud lindistati ja transkribeeriti. Iga intervjueritud respondendi kohta valmis intervjuu transkriptsioon, mis oli edasise intervjuude kodeerimise ja analüüsimise aluseks. Uurimisküsimustest lähtuvalt sõnastati analüüsikategooriad, mis olid aluseks andmete kodeerimisele. Analüüsitulemuste juures kasutatakse väljavõtteid intervjuude transkriptsioonidest, illustreerimaks sihtrühmade mõtteid ja argumentatsiooni. Intervjueritavate tsitaadid on esitatud muutmata kujul, inglisekeelsed tsitaadid tõlgiti.

Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia hindamise näol oli tegemist **vahehindamise** tüüpi hindamisega ehk programmi/strateegia elluviimise kestel läbiviidava hindamisega. Sellist tüüpi hindamiste käigus analüüsitakse tavaliselt programmi elluviimist ning muutusi väliskeskkonnas, et paremini mõista seniseid tulemusi ning edusamme lõppeesmärkide saavutamise suunas, tehes vajadusel ettepanekuid programmi või meetme täiustamiseks (vt nt Indicative Guidelines ... 2006). Piisava ajalise distantssi puudumise tõttu strateegia pikemaajalist kogumõju veel hinnata ei saanud.

3. Rahvusvahelistumise strateegia analüüs

3.1. Strateegia saamisluhu ja taust

Kõrghariduse rahvusvahelistumise küsimused tõusid konkreetsemalt päevakorda ning selleletemalised regulaarsed mõttetalgud kutsuti kokku Eestis 2004. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi eestvedamisel. Põhjusi oli selle taga mitmeid. Esiteks **puudus riigi tasemel selge nägemus** või kokkulepe, mida soovitakse kõrghariduse rahvusvahelistumise osas saavutada. Eestis olid küll käivitunud esimesed mobiilsusprogrammid (Kristjan Jaak, Erasmus) ning struktuuritoetuste esimesel perioodil olid algatatud mõned meetmed välisprofessorite toomiseks ja õppekavade arendamiseks, kuid need ei olnud andnud ootuspäraseid tulemusi (toetused läksid riigi seisukohast mitte-prioriteetsetesse valdkondadesse nagu sotsiaalia ja humanitaaria). Seega oli tekkinud vajadus leppida sihtgruppidega kokku strateegilised lähtekohad ning arengusuunad valdkonna süsteemse arendamise eesmärgil.

Tegelikut, jah, meil ei olnud sellist üldist kokkulepet, mida me rahvusvahelistumise valdkonnas teeme, et see oli selline ... iga kord ad hoc kutsuti seltskond kokku, öeldi, meil on nüüd raha, et mis me nüüd teeme. Ja otsustati, et teeme kõige esmase või esimese, alustame mingit strateegilist planeerimist rahvusvahelistumise valdkonnas. (Poliitikakujundaja)

Eelnevalt oli juhtunud see, et me olime üle läinud 3+2 Bologna mudelile ja täiesti selge oli see, et päris nii lihtsustatud kujul, nagu me tollal nendest asjadest rääkisime, see toimuda ei saa. Ma mõtlen välistudengite sissetulemine ja meie inimeste väljaminek. (Poliitikakujundaja)

Teiseks ajendiks oli **vajadus valmistuda Euroopa Liidu struktuurifondide** avanemiseks ja rakendamiseks Eestis. Struktuuritoetuste rakendamise eeltingimuseks on valdkondliku strateegilise kava olemasolu. Seega pidi rahvusvahelistumise strateegia looma alused, millest lähtudes edaspidi kavandada konkreetsed meetmed ja tegevused.

Kõrghariduse rahvusvahelistumise küsimuste arutelud toimusid samaaegselt uue kõrgharidusstrateegia (2006-2015) ettevalmistamisega. Kuigi rahvusvahelistumine on kõrghariduse valdkonna arenguküsimustes üks seotud valdkond, lahutati rahvusvahelistumise teema kõrgharidusstrateegiast. Põhjused olid peamiselt pragmaatilist laadi. Esiteks, erinevalt kõrghariduse põhiteemadest, oli rahvusvahelistumise valdkond Eestis sel ajal veel sisuliselt „lapsekingades”, mis tähendas, et arutelusid tuli alustada täiesti algusest – alates sellest, mida me mõtleme kõrghariduse rahvusvahelistumise all ning kuidas seda piiritleda jne.

Ta [rahvusvahelistumine] on seal [kõrgharidusstrateegias] ju mingisuguse komponendina olemas, aga kui nüüd vaadata kõrghariduse strateegiat, siis seal on päris palju selliseid teemasid, mis on traditsioonilisemad, kus enam-vähem nagu teada, kuidas moodi käituda, siis rahvusvahelistumise ei olnud need asjad päris selged. (Poliitikakujundaja)

Teiseks, kuna tegemist oli nõ omaette teemavaldkonnaga, kujunes selle ümber eraldi grupp inimesi, kes teemat arendama hakkasid. Lisaks, kuna teema nõudis ulatuslikumaid arutelusid ning põhjalikumat taustaülevaadet, kujunes dokument nii pikaks, et see ei sobinud enam kõrgharidusstrateegia juurde. Seega sai rahvusvahelistumise strateegiast kõrgharidusstrateegia alamdokument, mis arvestas tugevalt kõrgharidusstrateegia eesmäärke ning kirjutas täpsemi lahti rahvusvahelistumist edendavad planeeritavad tegevussuunad. Rahvusvahelistumise strateegia väljatöötamine ja realiseerimine nähti ette kõrgharidusstrateegia tegevuste (Tegevussuund 3: Õppekavaarendus ja rahvusvahelistumine) all.

Erinevalt kõrgharidusstrateegiast, mis on riiklik strateegiline arengukava ning mille puhul on täpselt reguleeritud selle koostamine, täiendamine, elluviimine ja aruandlus⁵, ei reguleeri ministeeriumi tasemel koostatud arengukava, sh rahvusvahelistumise strateegiat, riiklik reeglistik. Seetõttu on rahvusvahelistumise strateegia näol tegemist vähem formaalsemas vormis koostatud dokumendiga, mis ei sisalda kõiki valdkonna arengukavale kohustuslikke elemente (nt hetkeolukorra analüüs, konkreetsete meetmed, maksumuse prognoos, rakenduskava jne). Intervjuud tõid ka esile, et strateegia autorid ei pidanud vajalikuks seda nii kõrgetasemelise dokumendina vormistada.

Ta ei ole ka, ma ei arva, et ta peaks olema samal tasemel, kui on T&A strateegia või kõrgharidusstrateegia, ta on pigem selline töödokument, pidepunkt, et kui sa töötad edasi või otsid mingit pidepunkti, prioriteeti, et kuhu suunas me läheme. Et jah, tal ei ole olnud rakenduskava, ei ole isegi sellist mõtetki olnud, et tal peaks olema rakenduskava.
(Poliitikakujundaja)

Strateegia koostajate hinnangul eelistati strateegia vormistada suhteliselt mitte-formaalse dokumendina, mis esmajärjekorras paneks paika valdkonna teetähised ja **põhisuunad**. Intervjuudest võib välja lugeda, et esmalt sooviti põhiasjades kokku leppida, et siis edaspidi teemasid ja küsimusi juba konkretiseerida. Protsessis osalenud meenutavad:

Pigem see pidigi olema selline pragmaatiline dokument, et me kirjutame mõned asjad üles ja siis me teeme neid asju, mitte nagu mingi tohutult sügav, lihtsalt, et meil oleks mingi kokkuvõte olemas, et me ei hakkaks iga kord otsast peale. (Poliitikakujundaja)

Strateegia koostamisse olid kaasatud ning **töörühma** kuulusid tavapäraseid kõrghariduspoliitika kujundamises osalevad sotsiaalsed partnerid: Rektorite Nõukogu, rakenduskõrgkoolide esindus, eraülikoolide esindus, Eesti Üliõpilaskondade Liit, SA Archimedes. Lisaks olid kutsutud osalema Siseministeeriumi ja Välisministeeriumi esindajad. Diskussioonide tulemusel valmis strateegiadokument, mis loetles üles kokkulepitud arvukad tegevussuunad. Tegevussuundade paljusus tulenes osapoolte erisugustest huvidest ning soovidest.

No ega iseenesest asjaolu, et seal dokumendis on tegelikult kõikide soovid kirja pandud, näitab ka seda, et seda kodurahu püüti ikkagi hoida, et kui eraülikool oli huvitatud piiriülese õppe pakkumisest ja suutis avalik-õigusliku ülikooli ka mingitel segastel asjaoludel sellest teemast huvituma panna, siis me vaidlesime pikalt, et kas see on Eesti jaoks oluline teema või mitte, aga me panime ta sinna lõppkokkuvõttes sisse. (Poliitikakujundaja)

Kuna dokumendist pidi tulema ilma kindlate rakendusplaanideta üldine juhend, siis strateegiline vastutus dokumendi sisu poolest oli protsessis osaleja arvates nõrk: *vastuseisu kindlasti ei olnud, aga mulle tundub, et väga suurt vastutust ka ei olnud.*

Seejuures on veel oluline mainida, et strateegia algatamise hetkel ei olnud levinud mõtteviis sellest, et rahvusvahelistumine on kõrghariduse ja teaduse üks olemuslik osa. Nagu selgitavad strateegia koostajad:

see kontekst oli täiesti teine ja 2006 tegelikult kasvatati ühiskonda selles, et kallid inimesed, see [rahvusvahelistumine] ongi üks [teadus- ja kõrgharidus]elu komponent ja selles suhtes ta läi maailmapilti, ta läi paradigmat.

[Strateegia] väärtus ei peitu strateegias endas, vaid selle strateegia tegemises, selles koolituses, mis kaasneb strateegia arutelude ja kokkupanekutega. Nii, et põhiväärtus on seal ja see muutis paradigmat.

⁵ „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord“, Vabariigi Valitsuse määrus 13.12.2005 nr 302.

Strateegia saamisluгу ning protsess aitavad mõista, miks rahvusvahelistumise strateegia just sellisena loodi. Tagasi vaadates võib öelda, et strateegia loojate eesmärgiks oli eelkõige püüda haarata korraga paljusid tegevusvaldkondi, mis tol hetkel tundusid olulised ning vajadid tähelepanu. Laiapõhjaline dokument kätkes endas ka võimalust erinevatest allikatest rahastamise taotlemiseks.

3.2. Ülevaade strateegiast ja sekkumise loogikast

3.2.1. Rahvusvahelistumise eesmärk

Vastavalt strateegiale on kõrghariduse rahvusvahelistumise eesmärgiks:

parandada Eesti kõrghariduse kvaliteedi konkurentsivõimet regioonis, muuta meie kõrgkoolid nähtavamaks ning luua õiguslik ja institutsionaalne keskkond, mis toetab rahvusvahelistumist selle kõigis aspektides.

Strateegia eesmärk võtab arvesse Euroopa kõrghariduse peamisi suundi, kus põhirõhk on kõrghariduse kvaliteedi parandamisel. Eesmärgi sõnastuses rõhutatakse lisaks rahvusvahelist konkurentsivõimet kõrghariduses. Samas ei maini eesmärk, et rahvusvahelistumine on oluline ka siseriiklikult, kohalike üliõpilaste õppetegevuse kvaliteedi ja nende kompetentsi parandamiseks, mis võimaldaks neil üha rahvusvahelisemaks muutuvast töö- ja elukeskkonnas paremini hakkama saada. Samuti on eesmärk sõnastatud silmatorkavalt hariduskeskselt, sidumata laiemate majanduslike eesmärkidega. Paljud Euroopa väikeriigid (nt Soome ja Holland) näevad kõrghariduses kõrgeltharitud rahvusvahelise tööjõu meelitamise vahendit. Eesti strateegias on see moment vaid ettevaatlikult mainitud algtõdemustes teiste riikide kohta.

Kriitikana võib välja tuua mõningase **üldsõnalisuse**. Strateegia seatud eesmärk jääb umbmääraseks selles osas, millise piirkonna kontekstis soovitakse Eesti kõrghariduse kvaliteedi konkurentsivõimet edendada. Strateegia eesmärgipüstitusest ei selgu, kas on silmas peetud eelkõige Balti riike, Põhjamaid, Kesk- ja Ida-Euroopat, tervet Euroopat või veelgi laiemat piirkonda. Intervjueeritavate vastused illustreerivad eriarvamusi selles küsimuses:

No ta oli mõeldud isegi kitsamalt kui Euroopa kindlasti, ta oli mõeldud seda Läänemere regiooni või siin seda Ida-Euroopa põhjatippu või Baltikumi ja Põhjamaid ja Venemaad ja ütleme ikkagi seda meie lähipiirkonda, mis meie ümber on, et me selles keskkonnas suudaksime tugevamaks selliseks hariduse pakkujaks olla. (Poliitikakujundaja)

Seda [piirkonda] pole ka teadlikult määratletud ja reaalsus on see, et kui me suudame Põhjamaade piirkonnas mingisuguste nišierialadega silma paista tugeva kompetentsiga, siis me oleme hästi teinud. See on pigem ikkagi Põhja-Euroopa, kus me püüame nähtavamad olla ja võib-olla saades ... siis ka saades sedakaudu suuremate portsjonite osaliseks, et kas Aasias või Põhja-Ameerikas. (Poliitikakujundaja)

Kõrgharidusstrateegia mainib oma lähtealustes, et „Eesti huvides on pakkuda Euroopa kõrgharidusruumis konkurentsivõimelist kõrgharidust“. Sellest lähtuvalt võiks eeldada, et ka rahvusvahelistumises on mastaabiks seatud Euroopa, samas pole seda siiski otseselt strateegias väljendatud.

3.2.2. Strateegia tegevussuunad ja prioriteedid

Strateegia koostamisel on **lähtutud rahvusvahelistumise laiendatud mõistest**, mis ei käsitle rahvusvahelistumist ainult mobiilsuse seisukohast, vaid läheneb valdkonnale terviklikult. Lisaks õppetegevuse rahvusvahelistumisele pöörab strateegia tähelepanu rahvusvahelistumist toetavatele tugisüsteemidele, mis on äärmiselt olulised komponendid rahvusvahelistumise edendamisel.

Rahvusvahelistumise strateegia on ülesehitatud kolmele **tegevussuunale**:

- toetava õigusliku keskkonna loomine;
- õppetegevuse rahvusvahelistumine;
- rahvusvahelistumise tugisüsteemi arendamine.

Tegevussuundade raames loetleb strateegia iga suuna arendamiseks vajalikud tegevused, kirjeldades seejuures lühidalt tegevuste tausta. Kuna strateegial puudub täpset elluviimist kirjeldav rakenduskava, peab strateegia dokument ise selgelt välja tooma, **milliseid tegevusi strateegias püstitatud eesmärkide täitmine nõuab**. Kui enamasti on strateegia tekst üheselt mõistetav ning on selge, mida üks või teine tegevus praktikasse „tõlgituna“ tähendab, siis leidub siiski ka kohti, kus jääb väga ebaselgeks, mida strateegias toodu sisuliselt tähendab ning mis tegevusi hõlmab. Seejuures pole alati arusaadav, kas strateegias on kirjeldatud mingisuguseid üldisi printsiipe või on viidatud konkreetsete sammude astumise vajalikkusele. Näiteks toob strateegia välja: „rahvusvahelise suhtluse vajadust väärtustatakse läbivalt“ või „kõrghariduse piiriülest pakkumist tuleb arendada“ või „likvideerida õppetöö korraldusest tulenevad tudengite mobiilsuse takistused kõrghariduse I astmel“ või „intensiivne keeleõpe ja rahvusvahelises kultuurikeskkonnas töötamiseks vajalike oskuste omandamine saab kõrgkoolipedagoogide ettevalmistuse osaks“. Need näited illustreerivad puuduvat lüli soovitava tegevuse/olukorra ning reaalset vajalike ettevõetavate sammude vahel – strateegias sõnastatust ei selgu, millega täpselt tegeleda tuleb, kuhu ja milliseid tegevusi kes peaks tegema või milliseid muudatusi on vajalik teha.

SA Archimedes on strateegia elluviimise tarvis koostanud kokkuvõtte strateegia tegevustest. Dokument (mitteametlik) nimega „Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia tegevused“ sisaldab kokku 40 tegevust neljas erinevas valdkonnas – toetava õigusliku keskkonna loomine, õppetegevuse rahvusvahelistumine, rahvusvaheline oskusteave ning rahvusvahelistumise tugisüsteem. Siinkohal on oluline välja tuua, et kui strateegias nähakse rahvusvahelise oskusteabe kaasamist osana õppetegevuse rahvusvahelistumisest, siis tegevustes on see aspekt eraldi välja toodud, rõhutades selle olulisust strateegias. Strateegias väljatoodu tegevusteks „tõlkimise“ keerukusest annab märku ka see, et käesoleva analüüsi läbiviijate hinnangul võib strateegiast leida oluliselt rohkem tegevusi (vähemalt 1,5 korda rohkem), kui Archimedes oma kokkuvõttes on välja toonud. Kuna käesolev hindamine on suunatud rahvusvahelistumise strateegia kui dokumendi hindamisele, lähtutakse edaspidi strateegia dokumendis toodust ning sellest, millised tegevused on seal ette nähtud.

Olenemata sellest, millise täpse arvu tegevusi rahvusvahelistumise strateegia ette näeb, eeldab see **tegevuste prioritseerimist**, sest kõiki tegevusi ei ole võimalik üheaegselt ellu viia.

Rahvusvahelistumise strateegia ei too aga välja ühtegi tegevusprioriteeti ei tegevussuuna ega tegevuste lõikes. Intervjuud tõid esile, et kuna valdkond oli uus, tuli alustada üldiste põhimõtete ja suundade defineerimisest ning prioriteetide ning täpsemate fookusteni veel ei jõutud.

Jah, meil ei ole seal prioriteete, meil on seal läbivad põhimõtted ja vist on väärtused /.../ Me ei olnud selleks valmis ja see on nagu Eesti, mulle tundub, kõrghariduse üks suurimaid probleeme, millega me nüüd üritame tegeleda, on fokuseerimine. Jah, see oli meie esimene samm teha mingi strateegiline proov, katse, et midagi nagu mõelda pikemalt läbi rahvusvahelistumise vallas ja vähemalt see seltskond see hetk ei olnud valmis prioriteete seadma. Kui mõneti võtta, siis jällegi see, et ... et magister on ja baka ei ole ja mõned nagu sammud seal on, aga see, me ei olnud valmis – ei olnud ühiskond valmis, ei olnud riik valimis – seadma mingeid prioriteete valdkondade või välisriikide, kust me neid tudengeid tahame või ülikoolide mõttes, ei. (Poliitikakujundaja)

Prioriteetide puudumine ei võimalda anda hinnangut sellele, kas seni strateegia elluviimiseks teostatud tegevused on olnud eesmärkide saavutamiseks suhteliselt olulisemad või ebaolulisemad.

Ühtlasi tähendab prioriteetide puudumine, et strateegia elluviimise rahastamisel pole olnud selget sihti esmajärgus adresseerimist vajavatest küsimustest. Huvitava kombel on kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia prioriteedid ära toodud 2010. aastal koostatud ja Vabariigi Valitsusele esitatud aruandes „Ülevaade Eesti kõrghariduspoliitika arengutest 2006-2009“⁶:

- välisüliõpilaste arvu kasvatamine magistri- ja doktoriõppe ning rakenduskõrghariduslikel õppekavadel;
- tasakaalustatud üliõpilasvahetus ja selle toetamine kõrghariduse esimesel astmel;
- kõigi Eesti ülikoolide doktorantidele võimaluse andmine doktoritööga seoses viibida õpingute ajal vähemalt semester välismaal.

Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegias täna need prioriteedid ei sisaldu – ilmselt on poliitikakujundajate seas kokku lepitud olulisimates tegevustest, kuid need ei ole leidnud teed strateegiadokumenti. Osaliselt peegeldavad need prioriteedid strateegias toodud indikaatoreid (välisüliõpilaste arvu kasv ja doktorantide mobiilsus). Kuna käesolev hindamine lähtub strateegia hindamisest, siis nendest prioriteetidest otseselt lähtuda ei saa. Lisaks on need ametlikult ilmnenu alates 2010. aastal.

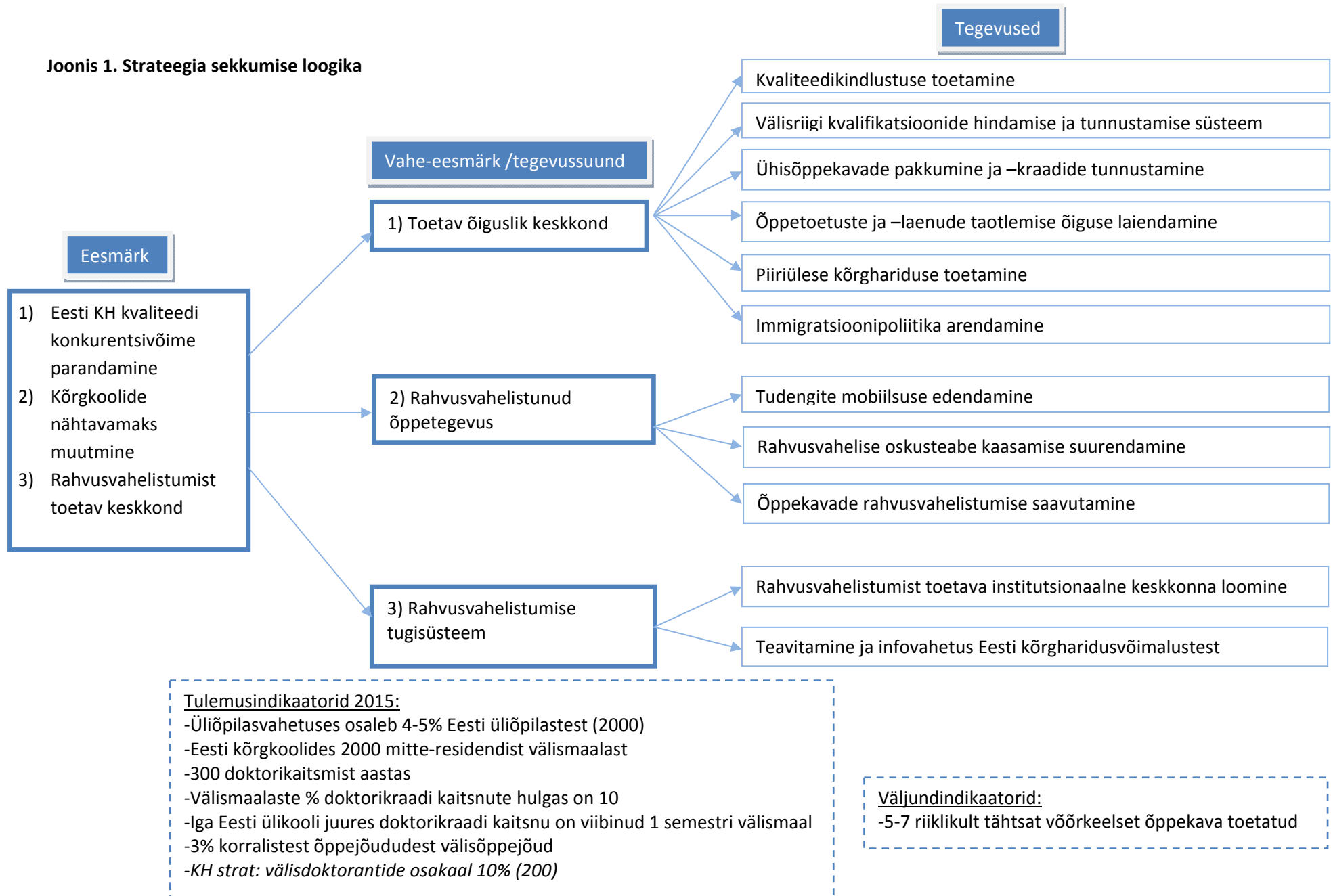
3.2.3. Strateegia sekkumise loogika

Allolev joonis (vt Joonis 1) esitab rahvusvahelistumise strateegia **sekkumise loogika**⁷ (koos indikaatoritega), tuues esile, millised tegevused milliste tegevusprioriteetide täitmisel panustavad ning milliseid eesmärgesid need aitavad ellu viia. Strateegia sekkumise loogika kõige selgem tegevusliin puudutab rahvusvahelistumist toetava keskkonna loomist, mille saavutamist toetab ühelt poolt vastava õigusliku keskkonna loomine koos selle tegevustega (peamiselt immigratsioonipoliitika, välisriigi kvalifikatsiooni hindamine ja tunnustamine, ühisõppekavad, välismaal õppivate Eesti üliõpilaste õppetoetused ja laenud) ning teisalt rahvusvahelistumise tugisüsteem ja selle tegevused (eelkõige rahvusvahelistumist toetav institutsionaalne keskkond kõrgkoolides). Õigusliku keskkonna loomise puhul on tegemist suunaga, kus kõrgkoolid ise saavad tegevuste elluviimist kõige vähem mõjutada. Strateegia täitmine sõltub tihedast koostööst riigiinstitutsioonide vahel, et vajalikud seadusmuudatused rakendada. Eesti kõrghariduse kvaliteedi konkurentsivõime arendamine toimub strateegia kohaselt peamiselt läbi õppetegevuse rahvusvahelistumise – seda nii läbi Eesti üliõpilaste välisvahetuste ja välisõpingute toetamise, rahvusvahelise oskusteabe kaasamise (õppejõud) kui ka õppekavade rahvusvahelistumise. Lisaks toetavad konkurentsivõime arendamist nii rahvusvahelistumise tugisüsteemi kui ka õigusliku keskkonna arendamine (nt ühiskraadide tunnustamine, kvalifikatsioonide hindamine, rahvusvaheline õpikeskkond).

⁶ 2010, Aruanne Eesti kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015 rakendusplaani 2008-2010 alusel toimunud tegevustest, Haridus- ja Teadusministeerium.

⁷ Koostatud hindajate poolt.

Joonis 1. Strateegia sekkumise loogika

Sekkumise loogikat esitavast joonisest selgub, et Eesti kõrgkoolide nähtavamaks muutmisele, mis on samuti üks võtme-eesmärkidest, ei ole eraldi selget tegevussuunda ette nähtud – Eesti kui hea õpikeskkonna tutvustamine ning Eesti õppimis- ja töötamisvõimaluste kohta informatsiooni levitamine on vaid üheks väikeseks elemendiks rahvusvahelistumise tugisüsteemi edendavast tegevussuunast. Arvestades püstitatud eesmärki, omavad nähtavusele kavandatud tegevused strateegias proportsionaalselt väikest osatähtsust.

3.2.4. Strateegia sihtgrupid

Strateegia sõnastus jääb ebamääraseks tegevuste peamise **sihtgrupi osas** ehk kellele on strateegia suunatud või kelle tegevusi soovitakse eelkõige mõjutada. Strateegia sihtgrupid võib välja lugeda järgmisest lausest:

Strateegias kokkulepitust juhinduvad oma tegevuses Haridus- ja Teadusministeerium ning sellega seotud asutused, kõrgkoolid ning üliõpilasorganisatsioonid.

Seega on sihtgruppideks erinevad kõrgharidusvaldkonnaga seotud institutsioonid. Siiski jätab strateegiadokument mitmeski kohas võimaluse erinevateks tõlgendusteks. Nii näiteks ei ole üheselt selge, mil määral on strateegia **rakenduskõrgkoolidele** suunatud. Kuna rakenduskõrgkoolides puudub doktoriõpe, on selge, et doktoriõpet puudutav temaatika neid ei puuduta. Samas mobiilsuse ning õppe rahvusvahelistumise teemad, sh välisõppejõud ning võõrkeelsete õppeainete/moodulite tegevused, on relevantssed ka rakenduskõrgkoolide puhul. Strateegiast jääb mõnevõrra mulje, et selles osas on rakenduskõrgkoolidele jäetud vabad käed – las nad ise otsustavad, mil määral nad seda soovivad. Rakenduskõrgkoolide esindajad olid strateegia väljatöötamise protsessis aktiivsed osalejad ning tol momendil nähti olulist potentsiaali kõrghariduse rahvusvahelisemaks muutumisel just nendelt. Meenutab protsessis osalenu:

Kui sa seda strateegiat loed, siis sa näed, et rakenduskõrgkoolid on üks esimesi prioriteete. Kui sa vaatad, mis ingliskeelseid õppekavasid tehakse, siis need on magister ja rakenduskõrgharidus. (Poliitikakujundaja)

Kahjuks ei ole loodetud plaan realiseerunud ning rakenduskõrgkoolide näol on tegemist sihtgrupiga, kel olulisi saavutusi rahvusvahelistumise vallas tänaseks ette näidata ei ole (vt täpsemalt ptk 4). Põhjuseid on mitmeid, sealhulgas üliõpilaskonna eripära (noored, kes on huvitatud kiirelt tööturule suundumisest ning puudub ambitsioon välismaale õppima minna, halb võõrkeeleoskus), õppejõudude vähene keeleoskus, ressursi puudumine inglise keelsete õppekavade väljatöötamiseks ning riigi toetusprogrammide ülikoolikesksus. Tõstatub küsimus, kas rakenduskõrgkoolid peavad üldse olema rahvusvahelistumisele fookuseeritud või tuleb leppida asjaoluga, et nad teenindavad peamiselt kohalikule tööturule suunduvaid õppureid. Arvamused selles seisukohas lahknevad. Rakenduskõrgkoolide esindaja kinnitab, et

rakenduskõrgkoolidel on täiesti valmisolek rahvusvahelistumiseks olemas. Ma arvan, et seda tahetakse teha.

Positiivset hoiakut väljendab ka rahvusvahelistumisega seotud poliitikakujundaja:

Ma ei näeks, et miks rakenduskõrgkoolid ei võiks olla samamoodi rahvusvahelistumise objektid, miks nad ei võiks seda teha. Tegelikult sellist rakenduskõrghariduse tasemel tööjõudu on tulevikus järjest rohkem ja rohkem vaja. /.../ ettevõtlusele on rakenduskõrgharidus võib-olla isegi olulisem kohati.

Mõned riigiesindajad olid siiski kahtleval seisukohal. Järgnev seisukoht illustreerib vastupidist arvamust:

Ma arvan, et see tänasel päeval väga tähtis pole. Kui meil oleks akadeemiline haridus tasemel ja välismaailmaga kooskõlas, siis vaevalt me peaksime rakenduskõrgharidust /.../ püüdma viia ka avatuks ja igasugustele standarditele vastavaks. Ma arvan, need on kaks eri asja.

Samas tuuakse rakenduskõrgkoolide poolt välja, et riigi poolt pole tulnud selget signaali rahvusvahelistumise osas:

Haridusministeeriumist ega keegi ei ole ju seadnud rakenduskõrgkoolidele ülesandeks või eesmärgiks näiteks, ma ei tea, töötada välja mingisugune õppekava või vahetada üliõpilasi. Sihukest asja pole olnud. /.../ Enamike rakenduskõrgkoolide omanik on riik. Ehk siis omanik tegelikult peaks ütlema, et me soovime, et töötataks välja sellised ... sellised asjad ja käivitataks selline ... selline vahetus. Omanik seda ei ütle.

Eelnevad väljavõtted intervjuudest illustreerivad küsimuse ümber valitsevat ebamäärasust. Võttes arvesse, et rakenduskõrgkoolide puhul on tegemist peamiselt riigi õppeasutustega, vajaks strateegia selles osas siiski selgemat nägemust. Lisaks rakenduskõrgkoolide teemale jätab strateegia lahtiseks veel teisigi teemasid – nt kui palju sooviti tegelikult bakalaureuse tasemel rahvusvahelistumist edendada või mis riikide tudengeid sooviti eelkõige Eestisse tuua. Järgnevad väljavõtted intervjuudest illustreerivad sihtgruppide temaatikaga seonduvat vastuolulisust:

Ja, aga jah, magister, doktor ja rakendus on erinevates arengukavades kindlasti sees. Et selles suhtes ei olnud kuidagi ainult ülikoolidele mõeldud. /.../ Meil oli kõvasti ambitsiooni, et see võiks saada kokkuleppeliseks aluseks suhtluses ka teiste ministeeriumidega, aga seda ei ole väga juhtunud. (Poliitikakujundaja)

põhitähelepanu oli doktoriõppe rahvusvahelistumisele, mida riik ei suuda kinni maksta. No see näitab, et rakenduskõrgkoolid [jäävad tähelepanu alt välja], no aktsent on ikka ülikoolide peal. /.../ Ja no olemuslikult ka ikka üks ole, et mida tipu poole lähemale lähed, seda laiemaks see [rahvusvahelistumise] horisont läheb ju. (Strateegia koostamises osalenu)

ongi vaadatud rohkem seda doktoriõpet ja seal veel edasi tippõppejõud ja tegelikult need meetmed, mis on loodud, on pandud rohkem selle professorite taseme ja kõik nii öelda võimalikud, et ta tegelikult piiritleb ära, kus see fookus on. (Strateegia koostamises osalenu)

sihtgrupiks on ühiskond laiemalt. Reaalselt ikkagi on see, et meie käes on mehhanismid ja me saame käitumist mõjutada kõrgkoolide ja üliõpilaste puhul. Loomulikult selle strateegia agenda on oluliselt laiem ja siin on kindlasti Välis-, Siseministeerium, on võimalik välja tuua sihtrühmadena. /.../ rahvusvahelistumine on täna Eestis ülioluline kahes ülikoolis – TÜs ja TTÜs, kellelt lausa tuleb nõuda neid tegevusi. Kõikide teiste ülikoolide jaoks on see väga hea ja rakenduskõrgkoolide jaoks on see väga kena, kui nad osalevad aktiivselt Erasmus programmis, aga selge on see, et nende fookus on mõnevõrra teine. Seda näitavad ka numbrid, nad on vähem huvitatud sellest. (Poliitikakujundaja)

Intervjuude põhjal võib kokkuvõttes öelda, et **enamike sihtgruppideni on tegevuste kaudu jõutud**. Kõik intervjuueeritud organisatsioonide ning kõrgkoolide esindajad on teadlikud kõrghariduse rahvusvahelistumise temaatikast ning kinnitavad, et rahvusvahelistumine on (suuremal või vähemal määral) prioriteetne valdkond, mida jälgitakse süsteemselt indikaatorite seire kaudu. Olulisusest annavad tunnistust ka institutsionaalsed rahvusvahelistumise strateegiad kõrgkoolides, kas eraldi dokumendina (Tallinna Tehnikaülikooli rahvusvahelistumise põhialused aastani 2015, Tallinna Ülikooli rahvusvahelistumise strateegia 2008-2015, Eesti Kunstiakadeemia rahvusvahelistumise strateegia aastateks 2006–2010, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia rahvusvahelistumise ja avaliku suhtluse strateegia aastateks 2007–2012) või arengukava osana (Tartu Ülikooli arengukava 2009-2015, IT Kolledži arengukava 2011-2014, Eesti Maaülikooli arengukava aastani 2015, Estonian Business Schooli arenguplaan 2011-2015).

Rahvusvahelistumisega seotud arendustegevuste olulisusest annab tunnistust ka ülikoolides juhtkonna tasemel toetus ning vastavasisuliste ametikohtade loomine. Mitmed ülikoolide esindajad

kinnitasid rahvusvahelistumisega tegelevate ametipositsioonide sisseseadmisega kaasnenud vastavate tegevuste olulisuse ja teadvustamise kasvu. Käesolev analüüs näitas selgelt, et rahvusvahelistumises on edukamad need kõrgkoolid, kus sellele tegevusele on sihipäraselt organisatsiooni ressursse pühendatud (versus organisatsioonid, kus rahvusvahelistumine sisaldub ainult ühe töötaja muude tööülesannete hulgas). Kõrgkoolide esindajate vastused illustreerivad seda mõtet:

Siis meil on veel võib-olla üks selline seitse aastat tagasi tehtud tark otsus, võeti välissuhete prorektor. Tänu temale oleme tohutult arenenud.

Rektor on selle protsessi tugev toetaja ja eestvedaja. /.../ Jah, on eelarve suurenenud ja on antud lisarahasid välisõppejõudude, üliõpilaste saamiseks. On inimesi juurde palgatud oma raha eest.

Et minu meelest ikkagi rahvusvaheliste suhete alal, välissuhtluse alal, peab olema ikkagi vastutav rektoraadi liige. /.../ Kui ta jääb ametniku tasandile, siis need ametnikud jäävad selle asjaga väga üksi. /.../ ta [rahvusvahelistumine] võib jääda nagu eraldiseisvaks tegevuseks, mingi projekt, aga kuidas sa integreerid seda kogu oma majja, et kõik saaksid aru, miks me seda teeme ja oskaksid ka panustada, kui on vajadus.

Kokkuvõttes võib öelda, et strateegia sihtgruppide ebaselge määratlus on loonud olukorra, kus rahvusvahelistumisega tegelemine sõltub kõrgkoolide enda äranägemisest ja vajadusest teemale pühenduda. Rakenduskõrgkoolides ei ole rahvusvahelistumine veel väga olulise tähtsusega eesmärk, kuigi selles osas väljendatakse huvi ning valmisolekut. Rakenduskõrgkoolid ootavad riigilt kui omanikult signaali selles osas, mil määral peaks seal rahvusvahelistumine eesmärgiks olema. Enamus ülikoole on võtnud rahvusvahelistumisele strateegilisema suuna, millest annavad kinnitust nii vastavate strateegiliste dokumentide väljatöötamine kui ka (juhtkonnas) vastavate ametikohtade loomine. Sihtgruppide selgem määratlus aitaks kaasa ühtse arusaama kujunemisele riiklike ootuste osas ning looks selguse, millisel määral erinevatelt sihtgruppidele tegevuste elluviimist eeldatakse.

3.2.5. Strateegia tegevuste süsteemsus ja sobivus

Strateegias seatud üldeesmärgi saavutamise eelduseks on tegevuste süsteemsus – kuivõrd läbimõeldult ja sihipäraselt on tegutsetud ning kuidas valitud tegevused sobivad lõppresultaadini jõudmiseks. Oluliseks teguriks on osapoolte tihe koostöö ning saavutuste pidev monitooring. Analüüsi käigus selgus, et **teadlik tegutsemine süsteemsuse saavutamiseks on siiski vaid osaline**. Valdavalt on kõigi suundadega jõutud küll tegeleda, kuid erineva süvenemisastme või fookusega. Üheks peamiseks põhjuseks võib tuua asjaolu, et strateegia ei reasta selgelt esmatähtsaid tegevusi. Sihtgrupid on strateegias sõnastatud eesmärgid teadmiseks võtnud, kuid rakendusplaani puudumine võimaldab tõlgendada olulisi tegevusi erinevalt.

Süsteemsuse saavutamise tagamise üks olulisemaid komponente, millele tuleks edaspidi suuremat rõhku panna, on kõrgkoolide esindajate arvates **ühtse ja selge riikliku nägemuse puudumine** kõrghariduse rahvusvahelistumise arengust. Siiani on kõrgkoolid tegutsenud oma parima äranägemise järgi, vastavalt olemasolevatele rahalistele võimalustele ning praktilistele vajadustele.

Tegelikult võib küll öelda, ehkki seal ees on öeldud, et ülikoolid peaksid juhinduma sellest ja ka ministeerium ja seatud ametkonnad, ega ülikoolid, mulle tundub, selles strateegiast ei juhindu küll. Et pigem on tõesti olnud nii, et kui sa enne küsisid, kes on sihtrühm, siis mulle tundub, et seda strateegiat on tõsiselt võtnud ametnikud, kes on siis sellest kinni hoidnud ja kes on siis loonud need riiklikud meetmed selle strateegia põhjal. (Poliitikakujundaja)

Strateegiadokument ei ole kõrgkoolidele kindlaks suunanäitajaks, vaid pigem tegevuste taustaks. Samas, nagu poliitikakujundajad kinnitavad, on riiklikud rahvusvahelistumise toetusskeemid ja –

programmid suunanud kõrgkoole riigi vaatenurgast oluliste tegevustega tegelema ehk *ülikoolid kasutavad neid rahasid, siis tegelikult ülikoolid täidavad seda strateegiat tegelikult väga hästi.*

Ülikoolide seas on siiski rahvusvahelistumise vajaduse teadlikkus üha kasvanud – *kui me ei ole rahvusvaheliselt nähtavad, siis meid ei ole olemas.* Viimastel aastatel on kõrgkoole rahvusvahelistumisele motiveerinud ka praktiline vajadus, mis seondub Eesti kõrgkooliealiste õpilaste arvu vähenemisega:

Praegu lisandub sellele tegelikult veel teine argument, see on see meie niinimetatud demograafiline auk, eks ole. Et kui me tahame olla enam-vähem sama suur ülikool ka viie aasta pärast nagu praegu ja me selgelt, noh me peame olema sama suur, sest me ei hoiu seda masinavärki lihtsalt muudmoodi üleval, eks ole, siis meil ei olegi neid lapsi kuskilt mujalt võtta kui välismaalt. Et 2005 see ei olnud kindlasti argument, sest sel ajal lõpetajate arvud kasvasid keskkoolides ja noh n-ö tung ülikooli oli meeletu.

Sageli on siiski kõrgkoolide rahvusvahelistumise **tegevussuunad erinevad** ning igaüks keskendub konkreetselt talle olulise valdkonna arendamisele. Näitena võib tuua avalik-õiguslike ülikoolide esindajate poolt väljatoodud arvamused järgnevate aastate prioriteetidest, kus ühed on huvitatud uute piiriüleste õppekavade arendamisest, teised mobiilsusnumbrite tõstmisest bakalaureuseastmes ning kolmandad järeldoktorantuuri väljaarendamisest. Samas võimaldab strateegia paindlikkus keskenduda ülikoolidel just nende individuaalsetele huvidele ning arendada välja tugevusi. Intervjuudest koorus tugevalt välja ootus riigipoolsele visioonile ning strateegilistele otsustele, mis oleksid järjepidevad ja selge suunaga. Järgnevad tsitaadid iseloomustavad erinevate kõrgkoolide esindajate seisukohti:

Haridus on selline valdkond, mis on riigile strateegiliselt tähtis ja riigil peab olema oma mõjutuskäsi selles. Aga ootaks palju tugevamat kätt riigi poolt.

Tegelikult peaks riigil olema need ootel fookused. /.../ riik teeb oma analüüsi ja ütleb, et see on meie prioriteet ja kõik. Jah, aga praegu tikub jah nii olema, et seda üldist asja ma ei ütle, aga iga programmi ja iga meetmega ütlen teile täpselt, mida te peate tegema.

Toimub ainult selline mudamaadlus omavahel, aga kus on see visioon, kus on see riiklik nägemus, kus on teatud mõttes ka sundhoovad, mis paneks ülikoole tegutsema selles suunas?

Peamine takistus tegevuste süsteemsuse saavutamiseks riigi tasemel on erinevate ministeeriumide vaheline vähene koostöö ja puuduv kokkulepe ühistes eesmärkides. Intervjuude käigus sai selgeks, et läbimurde saavutamiseks ei piisa vaid üksikute entusiastide jõupingutustest. Saavutada tuleb tegelik **koostöö ministeeriumide vahel**. Kerkib küsimus, kuivõrd on kõrghariduse rahvusvahelistumine Eesti arengut silmas pidades riiklikuks prioriteediks ning kuivõrd erinevad osapooled teadvustavad selle olulisust. Ühe intervjuueeritava arvamus ilmestab olukorda:

kokkuleppeliseks aluseks on suhtlus ka teiste ministeeriumidega, aga seda ei ole väga juhtunud, ehkki me kutsusime siseministeeriumi ja välisministeeriumi ja kõikide esindajad sinna töörühma ja oleme kaasanud neid ka hiljem sinna rahvusvahelistumise juhtnõukogusse ja igale poole. Et seda, sellist head koostööd ei ole Eestis.

Riiklikul tasandil tegevuste süsteemsuse saavutamisel peaks kõrghariduse rahvusvahelistumine **toetama teisi Eesti riigile olulisi arengusuundi**. Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia puhul on senini loomata selged seosed teiste arengukavadega ning majanduse arengu toetamisega laiemalt. Käesolev uuring toob esile, et Eestis on nii riigiinstitutsioonide kui ka üldisemalt ühiskonna tasandil teadvustamata rahvusvahelistumisest ühiskonnale tekkiv lisaväärtus – sellesuunaline teavitustöö oleks kindlasti vajalik selleks, et toetada rahvusvahelistumise eesmärkide elluviimist ja parandada tegevuste süsteemsust.

Poliitikakujundajad ning organisatsioonide esindajad töid välja vajaduse **integreerida kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia tihedamalt teaduse arenguga**. Nimetatud valdkondade kunstlik lahushoidmine soodustab programmide ja meetmete paljusust ning liigset tegevuste ja finantside dubleerimist. Tihedam koostöö võimaldaks vältida meetmete killustatust ning erinevate sihtrühmade ühine tegevussuund toetaks Eesti arengut.

Rahvusvahelistumise strateegia võiks olla rohkem kõrghariduse ja teaduse strateegiliste eesmärkide kontekstis lahti mõtestatud ja riigi, ütleme, sellise majandusarengu kontekstis lahti mõtestatud. Ta on selgelt üks hoob mingisugustele suurematele eesmärkide saavutamisele. (Poliitikakujundaja)

Teadus ja kõrgharidus võiksid seda rahvusvahelistumise asja ajada koos, see on ilmselge. Praegu nad on täiesti eraldi ja olude sunnil ajavad ka erinevaid asju. (Poliitikakujundaja)

Ma arvan, et selline olemuslikum teema, mille osas meil on nüüd tegelikult mingisugused arutelud käinud, on teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumise teemade koosvaatlemine. (Poliitikakujundaja)

Analüüsile tuginedes võib öelda, et tegevuste süsteemsuse saavutamisel on tegutsetud peamiselt ülalt-alla, suunates riiklike rahastamisskeemide abil kõrgkoole strateegias mainitud tegevusi ellu viima. Süsteemsuse saavutamise peamiseks nõrkuseks on hetkel horisontaalsuunaliste tegevuste vähene osakaal, sealhulgas ministeeriumidevahelised kokkulepped strateegilistest arengusuundadest, ehk sellest, kuidas rahvusvahelistumise tegevuste kaudu oleks võimalik tekitada ühiskonnale tulevikus maksimaalset lisaväärtust. Ühtne strateegiline lähenemine aitaks toetada sihtgruppidevahelist koostööd, suurendada kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelistumise tegevuste ühisosa, vähendades nõnda ressursside killustumist ning sarnaste tegevuste dubleerimist.

3.2.6. Strateegia rakendamine

Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia elluviimiseks nähti strateegias ette järgmine mehhanism:

- Haridus- ja Teadusministeerium (HTM) töötab välja perioodilised tööplaanid eesmärkide saavutamiseks;
- koordinatsiooninõukogu töötab välja tegevuste seire metoodika, korraldab perioodilist hindamist, taotleb HTMi kaudu vajalikud riigieelarvelised vahendid, kinnitab strateegia tsentraalselt rahastatavate tegevuste eelarvekavad igaks aastaks, koordineerib vahearuanete ja statistika avalikustamist ning vajadusel püstitatud eesmärkide ümbervaatamist;
- strateegias ettenähtud tegevuste stabiilseks rahastamiseks töötatakse välja riiklik programm;
- kõrgkoolide tasandil käivitatakse toetusmehhanismid ja luuakse institutsionaalsed tegevuskavad.

Strateegia elluviimise protsess pole tänaseks täpselt ettenähtud viisil käivitunud. Kavandatud perioodilisi tööplaanid pole strateegia rakendamiseks koostatud. Koordinatsiooninõukogu on loodud – 2007. aasta 15. jaanuari haridus- ja teadusministri käskkirjaga moodustati Eesti kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelistumise juhtnõukogu, mille ülesannete hulka kuulus nii strateegia siseriiklik koordineerimine, eesmärkide elluviimise seire (sh metoodika kinnitamine), vahearuanete koordineerimine, ministri nõustamine eelarveliste vahendite planeerimisel, nende jaotamisel, probleemide lahendamisel kui ka strateegia ümbervaatamisel⁸. Juhtnõukogusse kuulusid lisaks Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajatele veel Rektorite Nõukogu, Välisministeeriumi,

⁸ Haridus- ja teadusministri käskkirja 15. jaanuar 2007 nr 31-1.

Rakenduskõrgkoolide Rektorete Nõukogu, Eesti Teaduste Akadeemia, Eesti Üliõpilaskondade Liidu ning Erakoolide Rektorete Nõukogu esindajad.

Dokumentide analüüsist selgus, et juhtnõukogu koosolekud on toimunud küll korrapäraselt, kuid oma **algsest eesmärgist on kõrvale kaldunud**. Viimaste aastate koosolekul oli arutelu all peamiselt DoRa programmi rahataotluse spetsiifika ning laiem rahvusvahelistumise temaatika sõnavõttudes ei kajastu. Intervjuud tõid esile, et ühelt poolt tulenes juhtnõukogu funktsiooni muutumine vajadusest koguda tagasisidet ja testida DoRa programmi toetuskeeme, teisalt ei tulnud Haridus- ja Teadusministeeriumilt sisendit (või nõu tellimust) üldisemateks strateegilisteks aruteludeks. 2010. aasta mais kinnitati uus juhtnõukogu koosseis (tähtajaliselt kuni august 2010)⁹. 2010. aasta detsembris kinnitati nõukogu uus, kolmas koosseis¹⁰, kuhu lisaks varem kuulunud institutsioonidele kaasati veel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, SA Archimedese, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja, Eesti Arengufondi, Eesti Teadusfondi ning Riigikantselei esindajad, laiendades oluliselt juhtnõukogusse kuuluvate organisatsioonide ringi. Ühtlasi muudeti ka juhtnõukogu ülesandeid – nõukogu ülesannetest eemaldati tehnilisemat laadi strateegia hindamise ja seire funktsioonid ning laiendati riikliku strateegilise planeerimise ning koordineerimise ülesandeid, sh anti ülesanne teha ettepanekuid Eesti osaluse kohta rahvusvahelise teadusruumi initsiatiivides, Eesti teadus- ja õppetöö atraktiivsemaks ning Eesti kõrghariduse nähtavamaks muutmise osas.

Rahvusvahelistumise strateegia rakendamiseks ettenähtud **riikliku programmina** kinnitati 2008. aasta juunis Euroopa Liidu struktuurifondide toel loodud doktoriõppe ja rahvusvahelistumise programm „DoRa“¹¹, mille kaudu toetatakse perioodil 2008-2015 järgmisi tegevusi:

- Eesti kui hea õppimis- ja töötamiskoha tuntuse parandamine;
- Kõrghariduse kvaliteedi parandamine läbi välisõppejõudude kaasamise;
- Teadusalase koostöö tugevdamine ülikoolide ja ettevõtete vahel;
- Doktorikraadiga spetsialistide arvu suurendamine läbi võimekate välisüliõpilaste kaasamise doktoriõppesse;
- Rahvusvahelise teadusalase koostöö arendamine läbi külalisdoktorantide lühiajaliste uurimisprojektide toetamise;
- Rahvusvaheliste koostöövõrgustike arendamine läbi Eesti doktorantide õpirände;
- Rahvusvahelise mõõtmise tugevdamine õppetöös läbi magistrantide õpirände;
- Noorteadlaste osalemine rahvusvahelises teadmisteringluses.

„DoRa“ programmi 8 tegevusest üks (ettevõtete ja ülikoolide koostöö) ei ole otseselt suunatud rahvusvahelistumise strateegia eesmärkide saavutamisele. Strateegia tegevussuundadest panustab programm peamiselt teise tegevussuuna „rahvusvahelistunud õppetegevus“ eesmärkide saavutamisse, osaliselt edendatakse ka kolmandat suunda „rahvusvahelistumise tugisüsteem“, mille alla kuuluvad Eesti kõrghariduse nähtavust suurendavad tegevused. DoRa programm toetab rahvusvahelistumise tegevusi aastatel 2008-2015 kokku 524,83 miljoni krooniga (33,54 miljonit eurot).

Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia seiret ning rakendamise perioodilist hindamist, nagu strateegia elluviimise protsessis kirjeldati, tänaseks juhtnõukogu poolt tehtud ei ole. Põhjalikum ülevaade rahvusvahelistumise valdkonna tegevustest ning saavutustest on esitatud Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt koostatud kõrghariduspoliitika arengute ülevaates, mis valmis 2010. aastal.

⁹ Haridus- ja teadusministri käskkiri 6. mai 2010 nr 393.

¹⁰ Haridus- ja teadusministri käskkiri 8. detsember 2010 nr 1220.

¹¹ Haridus- ja teadusministri käskkiri 10. juuni 2008 nr 684.

3.2.7. Indikaatorid

Strateegia elluviimise edukuse hindamiseks on kokku lepitud **8 indikaatoris** (vt eelpool Joonis 1). Need puudutavad põhiliselt strateegia II tegevusvaldkonda ehk õppetegevuse rahvusvahelistumist, teiste tegevussuundade hindamiseks mõõdikuid seatud ei ole. Strateegias kokkulepitud indikaatorite näol on eelkõige tegemist tulemusindikaatoritega, siiski peegeldavad need ka saavutatud mõju. Eeskätt osutab välistudengite ja -õppejõudude osakaalude suurenemine Eesti kõrghariduse paranenud nähtavusele ning seeläbi ka siinse kõrghariduse kvaliteedi usaldusväärsuse tõusule. Samuti võib öelda, et suurenenud Eesti tudengite rahvusvaheline mobiilsus viitab siinsele soodsale rahvusvahelistumise tugisüsteemile. Samas ei võimalda need indikaatorid siiski teha järeldusi selles osas, mil määral on siinne kõrgharidus oma kvaliteedi osas paranenud, või kas ja millist kasu on realselt rahvusvahelistumine siia toonud. Teisisõnu puuduvad hetkel strateegias näitajad, mille alusel saaks väita, et Eestisse toodud välisprofessorid või doktorandid on siinset hariduse ja teaduse kvaliteeti oluliselt edendanud või et Eesti üliõpilaste mobiilsuse tulemusel on toimunud mingisugused muutused. Edaspidi võiks püüa ka neid aspekte silmas pidada. Näiteks võiks teatud ülevaadet saavutatud mõjust või arengust peegeldada sellised näitajad nagu teaduspublikatsioonide ning Eestis korraldatud rahvusvaheliste erialakonverentside arvu kasv valdkonniti või üliõpilaste hinnangud rahvusvahelistumist toetava keskkonna suhtes.

Strateegias väljatoodud indikaatorite puhul on mõnevõrra probleemiks nende jälgitavus: kõikide indikaatorite kohta ei koguta regulaarselt andmeid. Eesti Hariduse Infosüsteem (EHIS) ei kajasta andmeid rahvusvahelises üliõpilasvahetuses osalevate tudengite kohta, sh ei ole võimalik jälgida doktorikraadi kaitsnute välismaal viibimist (vähemalt 1 semester välismaal õpingutega seoses).

Paar ülikoolide esindajat tõstatasid intervjuudes küsimuse püstitatud indikaatorite saavutamise ning riiklike toetusmeetmete omavahelisest seosest: strateegia soovib saavutada sissetulevate üliõpilaste arvu olulist tõusu, kuid kas seda on võimalik saavutada ilma kriitilise massi tekitamiseta bakalaureuseõppes? Riiklikud toetusmeetmed on hetkel suunatud peamiselt magistri- ja doktoriõppe tasemele, samas võib-olla peaks soodustama just bakalaureuseõppe rahvusvahelistumist, mis tekitaks nõ kasulava järgmiste astmete üliõpilastele (bakalaureuse kraadi Eestis omandanud välistudeng otsustab loogilise jätkuna astuda magistriõppesse samuti Eestis)? Samas võib öelda, et strateegias võetud lähenemine seda eeldust aluseks ei ole võtnud ehk teisisõnu magistri- ja doktoriõppesse on võimalik välistudengeid leida ka ilma bakalaureuseõppe rahvusvahelistumiseta.

4. Strateegia rakendamise ja tulemuslikkuse hindamine

Järgnev peatükk analüüsib kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia rakendamise edukust alates 2006. aastast kuni tänaseni, vaadeldes nii strateegias püstitatud indikaatorite saavutamist kui ka dokumendis kirjeldatud tegevuste elluviimise tulemuslikkust. Strateegia tegevuste mõju on lühikese ajaperioodi möödumise tõttu täna veel vara hinnata, kuid kus võimalik, on ka püütud mõjule esialgseid hinnanguid anda. Lisaks käsitleb peatükk ka selliseid teemasid nagu nähtavus, sihtgruppideni jõudmine ja institutsioonidevaheline koostöö.

4.1. Indikaatorite saavutamine

Tabel 5 annab ülevaate kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegias esitatud indikaatorite saavutustasemetest viimaste olemasolevate andmete seisuga. Indikaatorite saavutamise määrad on küll väga erinevad, kuid näha on edasiminekut kõigi indikaatorite täitmisel. Täna on kindlalt saavutatud üks indikaator kaheksast: toetada 5-7 riiklikult tähtsat võõrkeelset õppekava. Kahe teise indikaatori puhul on samuti tinglik saavutuspiir käes, kuid tulemusi mõjutavad erisused andmete kogumisel või esitamisel. Üldiselt vajaks läbimõttlemist, kas oleks vajalik uusi eesmärgi seada või indikaatoreid uuendada (nt edaspidi jälgida õppekavade rakendumise edukust?).

Tinglikult võib saavutatuks lugeda ka välisõppejõudude näitaja – strateegia nägi ette, et aastaks 2015 on 3% korralistest õppejõududest välismaalased. EHISe statistika ei võimalda täna selles osas siiski täpset statistikat koguda, teada on, et 5,1% kõikidest õpetamisega tegelevatest isikutest omab mitte-Eesti kodakondsust. Rektorite Nõukogu esialgne 2009/10. õppeaasta korraliste õppejõudude statistika annab aga alust väita, et seatud eesmärk ei ole täidetud (korralisi välisõppejõude vaid 48).

Kolmandaks on teatud mõttes täidetud **üliõpilasvahetuses** osalevate Eesti tudengite arvu eesmärk. Strateegia seadis eesmärgiks tõsta üliõpilasvahetuses osalevate tudengite osakaal 4-5%ni ehk saavutada 2000 üliõpilase osalemine mobiilsuses. 2010/11. õppeaastal ületas mobiilsete Eesti üliõpilaste arv 2000 piiri, tõustes 2132ni. Seega arvuline eesmärk on juba saavutatud. Kasv on toimunud nii Erasmus programmi mobiilsusnumbrite kahekordistumise kui ka DoRa programmi toetusskeemide loomise tulemusel (vt täpsemat ülevaadet lisast 1, Tabel 10). Kui 2006/07. õppeaastal toimus 70% üliõpilasvahetusest Erasmuse kaudu, siis möödunud õppeaastal moodustasid Erasmuse tudengid kõigist mobiilsetest tudengitest juba vähem kui poole (47%). Rahvusvaheline statistika mobiilsuse kohta ei ole väga usaldusväärne erinevate definitsioonide ning lünklikult kogutud andmete põhjal. Küll aga võib väita, et Eesti tudengid on ühed aktiivseimad ERASMUSE programmis osalejaid ning nende arv on viimase viie aasta jooksul ligi kahekordistunud. Erasmuse kõrval on DoRa mobiilsuse osakaal tõusnud 44%ni kõigist üliõpilasvahetustest. Vaadeldes seatud eesmärki (protsentuaalse) osakaalu saavutamise seisukohalt, ei ole strateegias seatud mobiilsete tudengite osakaalu eesmärk veel täidetud (eesmärk 4-5%), sest vahepeal on ühtlasi kasvanud üliõpilaste arv. Mobiilsusskeemides osalevad üliõpilased moodustasid 2010/11. õppeaastal 3,1% kõigist Eesti üliõpilastest. Indikaatori pidevat jõudsat paranemist ning kasvutempot arvestades on seatud eesmärgi saavutamine tõenäoline, juhul kui rahalised vahendid võimaldavad mobiilsusnumbreid jätkuvalt kasvatada ning kõrgkoolid suudavad üha rohkem tudengeid mobiilsusesse kaasata. Erasmuse programmi pakkumist ületav nõudlus loob eeldused veelgi mobiilsusnumbreid kasvatada, juhul kui programmi rahalised vahendid tulevikus suureneksid.

Mitte-residentidest tasemeõppe välisüliõpilaste (üliõpilased, kelle elukohamaa ei ole EHISes "Eesti" (või "määramata" või "tühi") ning kel ei ole samaaegselt EHISe andmetel alalist/pikaajalise elaniku elamisloa ning kelle kodakondsus pole Eesti) arv on võrreldes strateegia algusajaga jõudsalt

kasvanud (tõus 42%). Kui 2006/07. õppeaastal õppis Eesti kõrgkoolides 901 välisüliõpilast, siis 2010/11. õppeaastaks on see kasvanud 1282ni. Hetkeseisuga on seega täidetud enam kui pool seatud sihtmärgist. Eesmärgi saavutatavust hinnata on keeruline, kuid juhul, kui jätkuvad kõik praegu eksisteerivad välisüliõpilaste toetusskeemid ning suudetakse tagada senine välistudengite arvu kasv tasemeõppes, on eesmärk saavutatav. Üha kasvav välistudengite arv soodustab uute välisüliõpilaste siia õppimatulekut, juhul kui Eestis õppivad välisüliõpilased on siinse õppetöö ja eluga rahul ning levitavad seda teadmist ka oma riigi kaasüliõpilaste seas.

Tabel 5. Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia indikaatorite saavutustasemed

Jrk	Indikaator	2006/07	2010/11	2015 eesmärk	Allikas
1	Õppeaastas üliõpilasvahetuses osalevate Eesti üliõpilaste osakaal üliõpilaste koguarvust (välja mobiilsus)	1,2% 796 ¹² Koguarv: 68 767	3,1% 2132 ¹³ Koguarv: 69 113	4-5% Eesti üliõpilastest (2000 ¹⁴)	SA Archimedes Erasmus ¹⁵ , Kristjan Jaagu, DoRa, Tiigriülikooli statistika
2	Mitte-residendist ¹⁶ välisüliõpilaste arv Eesti kõrgkoolides	901	1282	2000 mitte-residendist välismaalast	EHIS
3	Doktorikaitsmised aastas	153	175 (2009/10)	300	EHIS
4	Välismaalaste ¹⁷ % doktorikraadi kaitsnute hulgas	3,9%	4,6% (2009/10)	10%	EHIS
5	Osakaal Eesti ülikooli juures doktorikraadi kaitsnutest, kes on viibinud 1 semestri välismaal		Info puudub	100%	Statistikat ei koguta
6	Välisõppejõudude osakaal korralistest õppejõududest	3,7% ¹⁸ (71)	5,1% (309) ¹⁹	3%	Rektorite Nõukogu; EHIS
7	Toetatud riiklikult tähtsat võõrkeelset õppekava (arv)		7	5-7	HTM
8	<i>KH strat: välisdoktorantide osakaal doktorantide koguarvust</i>	3,1% (66)	5,8% (170)	10% (200)	EHIS

Välisdoktorantide indikaator on samuti tublisti paranenud – 3,1%lt on see tõusnud 5,8%le. Absoluutarvudes on välisdoktorantide arv pea kolmekordistunud (66lt 170le), aga kuna ühtlasi on kasvanud ka üldine doktorantide arv, ei ole suhtarvuline muutus niivõrd suur olnud. Strateegias seatud 10% eesmärgist on tänaseks seega täidetud pool. 200 välisdoktorandi saavutamine aastaks 2015 peaks olema reaalne. DoRa programmis on selleks olemas piisavad rahalised vahendid, samuti jätkuvad turundustegevused. Doktorantide arvu kasvu on seni piiranud riigieelarveliste õppekohtade

¹² 6 üliõpilast said Kristjan Jaagu stipendiumi, kuid läksid Erasmuse staatusega üliõpilasvahetusse, seega ei ole neid topelt arvestatud.

¹³ 29 üliõpilast said Kristjan Jaagu või DoRa stipendiumi, kuid läksid Erasmuse staatusega üliõpilasvahetusse, seega ei ole neid topelt arvestatud.

¹⁴ 2006/07. õppeaastal oli Eesti üliõpilaste koguarv 68 767, millest 4-5% on 2750-3438.

¹⁵ 2010/11 esialgsed kinnitamata andmed.

¹⁶ Välisüliõpilased - välisüliõpilased on need üliõpilased, kelle elukohamaa ei ole EHISes "Eesti" (või "määramata" või "tühi") ning kel ei ole samaaegselt EHISe andmetel alalist/pikaajalise elaniku elamisluba ning kelle kodakondsus pole Eesti.

¹⁷ Vt välisüliõpilase definitsiooni joonealusest märkust nr 13.

¹⁸ Andmed ainult 6 avalik-õigusliku ülikooli kohta, sisaldab nii korralisi kui valitud õppejõude.

¹⁹ Õppejõud, kelle kodakondsus on "muu riik kui Eesti".

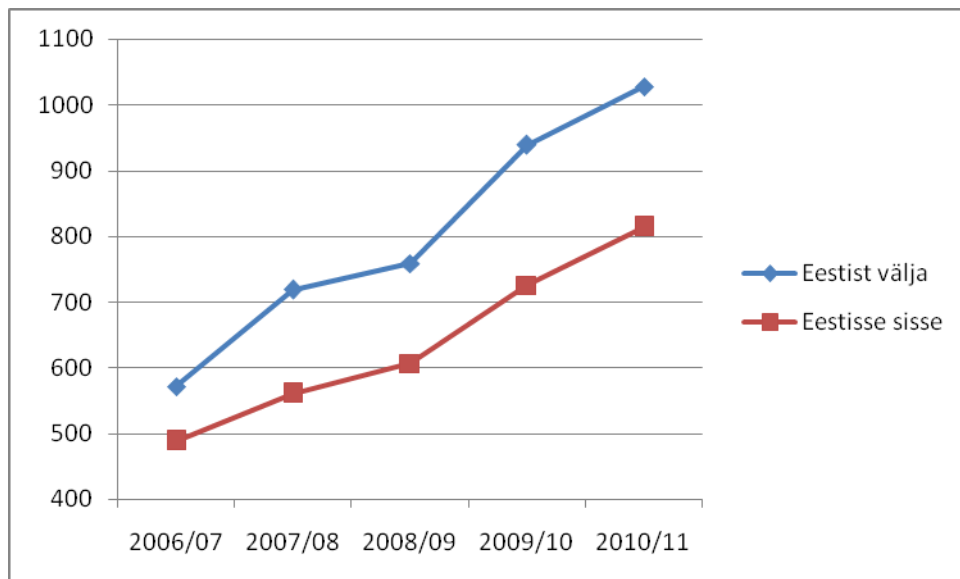
vähesus – strateegia nägi ette 500 doktorandi vastuvõtu 2010/11. õppeaastal, kuid tegelikkuses jäi nende arv 275le. Kui arvestada siia juurde ka 2010/11. õppeaastal DoRa raames vastu võetud 19 ettevõtlusdoktoranti ning 29 välisdoktoranti, on riigi ning Euroopa Sotsiaalfondi toel viimasel õppeaastal toetatud kokku 323 doktorandi õpinguid.

Välismaalaste poolt kaitstud doktorikraadide osakaal on paranenud vähem kui ühe protsendipunkti võrra – kui 2006/07. õppeaastal moodustasid välisüliõpilaste poolt kaitstud doktorikraadid 3,9% kõigist kaitstud töödest, siis 2009/10. õppeaastal oli see tõusnud 4,6%ni. 2015. aastaks seatud sihi saavutamist on keeruline prognoosida. Eesti doktoriõppele on iseloomulik väga madal efektiivsus (Puura, Lehtsaar, Kärner 2004; Vassil, Solvak 2011), mis on põhjustatud struktuurasetest probleemidest, eelkõige madalast rahastamisest, mis ei võimaldada doktorantidel õpingutele keskenduda (Vassil, Solvak 2011). Viimastel aastatel on küll doktoriõppe tulemuslikkuse suurendamise eesmärgil ülikoolides õppekorralduslikke edusamme tehtud, kuid rahastamise osas olulisi muutusi ei ole toimunud. Seetõttu ei saa seatud indikaatori saavutamise tõenäosuse osas väga optimistlik olla.

Indikaatori kohta, mille eesmärk oli jälgida doktorantide õpingu ajal välismaal viibimist (vähemalt üks semester), pole võimalik andmeid esitada, sest selle kohta statistikat keskselt ei koguta.

Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia seadis ühest küljest eesmärgiks üliõpilasvahetuses osalevate üliõpilaste osakaalu suurendamise, teisalt on strateegias soovitud samaaegselt hoida sissetulevate ja väljaminevate tudengite arv tasakaalus. Need eesmärgid on mõneti vastuolulised, kuna nende samaaegset täitmist on väga keeruline saavutada. Strateegia konteksti arvestades on rõhutatud siiski Eesti üliõpilaste mobiilsuse suurendamist – sellele on pühendatud strateegia vastava osa tegevused (õppetöökorraldusest tulenevate mobiilsuse takistuste kõrvaldamine, tudengivahetuse riiklik lisarahastamine) ning ka numbriline indikaator – mistõttu mobiilsuse tasakaalu saavutamine tundub olevat teisejärgulisema tähtsusega.

Allolev joonis (Joonis 2) kujutab Erasmuse üliõpilasvahetuse sissetulevat ja väljaminevat mobiilsust ning trendi alates 2006/07. õppeaastast. Jooniselt nähtub, et nii sissetulevat kui väljaminevat mobiilsust on suudetud sellel ajavahemikul kahekordistada. Samas on seejuures tasakaal pigem vähenenud kui suurenenud. Positiivne on, et sissetuleva ja väljamineva mobiilsuse vahe ei ole väga suur. 2010/11. õppeaasta esialgsetel andmetel suundub Erasmusega Eestist välja veidi enam kui 200 üliõpilast rohkem, kui välisüliõpilasi siia õppima tuleb. Kõrgkoolide võrdluses (vt lisa 1 Tabel 11) on näha, et kõige aktiivsemate ülikoolide (Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool ja Tallinna Ülikool) puhul on samuti mobiilsus suhteliselt hästi tasakaalus, eriti kahe viimase osas. Kõrgkoolidest paistab veel silma Estonian Business School, kellel Erasmuse sissetulevate üliõpilaste hulk on kõigil aastatel selgelt ületanud väljaminevate üliõpilaste arvu. Nt 2010/11. õppeaastal tuli sisse enam kui kaks korda nii palju üliõpilasi, kui välja läks.

Joonis 2. Erasmus üliõpilasvahetus 2006/07-2010/11

Kui arvestada Erasmusel juurde ka DoRa ja Kristjan Jaagu üliõpilasvahetusskeemide mobiilsus, tuleb esile suurem lõhe väljamineva ja sissetuleva mobiilsuse vahel. Nt 2010/11 õppeaastal läks DoRa ja Kristjan Jaagu mobiilsusskeemide kaudu välja enam kui 700 Eesti üliõpilast, samas kui sisse tuli DoRa kaudu ainult 66 välismaalasest doktoranti ja magistranti. Üliõpilasvahetuse numbrilisi näitajaid mõjutavad veel ka kõrgkoolide kahepoolsete (bilateraalsete) lepingute kaudu üliõpilasvahetuses osalejad ning üliõpilased, kes omal initsiatiivil väliskõrgkoolides lühiajaliselt õpivad. Neid andmeid keskselt ei koguta, mistõttu täielik pilt sissetuleva ja väljamineva mobiilsuse tasakaalust puudub.

Üks võimalus anda **täiendav hinnang indikaatorite saavutamise tõenäosusele** aastaks 2015, on indikaatori senise arengu põhjal modelleerida indikaatori tuleviku arengut. Selline hinnang on kindlasti tinglik ning seda ei tohi käsitleda eraldiseisvana kvalitatiivsest analüüsist. Selleks vaadatakse indikaatori senist trendi ning projitseeritakse see tulevikku. Trendi hindamisel kasutatakse lineaarset vähimruutude meetodit. Selle järgi on trend selline, mille puhul vealiikmete ruutude summa on kõige väiksem ehk lineaarne (sirgjooneline) trend erineb võimalikult vähe indikaatori tegelikest väärtustest.

Iga indikaatori trendi hindamise puhul on vaadeldud viimast 5 õppeaastat, mil andmed on kättesaadavad ning trendi pikendati õppeaastani 2015/16. Selle metoodika alusel on võimalik vaadelda 5 indikaatorit.

Lisas 3 on välja toodud detailsed tulemused koos hinnangu kirjeldatuse tasemega ning indikaatori standardhälbega. Kõikide hinnangute puhul võib välja tuua selle, et need on kasvavad. See tähendab, et ühelgi indikaatoril pole negatiivset trendi. Üliõpilasvahetuses osalevate üliõpilaste indikaator on antud hinnangu järgi ainus vaadeldud indikaatoritest, mis saavutab eesmärgiks seatud taseme aastaks 2015. Hinnangu kirjeldatuse tase on kõrge ning indikaator on kasvanud väikeste kõikumistega. Mitte-residendist välisüliõpilaste arvu eesmärgist (2000) jääb puudu pisut üle 300 üliõpilase. Samas on hinnangu kirjeldatuse tase madalavõitu ning indikaator on stabiilselt kasvanud vaid õppeaastatel 2009/10 ning 2010/11. Doktorikaitsmiste arvu eesmärgist (300) jääb puudu ligi 85 kaitsmist. Hinnangu kirjeldatuse tase on kõrge ning indikaator on kasvanud väikeste kõikumistega. Kui vaadelda viimase 5 aasta trendi asemel pikemat trendi, on näha, et trend on viimastel aastatel aeglustunud. Pikema trendi järgi saavutatakse aastaks 2015 ligi 250 kaitsmist. Välismaalaste osakaal doktorikraadi kaitsnute hulgas saavutab hinnangu järgi 7,7%, eesmärgiks on 10%. Samas on indikaator olnud äärmiselt kõikumine ning hinnangu kirjeldatuse tase on madal. Välisdoktorantide osakaal saavutab hinnangu (9,3%) järgi peaaegu eesmärgi (10%). Hinnangu kirjeldatuse tase on keskmine ning indikaator on suhteliselt stabiilselt kasvanud.

Käsitletud hinnangud on spekulatiivsed. Mitmed indikaatorid võivad olla mõjutatud poliitikameetmetest, olukorrast kõrgharidusmaastikul, majanduses ning tööturul, mistõttu hinnatud trendid võivad tegelikest eristuda. Siiski joonistub seniste trendide põhjal välja see, et indikaatorite saavutamise tõenäosuse suurendamist tasub kaaluda.

4.2. Tegevuste tulemuslikkus strateegia valdkondades

Järgnev alapeatükk võtab kokku strateegia elluviimise tulemuslikkuse strateegiadokumendis kirjeldatud tegevusvaldkondade kaupa (vt ka koondtabelit lisas 2).

4.2.1. Toetav õiguslik keskkond

Toetava õigusliku keskkonna neljateistkümnest tegevusest on tänaseks täielikult täidetud kuus. Eestis on olemas selge ja toimiv süsteem välisriigi kvalifikatsioonide hindamiseks ja tunnustamiseks ning ENIC/NARICu poolt pakutakse koolituse kõrghariduses vastuvõtuga tegelevate töötajate teadmiste tõstmiseks. Vastu on võetud õigusaktid, mis reguleerivad ühisõppekavasid ja ühisõppekavade lõpetamisel väljaantavate kraadide riiklikku tunnustamist.

Kõrgharidusel on vastavalt ülikooliseadusele õigus tellida institutsionaalne akrediteerimine kas Eesti kõrghariduse kvaliteediagentuurilt või temaga kooskõlastatult välisriigi pädevalt kvaliteediagentuurilt (akrediteerimiskeskuselt). Vastavalt seadusele kaetakse institutsionaalse akrediteerimisega seotud kulud riigieelarvest või kõrghariduse taotlusel tema eelarvest.

Eesti tudengitel on välisriigis õppides võimalik taotleda Eesti riigi poolt tagatud õppelaenu. Eesti õigusaktid ei piira välisriigis õppivate tudengite kõrvalt töötamist. Kolmandate riikide üliõpilased peavad töötamiseks taotlema tööloa, mille saamise tingimuseks on õppeasutuse poolne nõusolek õppima asumiseks ning asjaolu, et töötamine ei sega välismaalase õppetööd. Õigusliku poole pealt ei ole välisriigis õppivate tudengite kõrvalt töötamine takistatud, küll aga piiravad välismaalaste tööle asumist Eesti tööturu struktuursed probleemid – siinsel tööturul ei leia kõrgelt kvalifitseeritud rahvusvahelise kogemusega inimesed rakendust.

Üks olulisemaid täitmata tegevusi puudutab kolmandatest riikidest pärit riiklikult kinnimaksud õppekoha õppivatele välisriigis õppivatele Eesti ravikindlustuse laiendamist. Eestis on ravikindlustusega seaduse järgi kaetud ainult Eesti kodakondsusega või alalise elamisloaga üliõpilased. Euroopa Liidu üliõpilastel on Eesti elanikega võrdsed õigused ravikindlustusele. Kolmandatest riikidest pärit üliõpilased peavad sõlmima ravikindlustuslepingu erakindlustusfirmaga. Kui varasematel aastatel pakkus sobivat tervisekindlustust vaid kaks firmat (AON ning ERGO), siis sellest aastast on aktsepteeritavate firmade hulk siiski laienenud (nüüd sobib lisaks ka SwissCare ja Christal tervisekindlustus, mida saab osta internetist). Tegemist on kalliga teenusega (nt AONis 1,27 eurot päevas, ERGO miinimumpakett välisriigis on 193 eurot aastas), mis mõnel puhul ei laiene teistesse Euroopa riikidesse. Kõige odavam pakett katab kõige põhilisemad raviteenused etteantud piirsumma raames, kuid ei kata näiteks enne kindlustusperioodi tekkinud haiguste ravi. DoRa stipendiumiga Eestisse tulevatele doktorantidele kaetakse ravikindlustuskulud.

Strateegias plaanitud tegevustest on veel täitmata Eesti akrediteerimiskeskuse (täna täidab seda rolli Eesti Kõrghariduse Kvaliteediagentuur ehk EKKA) liitumine Euroopa kvaliteediagentuuride registriga. Liitumine on eesmärgiks võetud ja plaanis läbi viia aastal 2012. Kuna EKKA alustas oma põhitegevuse – institutsionaalse akrediteerimisega – alles 2011. aastal, ei olnud varasem liitumine võimalik. Registrisse pääsemiseks peab läbima sõltumatu välishindamise, kus hinnatakse agentuuri ja tema protseduuride vastavust Euroopa kõrgharidusruumi kvaliteedikindlustamise standarditele ja suunistele.

Tänapäeval on läbi viimata ka strateegiasse kavandatud eristaatuse andmine välisriigis õppivatele ja -õppejõududele, võimaldades seejuures andekamatel ka pärast õpinguid Eestisse jääda. Tegemist on samas ebamäärase tegevusega, mille täpsemat sisu on strateegiast keeruline välja lugeda (millist täpset eristaatust silmas peeti). Intervjuud tõid esile, et strateegia autorite soov oli kehtestada eraldi

tudengi- ja teadlaseviisa. Vastava viisarežiimi loomise soodustamiseks koostati Hollandi eeskujul ka rahvusvahelistumise heade tavade lepe, millega avalik-õiguslikud ülikoolid ja hiljem ka osa rakenduskõrgkoolide liitused, kuid sellega siiski otsustavad läbimurret ei ole saavutatud. Intervjuudest selgus ka, et vastavateemalised arutelud Välisministeeriumi ja Siseministeeriumiga on viimasel ajal mõnevõrra jälle intensiivistunud ning Haridus- ja Teadusministeerium loodab aruteludes tasapisi edu saavutada. Edusammuks saab lugeda välismaalaste seadusesse viidud muudatust, mille kohaselt saab Eestis kohapeal tähtajalist elamisluba taotleja välismaalane, kes viibib Eestis seaduslikult, kui ta taotleb elamisluba õppimiseks riiklikult tunnustatud õppekava alusel magistri- või doktoriõppes. Eesti immigratsioonipoliitika on seni olnud suhteliselt jäik ning mõne aasta tagused negatiivsed kogemused ühe kõrgkooli välistudengitega (välisüliõpilastena Eestisse saabunud välismaalased ei asunud reaalselt õppima, vaid kasutasid üliõpilase staatust ära siia elama ja töötama asumiseks või teistesse Schengeni riikidesse edasilikumiseks) takistavad seisukohtades muutuste saavutamist.

Tegevusi, mis hõlbustaksid välistudengite tööleidmisvõimalusi Eestis peale kõrgkooli lõpetamist, strateegiast ei leia. Tegemist on valdkonnaga, millele peaks tulevikus rohkem tähelepanu pöörama, juhul kui seda peetakse endiselt oluliseks ja vajalikuks.

Strateegia nägi ette ka välisriigis õppivatele Eesti üliõpilastele siinsete õppetoetuste ja stipendiumite taotlemise võimaluse. Kuna Eestis jagavad õppetoetusi kõrgkoolid, ei ole välisülikoolis õppivatel Eesti tudengitel Eesti õppetoetusi võimalik taotlema. Arvestades Eesti riigi praegusi piiratud võimalusi üliõpilastele õppetoetuste maksmiseks, ei ole tõenäoline, et lähiaastatel see eesmärk ka realiseerub. Samas toetab Eesti riik välisriigis õppivaid Eesti tudengeid spetsiaalselt selleks eesmärgiks kavandatud meetmete kaudu (Kristjan Jaagu ja DoRa stipendiumid).

Ma ei tea, mis siis juhtuks Eesti ühiskonnas, kui Haridusministeerium ütleks, et me nüüd hoime 20% kõikidest õppetoetustest ja stipendiumitest ja anname täisajaga välismaal õppivatele tudengitele. Et selleks tõenäoliselt ei ole kunagi valmisolekut olnud. Võib-olla on ta ka naiivne olnud. Tol hetkel oli ta nagu rohkem päevakorras, nüüd enam keegi niiväga ei räägi sellest, sest eestlasel on õigus saada seal välisriigis neid stipendiume ja toetusi. Et seda topeltvõimalust, et need, kes lähevad välja, neil on õigus saada siit ja sealt ja need, kes õpivad siin, neil on õigus saada ainult siit, et see ju ka võrdne kohtlemine ei ole. Et seda punkti, ma arvan, ei ole mingi neli või viis aastat enam päevakorras olnud. (Poliitikakujundaja)

Intervjuud tõid välja, et kõrghariduse piiriülese pakkumise teema ei ole rahvusvahelistumise tegevuste seas praegu päevakorras. See ei leidnud intervjuueeritavate seas olulist äramärkimist ega paku ka enamusi kõrgkoolidele huvi. Hetkel ei ole seega vajadust selles osas riiklikku regulatsiooni kehtestada. Ainsana Eesti kõrgkoolidest on kõrghariduse piiriülene pakkumine teemaks Estonian Business Schoolil, kes avas Helsingis oma harukontori ning alustab 2011. aasta oktoobris õppetööd kahe kaugõppe grupiga. Juhul, kui mõni välisriigi kõrgkool sooviks Eestis oma filiaali avada, tuleb tal läbida EKKA juures õppekavade kvaliteedi ekspertiis, mis on tasuline ja kulud katab taotleja. Valdkonda reguleerib erakooliseadus.

Kokkuvõttes tuleb märkida, et toetava õigusliku keskkonna saavutamisel on suudetud läbi viia mitmeid seadusemuudatusi, mis toetavad Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumist: muudetud on ühisõppekava läbimist ning ühiskraadi andmist puudutavat seadusandlust, kõrgkoolidel võimaldatakse kasutada välisakrediteerimiskeskuste teenuseid, toimib ühtne välisriigi kvalifikatsioonide hindamise süsteem, välistudengite töötamisel ei ole seadusandlikke takistusi, Eesti üliõpilased saavad välisriigis õppides Eestist õppelaenu võtta ning liigutakse Eesti akrediteerimiskeskuse liitmise poole Euroopa vastava registriga. Olulisemad tegematajätmissed puudutavad eelkõige Eestisse tulnud välisüliõpilaste ning -teadlaste sissereände lihtsustamist, välistudengite riikliku ravikindlustuse tagamist ning välismaalastest tudengite ja kõrgkoolilõpetajate Eesti tööturul rakendamise soodustamist.

4.2.2. Õppetegevuse rahvusvahelistumine

Õppetegevuse rahvusvahelistumine on strateegia kõige mahukam osa, mis sisaldab kokku üheksa valdkonna all kahtekümmend kolme erinevat tegevust. Järgnevalt on kokku võetud nendes valdkondades toimunud arengud.

Tudengite mobiilsust puudutavad tegevused keskenduvad eesti üliõpilaste mobiilsuse suurendamisele, pakkudes üliõpilastele täiendavaid mobiilsuse toetamise võimalusi ning püüdes kõrvaldada õppetöökorraldusest tulenevaid mobiilsuse takistusi. Käesolev analüüs näitas, et olulisi õppekorralduslikke takistusi mobiilsusele ei esine. Mobiilsuse takistuseks võivad riigieelarvevälistel õppekohtadel õppivate üliõpilaste puhul osutada hoopis finantsilised probleemid. Kuna välisriigis üliõpilasvahetuses osalemisega on seotud enamasti suuremad kulutused kui Eesti õppides, on tõenäoline, et teatud osale õppemaksu tasuvatest tudengitest on see lisakulu mitteosalemise põhjuseks siiski kujunenud (osades kõrgkoolides vähendatakse Erasmuse vahetuses osaleva üliõpilase õppemaksu, osades mitte). Rahvusvaheline Eesti üliõpilaste küsitlus EUROSTUDENT 2010²⁰ näitas, et 10% välismaal mittekäinud üliõpilastest vastas, et õppekava ei võimalda välismaale õppima minna. Ühes kõrgkoolis toodi intervjuudes välja, et mõnikord on tõepoolest probleemiks olnud õppekavade ühitamatus.

Kui me räägime tehnikaaladest siin, siis need [väliskõrgkooli partnerid] ütlevad, et meie tudeng ei kvalifitseeru. Nad tahaksid, ütleme, siin meie veemajanduspoistel oli sellel aastal, et neil on liiga vähe keemiat. Samas nad on õppinud seda keemiat küll meil, aga see keemia on teiste ainete sees ja ta ei ole eraldi välja toodud. (Kõrgkooli esindaja)

EUROSTUDENT 2010 uuring, et ligi veerand (26%) välismaal mittekäinud üliõpilastest ütles, et nende välismaal õppimise plaane takistavad probleemid välismaa õppetulemuste tunnustamisega. Käesolevas uuringus avaldati Eesti tudengite fookusgrupis arvamust, et on olnud juhtumeid, kus kõrgkooli vastuseisu tõttu võib esineda probleeme väliskõrgkoolides läbitud ainete ülekandmisel kohustuslike ainete alla, kuid osalejate endi seas seda probleemi ette polnud tulnud. Siiski peaksid kõrgkoolid jätkuvalt teemaga tegelema, sh nõustama üliõpilasi sobiva õppekava/ainete valikul väliskõrgkoolis.

Intervjuudest selgus, et pigem on mobiilsuse takistused seotud isiklike põhjuste või eelistustega. Ühest küljest toodi esile majanduslikke probleeme – välisvahetuses osalemine nõuab tihti ka isiklike täiendavaid kulutusi, mida kõik ei saa endale lubada. EUROSTUDENT 2010 uuring tõi esile, et 73% tudengitest arvas, et nende välismaal õppimise plaane takistavad võimalikud lisakulutused. Intervjuud tõid esile, et majanduslikud põhjused on mobiilsust takistavaks teguriks sagedamini just rakenduskõrgkoolide tudengitele.

Nüüd on see küsimus tegelikult, et läheks tudengeid rohkem, kui need toetused oleks Erasmuse vahetuseks suuremad, et toetuste summad, et näiteks minna kolmeks kuuks sinna päris praktikale, need jäävad liiga väikseks. (Kõrgkooli esindaja)

Rakenduskõrgkoolide üliõpilastele on sagedamini iseloomulikum ka soov õpingud kiiresti lõpetada ning omandada õpitav eriala, mistõttu huvi välisõpingute vastu on tagasihoidlikum. Arvestades Eesti tudengite kõrget töötamise määra ning ka suhteliselt suurt vanemate üliõpilaste osakaalu, saavad isiklikud ja perekondlikud põhjused sageli määravaks.

Mis puutub väljaminekusse, siis kuna meie kooli üliõpilane on tiba vanem, ta on sealt 23 ja tiba vanem /.../ ...siis nende poolt selliseks takistavaks teguriks on pere ja lapsed ja töö. Ja selle kõrvalt välja ei lähe. (Kõrgkooli esindaja)

²⁰ Tegemist on veel avaldamata andmetega. EUROSTUDENT IV on rahvusvaheline uuring, mida teostas 2010-2011 SA Poliitikauuringute Keskus Praxis ning rahastas SA Archimedes ESF Primus programmist.

Ja noh, kui noored inimesed on võtnud endale ka teatud kohustused, mingisuguse valemiga tuleb neid kohustusi ka täita. Selge on see, et kas sa oled seal kolm kuud, kuus kuud või aasta, ega sul ju raha seal ei sünni. Raha kulub. Hea küll, kulutab selle raha ära. Aga mis edasi saab? Kas ma tänu sellele olen saanud tööturul väärtuslikumaks või omandanud selliseid kogemusi, mida ma kuidagi teisiti ei saaks. Ma arvan, et tegelikult inimesed teavad, nad väärtustavad seda väljaminekut, aga nad on oma nii-öelda nii kohustustega, kui ütleme siis peredega ja tööga nii seotud, et nad ei saa endale seda lihtsalt lubada. (Kõrgkooli esindaja)

Samas võib siiski märgata ka hoiakulisi takistusi – üliõpilaste seas esineb siiski vähest teadlikkust mobiilsuse kasulikkusest. Selle näiteks on juhtum ühest ülikoolist, kus teatud valdkonna üliõpilaste osalemine Erasmuse vahetustes oli aastaid väga tagasihoidlik, kuid kasvas märgatavalt peale seda, kui leidis veidi aktiivsem seltskond, kes innustas ka teisi osalema. Seejärel kasvas mobiilsus nõ lumepalli efekti tulemusena: *Tehnikas on hakanud tõusma. Et nad on maigu suhu saanud.*

Tudengite mobiilsust toetavate meetmetena toimivad täna nii Erasmuse üliõpilaste täiendav finantseerimine riigieelarvest (3,5-4 miljonit krooni ehk 223-255 tuhat eurot) aastas kui ka DoRa ja Kristjan Jaagu programmide mobiilsusskeemid nii magistrantidele kui ka doktorantidele. Euroopa Liidu struktuurivahendite toel ellukutsutud DoRa programmi abil avardusid magistrantide ja doktorantide lühiajalise mobiilsuse võimalused märkimisväärselt. Õppeaastatel 2008/09-2010/11 toetati nende üliõpilaste lühiajalist mobiilsust (magistrantide ja doktorantide õpiränne ning noorteadlaste osalemine rahvusvahelises teadmisteringluses) kokku 44,5 miljoni krooniga ehk ligi 3 miljoni euroga (vt iga eraldi iga meetme toetussummasid lisast 1). Mobiilsusskeemide edukust kinnitavad ka intervjuud:

Ma arvan, et mobiilsusskeemid on meil head, ma arvan, et on väga vähe riike meie naabruses, kellel on nii head ja töötavad mobiilsusskeemid. (Poliitikakujundaja)

Tabel 6. Magistrantide ja doktorantide õpirände ning noorteadlaste rahvusvahelises teadmisteringluses osalemise stipendiumid 2008/09-2010/11

Rahastusotsuse aasta	Stipendiumid kokku (eek)	Stipendiumid kokku (eur)
2008/2009	9 291 531	593 837
2009/2010	17 778 401	1 136 247
2010/2011	17 292 250	1 105 176
KOKKU	44 513 183	2 844 911

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Kokkuvõttes võib öelda, et tudengite mobiilsuse osas on kõigi tegevuste puhul olukord hea, eriti silmapaistev on olnud magistrantide ja doktorantide täiendava rahastamise kasv.

Tegevusvaldkond „**Välistudengid täisajaga õppes**” keskendub välistudengite sisseastumiskorda reguleerivate tingimuste parandamisele. Analüüs näitas, et võõrkeelsesesse õppesse astujate keeleoskuse kontrolliks kasutatakse rahvusvaheliselt tunnustatud teste (nt TOEFL, IELTS), kuid riiklikku alammäära pole seni kehtestatud või kokku lepitud. Välismaalaste piisava keeleoskuse küsimust reguleerib haridus- ja teadusministri määrus "Välismaalase piisava õppekeeleoskuse tõendamise kord"²¹ (2010). Määrusele vastavalt on keeleoskuse miinimummäära kehtestamine õppeasutuse pädevuses, mistõttu ei ole selle reguleerimine seega riigi pädevuses. Ülikoolides on kasutusel veidi erinevad keeleoskuse alammäärad. Väljendati arvamust, et kvaliteedi hoidmise aspektist oleks siiski oluline kehtestada keeletestidele siseriiklik alammäär:

²¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/13363300>

mina isiklikult olen küll selle poolt, et miinimumi seadmine on vajalik, millest allapoole ei peaks laskma. (Kõrgkooli esindaja)

Strateegia näeb ühe tegevusena ette ühtsete sisseastumismäärade kehtestamist välistudengitele kõrgkoolide poolt. Intervjuud ning dokumendianalüüs osutas, et kõrgkoolide praktika on siinkohal väga erinev. Kui nt Tartu Ülikoolis ja Maaülikoolis on kõigile sisseastumistingimused ühesugused, siis teistes kõrgkoolides võetakse Eesti ja välisriikide üliõpilasi vastu erinevatel alustel – Tallinna Tehnikaülikoolis ja Tallinna Ülikoolis on eestlastele ja välismaalastele eraldi pingeread ning riigieelarveliste/õppemaksuta kohtade arv on välistudengitele piiratud. Nii selle kui eelmise strateegia tegevuse näol on tegemist kõrgkoolide pädevusse jäetud küsimustega, seega vajaks edaspidi aruelu, mil määral on nendes küsimustes vajalik ühtne kokkulepe saavutada.

Riikliku järelvalve teostamine varasemate kvalifikatsioonide kontrollimiseks puudub. Vastavalt ülikooliseadusele (§53) teostab riiklikku järelvalvet ülikooli tegevuse õiguspärasuse üle Haridus- ja Teadusministeerium ning vastavalt vajadusele kaasatakse ka eksperte. Igapäevaselt hindavad kvalifikatsioonide vastavust kõrgkoolide vastuvõtutöötajad ENIC/NARIC keskuse abiga, kuid otsest riiklikku järelvalvet ei tehta. ENIC/NARICu hinnangud on õiguslikult nõuandva iseloomuga ning kvalifikatsioonide kontrollimine ENIC/NARIC keskuses pole kõrgkoolidele kohustuslik. Samas on ENIC/NARIC keskus kõikide kõrgkoolide jaoks praktikas autoriteetseks hinnangu andjaks kujunenud. Kuna seni suuri probleeme pole tekkinud, on järelvalve tegevused olnud ka kõrvalise iseloomuga. Siiski tasuks kaaluda kas või pistelise järelvalve läbiviimist tulevikus, et vältida võimalikke tagasilööke ning tagada sissetulevate üliõpilaste kvaliteet.

Doktorantide mobiilsuse toetamise tegevuste elluviimine on olnud eri tegevuste osas erineval määral edukas. Saavutuste hulka võib lugeda doktoranditoetuste laienemise välistudengitele alates 1. jaanuarist 2012 – vastavalt õppetoetuste ja õppelaenu seadusele²² on doktoranditoetust õigus saada nii Eesti kodanikel kui Eestis pikaajalise elaniku või tähtajalise elamisloa või alalise või tähtajalise elamisõiguse alusel viibivatel üliõpilastel. Lisaks on välistudengitel võimalus taotleda õpingutele lisarahastust DoRa programmi kaudu.

Elluviiduks saab lugeda tegevuse, mille eesmärk oli pakkuda riikliku rahastamist välismaal doktoriõppeks Eesti jaoks prioriteetsetel erialadel, tingimusel, et naastakse hiljem Eestisse. Doktorantide riiklik koolitustellimus välismaal meetme alt jaotatakse stipendiume juba alates 2002/03. õppeaastast – seega oli antud juhul tegemist juba strateegia kehtimise hetkel täidetud eesmärgiga. Kuigi vastav statistika puudub (doktorandid ei ole kohustatud ennast vormistama õppelepinguga välismaal õppijaks, seda tehakse vaid juhul, kui eesmärk on välisülikoolist saadud ainepunktide ülekandmine), on ilmselt suurenenud ka doktorikraadi kaitsnud isikute välismaal veedetud aeg. Seda lubab eeldada DoRa ning Kristjan Jaagu stipendiumite statistika. Samas ei ole siiski võimalik öelda, kui palju on doktorantide aktiivsus suhteliselt kasvanud, sest alati ei pruugi mobiilsus olla kasvanud osalevate inimeste arvu, vaid juba osalenute aktiivsuse arvelt.

Välisdoktorantide vastuvõtmine võrdväärsel alustel eesti üliõpilastega toimub osades ülikoolides, kuid mitte kõigis. Samuti võib välisdoktorantide ligipääs ka võrdväärsel tingimustel korraldada piiratud nähtamatute või kaudsete tegurite tõttu. Nt kokkulepe juhendajaga jätkata varasemalt alustatud uurimistööd või juhendajate mugavus töötada eestikeelses keskkonnas. Illustreeriv arvamus intervjuueeritute seas:

doktoriõppe puhul on kitsaskohaks see, et inimene tuleb väljast, tal ei ole siin sidemeid, ta ei leia juhendajat. (Kõrgkooli esindaja)

²² <https://www.riigiteataja.ee/akt/13198412?leiaKehtiv>

Eesti doktorantide koolitamiseks välismaal on loodud mitmed rahastusskeemid riiklikul tasemel. Lisaks riiklikule koolitustellimusele välismaal toetatakse doktorante Kristjan Jaagu stipendiumiprogrammi ning DoRa rahastusskeemide kaudu.

Välisõppejõudude arvu suurendamise toetamise tegevustest on märkimisväärsim DoRa programmi toel käivitatud välisõppejõudude (vastavus professori ametikoha nõuetele) Eestisse toomise meede. Meetme raames toetatakse õppejõu palgakulu finantseerimist, seejuures tuleb kõrgkoolil välisõppejõu töötasust panustada vähemalt pool, millele lisandub struktuuritoetuste finantseering. DoRa rahastamine ei või ületada 50% õppejõu lõplikust töötasust. Toetuse tingimuseks on samuti, et tööleping sõlmitakse välisõppejõuga tavapäraseks korraliseks ametiajaks, kuid mitte vähemaks kui kolmeks ja enamaks kui viieks aastaks. Tabel 7 annab ülevaate välisõppejõududele eraldatud toetustest. Tänapäevaks on DoRa kaudu Eestisse tulnud ning siin tööle asunud 22 välisõppejõudu. Neist 9 on tööle suundunud Tartu Ülikooli, 7 Tallinna Tehnikaülikooli, 3 Tallinna Ülikooli, 2 Eesti Maaülikooli ning 1 IT-Kolledžisse. Valdkondade ülevaatest nähtub, et kõige rohkem on õppejõude siia toodud arvutiteaduse valdkonnas (7) ning loodusteadustes (4).

Tabel 7. DoRa välisõppejõudude toetus

Õppesuund	EMÜ	ITK	TLÜ	TTÜ	TÜ	Kokku
arhitektuur ja ehitus	1					1
arvutiteadused		1	2	3	1	7
füüsikalised loodusteadused				1	3	4
humanitaaria					1	1
keskkonnakaitse	1					1
sotsiaal- ja käitumisteadused					1	1
tehnikaalad				2		2
tervis					2	2
tootmine ja tehnoloogia				1		1
õpetajakoolitus ja kasvatusteadused			1			1
ärindus ja haldus					1	1
KOKKU	2	1	3	7	9	22

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Kokku on meetme raames kinnitatud 39 välisõppejõu ametikohta, kuid mitmetele kohtadele pole sobivaid inimesi õnnestunud leida, mõnel juhul pole olnud kvaliteetseid taotlusi (DoRa programmi 2010. aasta seirearuanne). Ka intervjuud osutasid välisõppejõudude leidmise probleemile. Välisõppejõudude leidmist on raskendanud ülikoolide juhtkondade vähenenud pühendumine strateegilistesse valdkondadesse õppejõudude leidmisel. Välisõppejõudude leidmise meede oli üles ehitatud selliselt, et ülikoolid pidid läbi viima oma valdkondade ning õppejõudude strateegilise kaardistamise ning sellest analüüsist lähtuvalt esitama DoRa nimekirja vajavatest välisõppejõududest konkreetsetes valdkondades. Kokku kinnitati 39 välisõppejõu ametikohta, kuid seejärel jätsid ülikoolid õppejõudude leidmise teaduskondadele. Tulemuseks oli, et valdkonnad, mis on vähem arenenud, kus on väiksem rahvusvahelistumise motivatsioon ning tagasihoidlikum rahvusvaheline võrgustik, ei suutnud välisõppejõude ilma ülikooli keskse toeta leida.

Aga pärast seda [ametikohtade kinnitamist] ülikoolid kuidagi nagu ei osanud edasi minna või, kinnitati need ametid ära ja siis öeldi selle haridusteaduskonnale või energeetikateaduskonnale, et nüüd otsige omale need professorid on ju. Aga nemad ei olnud motiveeritud, nad ei olnud huvitatud, neil ei ole kontakte, neil ei ole ja vot see probleem ongi praegu, et hästi palju nendes strateegilistes valdkondades on konkursse läbi kukkunud, et kas ei tule ühtegi kandidaati või ei tule ühtegi head kandidaati. /.../ Aga jah, probleem on meil sügavam nendes valdkondades, kus meil on see järelkasvu probleem, ei ole neil mitte

mingisugust motivatsiooni või neil ei ole kontakte, neil ei ole lihtsalt oskust neid välismaalasi leida. (Poliitikakujundaja)

Teine õppejõudude leidmise probleem on seotud praktilise argumendiga ehk mida on Eestil pakkuda või millega häid välisõppejõude siia meelitada? DoRa poolt loodud välisõppejõu töötasutoetus ei võimalda siiski pakkuda rahvusvahelisel tasemel konkurentsivõimelist palka, lisaks on Eestis tagasihoidlikult arenenud rahvusvahelistumist toetav töökeskkond (nt võimalus leida inglise keelt eeldavaid töökohti, võimalus panna last kooli-lasteaeda), rääkimata väikesest ühiskonnast ning spetsiifilisest keelekeskkonnast. Kolmandaks on Eesti kõrgharidusele iseloomulik väike akadeemiline liikuvus, mistõttu ei vabane töökohti tihti ning seega on võimalusi uute inimeste toomiseks samuti vähe.

Eraldi laiem probleem on Eesti õppejõudude vastuseis rahvusvahelistumisele. Ühelt pool on tegemist õppejõudude vanusest ning vähesest keeleoskusest tuleneva probleemiga, teisalt aga tunnetatakse välist konkurentsi, mistõttu ei olda avatud välismaa õppejõududele.

asi on tegelikult selles konkurentsitunnetuses. /.../ sa tunnetad ära seda, et kui ta teeb [õppejõudude osas] valiku, siis ta teeb, nii ütelda, oma pereringist esimese valiku ja tutvusringkonnast teise ja nii edasi ja sinna rahvusvahelistumiseni jõuab ta alles viimasel tasemel. /.../ takistab see sama kolkus ja konkurents ja onupoeg ja kõik, mis iganes ja kohati väga tugevalt. /.../ seal kus ma arvasin, et peaks olema [strateegiline professor], seal on kolkus suurem, sealt ei leita või nii ütelda pannakse kuskile kuulutus, et noh, kui tahate, tulge meile, no nii ei tule. Selles suunas peab väga intensiivselt tegutsema. (Kõrgkooli esindaja)

Õppejõudude vähene avatus rahvusvahelistumisele on omakorda osa suuremast rahvusvahelistumisega kaasneva mõju mittemõistmise probleemist ühiskonna tasemel. Intervjueeritavad osutasid, et Eestis on üldine teadlikkus rahvusvahelistumisest pikemas perspektiivis saadavast kasust väga väike, seda komplitseerib omakorda Eesti madal elatustase (siinsete töötajate madal palk, keeruline mõista, miks peaks tooma kellegi siia oluliselt suurema töötasuga).

Minu arust kõige suurem puudus ühiskonnas nii ütelda makrotasandil on see, et arvatakse, et see on ühe asutuse piires või lühiajaliselt tasuv tegevus. /.../ Mida ma tahan sellega ütelda, nii nagu haridusest ja teadusest, nii ka rahvusvahelistumisest lõikab kasu ühiskond pikas perspektiivis ja integreerituna ühiskonnas tervikuna, kuna ta kujundab seda mentaliteeti, mis võimaldab uusi väärtusi luua. Ja ei saa vaadata niimoodi, et tudeng käis ära või külalisõppejõud käis ära, nüüd lööme pangaraamatu kinni, vaatleme aktivat ja passivat eks ole, ei saa nii. Selle tõttu, kui tahetakse siin märgatavat muutust saada, siis tuleb arvestada, et see tegevus nõuab täiendavat rahastust. (Kõrgkooli esindaja)

juba tol korral, kui me seda [välisprofessori toomist] plaanisime, oli täiesti selge, et see põhjustab rohkem igasuguseid sisepingeid, kui asi väärt oleks. See oli avalik saladus, et see inimene saaks kolm korda rohkem kui kõige kallim inimene meil siin. Küsiti juba siis, et kas see mäng väärrib ikkagi küünlaid, et kas see on mõttekas. (Kõrgkooli esindaja)

Õppejõudude konkursikuulutusi on ülikoolid avaldanud portaali Euraxessi, aga ka Times Higher Educationi ja erialavõrgustike kaudu. Teadlaste leidmiseks on kasutatud ka ajakirja Nature (Naturejobs). Tavapäraseks kuulutamiskohaks on ka ülikooli ingliskeelne veebileht. Rahvusvaheliste ekspertide kaasamine professorite valimisse pole siiski veel kõikide ülikoolide tavapraktikasse jõudnud (ainult TÜ ja TLÜ märkisid selle ära).

Välismaal doktorikraadi kaitsnud noorteadlaste Eestisse toomise toetustegevustega on algust tehtud. Seadusesse on sisse toodud mõiste „järel doktorant“, mis võimaldab ühest arusaamist järel doktorantide tegevusest. Järel doktorantide arvu suurendamiseks on loodud Euroopa Liidu struktuurivahendite toel programm “Mobilitas” ning Euroopa Liidu 7. raamprogrammi kaudu

rahastatav programm ERMOS. 2010. aasta lõpu seisuga on rahastatud 61 järel doktoranti (Mobilitase 2010. aasta seirearuanne). Mobilitase ja ERMOSE järel doktorandi grant katab nii töötasukulud (kuni 25 600 EUR aastas), teadustöö kulud (eksperimentaalteadustes kuni 5 760 EUR ning mitteeksperimentaalteadustes kuni 3 200 EUR aastas), ühest riigist teise ümberasumise kulud (ühikordne ümberasumistoetus 6 500 EUR)²³. Strateegias Eesti noorteadlastele planeeritud riiklike infrastruktuuriinvesteeringute kohta (laborid, varustus jmt) ei ole seni informatsiooni.

Eestist välismaale siirdunud noorteadlastega või õppuritega kontakti hoidmise ning tagasitoomise tegevusest võib esile tuua Eesti Kaubandus-Tööstuskoja poolt 2010. aastal käivitatud portaali "Talendid koju", mis ühendab Eesti tööandjaid ning välismaal õppivaid või töötavaid noori, kes soovivad Eesti tööturule pöörduda. Portaal keskendub peamiselt välismaal viibivate noorte tagasipöördumisele, mitte niivõrd üldisele kontaktihoidmisele (strateegias osutatud registreerimissüsteem) välismaal viibijatega. Portaaliga on tänaseks ühinenud 590 „talenti“ ja 151 tööandjat, kuid aktiivseid töökuulutusi on kõigest 13. Majanduskriisi tingimustes on üldine tööpakkumiste arv drastiliselt vähenenud, mõjutades ka portaali tulemuslikkust. Teisalt on ilmselt mõju avaldanud ka asjaolu, et tööandjad, teades Eestisse tagasipöördumise keerukust, ei hinda portaali potentsiaali väga kõrgelt. Kolmandaks on portaal saanud teatud määral ka vastuolulist vastukaja, sest keskendub ainult „talentidele“. Siiski vajaks edaspidi tähelepanu strateegias nimetatud välismaal õppivate üliõpilaste ning noorteadlastega kontaktihoidmise ning registreerimise tegevused. Sellega koos ka välismaal olevate noorteadlaste Eestisse meelitamise meetmed, sh kavandatud, kuid seni tähelepanuta jäänud riiklikud infrastruktuuriinvesteeringud ning toetused.

Võõrkeelsete õppekavade arvu suurendamiseks on, nagu strateegias kavandatud, riigieelarvest rahastatud 7 rahvusvaheliseks turundamiseks mõeldud ehk nõ ägedat magistriõppekava (vt Tabel 8), kokku 31 miljoni krooni ehk ligi 2 miljoni euro ulatuses. Tegemist oli õppekavade arendustoetusega. Allolevalt tabelilt nähtub, et kõige atraktiivsemaks on välisüliõpilaste seas osutunud TÜ semiootika õppekava (31 välisüliõpilast 32st), TÜ rakenduslik mõõteteadus (11 välisüliõpilast 14st) ning TÜ ja TTÜ tarkvaratehnika ühisõppekava (23 välisüliõpilast 35st). Kõige vähem edukaks on osutunud EKA animatsiooni õppekava, kus ei õpi hetkel ühtegi välistudengit. Intervjuudest selgus, et ägedate õppekavade arendamiseks eraldatud raha ei olnud piisavalt hästi läbi mõeldud, sest ülikoolid pole suutnud eraldatud toetusi ära kasutada (liialt suur toetus), sh on kohati probleemiks rahakasutamise suutlikkus (nt vähene strateegilise turundamise oskus).

mida me näeme, on see, et me oleme neid kindlasti üle rahastanud. See oli ebaproportsionaalselt suur hulk raha, mis nad [ägedad õppekavad] said. Me näeme seda selles, et nad ei suuda selle rahaga midagi mõistlikku teha. Enamasti nad ei suuda seda oma aastaeelarves ära kasutada, peaaegu kõik projektid on palunud ajapikendust ... /.../ Ja siis mulle tundub, et need turundustegevused, mis nad on seal teinud, on pigem sellised, et me peame tegema trükiseid, me peame tegema neid ja neid, ma ei tea, nad ei ole kuidagi strateegilised üldse. (Poliitikakujundaja)

²³ http://www.etf.ee/public/files/mobilitas_jd_grandi_eeskiri_5.pdf;
http://www.etf.ee/public/files/ermos_jd_eeskiri_2.pdf

Tabel 8. Riigieelarveline toetus magistriõppekavadele, mis on suunatud rahvusvaheliseks turundamiseks (nõ. ägedad õppekavad)

Ülikool	Õppekava nimi	Õppekava juht	Eraldatud riigieelarveline toetus (krooni)	Toetusperiood	2010/11 tasemeõppes õppivate välisüliõpilaste/üliõpilaste arv kokku
EKA*	Animatsioon	Prof. Priit Pärn	5 464 830	2008-2010	0/12 (0%)
TLÜ	Filmi- ja videokunst	Prof. Jüri Sillart	3 225 000	2008-2010	11/64 (17%)
TTÜ	Materjalid ja protsessid jätkusuutlikus energeetikas	Prof. Andres Öpik, Enn Mellikov, Dieter Meissen	5 856 234	2008-2011	17/36 (47%)
TÜ	Semiootika	Prof. Kalevi Kull	3 450 000	2008-2011	31/32 (97%)
TÜ	Rakenduslik mõõteteadus	Prof. Ivo Leito	4 212 598	2008-2010	11/14 (79%)
TÜ ja TTÜ**	Tarkvaratehnika	Prof. Marlon Dumas	4 000 000	2008-2011	23/35 (66%)
TTÜ ja TÜ**	Küberkaitse	Prof. Tanel Tammet	4 800 000	2008-2011	21/57 (37%)
KOKKU			31 008 662		

*Õppekavale võetakse üliõpilasi vastu iga kahe aasta tagant.

**Ühisõppekava

Strateegia nägi ka ette võimaluse, et riigieelarvelistel õppekohtadel õppivatele üliõpilastel võimaldatakse riiklikult toetatud võõrkeelsetel õppekavadel õppida. Hetkel on see võimalik, kuid algatatud kõrgharidusreformi kontekstis on see küsitav, sest 2012. aasta vastuvõttust alates saavad kõik täies mahus õppekava täitvad tudengid asuda eestikeelsetel õppekavadel tasuta õppima.

Eesti kõrgkoolide osalemine **rahvusvaheliste ühisõppekavade** pakkumisel Erasmus Munduse programmi raames on saavutatud. Eesti ülikoolid osalevad kokku kolmes õppekavas (kaks TÜ osalusel ja üks TLÜ osalusel). Samas puudub info riiklike otsetoetuste kohta programmis osalemiseks. Lisaks on hetkel ebaselge riigi roll toetamaks ühisõppekavade arendamist regionaalses koostöös.

Rahvusvahelistumise strateegia nägi lisaks võõrkeelsete õppekavade arendamisele veel ette riiklike meetmete ja motivatsiooniskeemide loomist, toetamaks **võõrkeelsete õppeainete ja moodulite** arendamist kõrgkoolides. Otseselt selleks eraldi meedet välja pole kujundatud, samas on ESF ettevõtete ja kõrgkoolide koostöö alameetmes toetanud 18 projekti, millel on tuvastatav rahvusvaheline mõõde (nt Kõrgkoolide ja ettevõtete koostöö eTervise tehnoloogia spetsialiste ettevalmistava ühisõppekava väljaarendamiseks ja turundamiseks; Rahvusvaheline magistritaseme ühisõppekava "Media Innovation Management"; Magistriõppekava „Arvutisüsteemid (Computer and

Systems Engineering)“ arendamine – COMPSYS; Tallinna Tehnikaülikooli ja Eesti Maaülikooli ühisõppekava „Taastuvatel energiaallikatel põhinev hajaenergeetika / Dispersed power generation based on renewable energy sources“). Kuna tegemist on eelkõige kõrgkoolide ja ettevõtete koostöö arendamisele suunatud meetmega, ei ole täpselt teada, kui palju võõrkeelseid õppekavasid ning ainemoduleid projektide raames valmib.

Võõrkeelsete õppekavade arvu suurendamine on üheks võtmeteguriks Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise saavutamisel. Eestis on võõrkeelsete õppekavade arvu tõstmisel takistuseks osutunud selle eesmärgi vastuolu samaaegselt eesmärgiks oleva **eestikeelse kõrghariduse arendamisega**. Rahvusvahelistumise strateegias on eestikeelse kõrghariduse edendamist silmas peetud, esitades võõrkeelsete õppekavade avamise eeldusena eestikeelse õppe kättesaadavuse kõikides õppesuundades kõrghariduse kahel esimesel astmel. Novembris 2010 Vabariigi Valitsuse poolt heaks kiidetud „Eesti keele arengukava 2011-2017“ tugevdas eestikeelse kõrghariduse pakkumise nõuet oluliselt, seades eesmärgiks eestikeelse kõrghariduse tagamise kõigil õppeastmetel kõigis õppekavarühmades. Eestisuguses väikeriigis ei ole kahes eri keeles pakutavate sarnaste (või dubleerivate) õppekavade pakkumine ei otstarbekas ega ka rahaliselt võimalik, mistõttu on oht, et eesti keele arengukavas sätestatud eesmärgid võivad saada takistuseks rahvusvahelistumise laiemal mõõtmel saavutamisele kõrghariduses ning teadustegevuses. Olukorra muudab mõnevõrra keerulisemaks asjaolu, et Eestis pole kõrghariduses kokkulepitud õppekava keele määratlemise osas (nagu see on üldhariduses²⁴). Intervjuudes tõstatas see vastuolu selgelt ja teravalt. Mõnel juhul on eestikeelse õppe nõue ettekäändeks rahvusvahelistumisega mittetegelemisel, teisalt on näha, kuidas see nõue takistab otseselt rahvusvahelistumise laiendamist kõrgkoolis.

Peab olema tegelikult see sama kava ka eesti keeles olemas. See pügal piirab päris kõvasti rahvusvahelistumist. See on probleem ja sellest on hakatud ka rääkima – et võib-olla oleks mõistlik tekitada olukord, kus vähemalt magistri- ja doktoriõppes, on koolil õigus anda õpet ikkagi ainult inglise keeles. On ju ilmselge, et Eesti mastaabis on küll ja küll neid valdkondi, mis on piisavalt väikesed ja olemuselt ja piisavalt rahvusvahelised, et see dubleerimine ei ole mõistlik. (Organisatsiooni esindaja)

ütlen, et unustage ära, me ei tee mitte mingisugust inglisekeelset õppekava [eestikeelse kõrval] selle pärast, et meil ei ole moraalselt õigust sundida teadlasi õpetama veel kaks korda rohkem, aga me ei julge minna üle ka inglisekeelsele õpetamisele, sest me riskime sisuliselt enda eksistentsiga sellisel juhul. /.../ Ega teoorias, kuskil keegi seda öelnud ei ole [et RKT on ainult eestikeelsetele õppekavadele], aga reaalsuses see siiski nii on. /.../ me ei jõua paralleelselt kahes keeles õpetada ja me ei julge minna üle inglisekeelsele õpetamisele. (Kõrgkooli esindaja)

Noh mina ütleks, et nüüd eriti selle uue rahastamismudeli osas tuleb nagu noh hirm peale, kui kogu see töö, mis on tehtud rahvusvahelistumise heaks ja eesmärgid, mida minu meelest noh praktiliselt kõik ülikoolid on küll rahvusvahelistumisega, just magistri-, doktoriõppes on seadnud endale, et ... et kui siis võtta selle Aaviksoo reformiplaani, siis mõtled, et kuhu see nagu mahub, et kui me seda eesti keeles kõrgharidust lubame, et siis me jõuamegi tagasi selleni, et miks nad seal [kõrgkooli nimi] peaks välisõppejõu loenguid üldse kuulama, kuna nemad peavad tasuta eesti keelse kõrghariduse saama. (Kõrgkooli esindaja)

Rahvusvahelistumisega seotud ekspertide arvates püütakse poliitikute seas hoiduda avaliku diskussiooni tekitamisest inglisekeelsete õppekavade suurendamise osas. Tegemist on hella teemaga, mille suhtes on raske saavutada üksmeelt ning poliitikute toetust. Samas oleksid arutelud vajalikud,

²⁴ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus sätestab, et õppekeeleks loetakse keel, milles toimuv õpe moodustab vähemalt 60 protsenti riiklikes õppekavades määratud väikseimast lubatud õppe koormusest.

et teavitada ühiskonda võimalikest tulevikuarengutest ning jõuda ühiskonnas arusaamisele, millised on Eesti valikud.

Et selles mõttes on hirmus raske saavutada seda, et keegi minister IRList või valitsus ütleks avalikult, et inglise keeles ülikoolis õpetamine ongi okei. (Poliitikakujundaja)

Ma arvan, et see on üks teema mis võiks ka selle strateegia uuendamisel ikkagi avatud kaartidega lauale tuua ja selle ümber diskuteerida just see, et kui me läheme ingliskeelsele, vähemalt magistritasemes, läheme ingliskeelsete programmide peale, mis meil siis on võimalused. Teisalt ka see teine stsenaarium – aga kui me seda ei tee, mis siis võimalused on. Ja kui inimesed näevad tegelikult, mis on võimalik areng ühel ja teisel juhul siis ma arvan, et selle eesti keele kiiva hoidmise stsenaarium tegelikkuses majanduse ja ühiskonna resultaadina on, ütleme, kirjeldatav sellisena, et inimesed ei taha sellist tulevikku. Näidata võib olla, et meil on nagu halb ja veel halvem valik. Loomulikult oleks tore siin öitseda ja särada oma eesti keelega, oma homogeense ühiskonnaga, aga kui meil ei ole seda võimalust tegelikkuses. Vaadates, mis meil demograafia ja väljarändega toimub siis ongi see, et meil on halb ja halvem valik. Kas üldse hääbuda ja perifeerseks muutuda või tegelikkuses olla sallivam ja tolereerivam ja tõesti sellistes maailma asjades osaleda ja osa saada. (Organisatsiooni esindaja)

Ma tõstsin seal [koosolekul] selle sama küsimuse üles, et mis keeles me kõrgharidust me anname Eestis? Ja mulle on ikkagi väga selgelt öeldud, et see on poliitiliselt nii valus teema, et me ei tõstata seda küsimust. Et, mitte, et me otsime vastust, vaid me isegi ei tõstata küsimust, kuna ükski valitsus ei ole võimeline seda poliitilist riski võtma. Et selles mõttes see rahvusvahelistumine Eesti kõrghariduses on natukene nagu mäng. Et me ühelt pool tohutult rahvusvahelistume, teiselt poolt me ei julge vahetada õppekeelt. (Kõrgkooli esindaja)

Kõik intervjuueeritavatest olid seisukohal, et tasuks tõsiselt kaaluda ingliskeelsete õppekavade osakaalu olulist suurendamist magistri- ja doktoriõppes. Ollakse seisukohal, et ingliskeelsete õppekavade arvu suurenemine kraadiõppes on rahvusvahelistumise laiendamiseks hädavajalik. Kuna rahvusvahelistumisega seotud tegevuste mastaap (nt üliõpilasmobiilsus, ingliskeelsete õppekavade arv) on hetkel siiski väga piiratud, pole väited inglise keele ohust eesti keelele tõsiseltvõetavad. Pigem on võõrkeelsete õppekavade loomine eestikeelse kõrghariduse jätkusuutlikkuse tingimus, tagades erialade ja kõrgkoolide elujõulisuse.

Tegelikult, kui me ei lähe üle inglise keelele vähemalt doktoriõppes, vähemalt suures osas magistriõppes, siis me kaotame täiesti oma eestikeelse kõrghariduse. (Poliitikakujundaja)

Kui me hakkaksime kaitsma keelt ainult nii, et tõkestades arengut, siis me oleme ... jääme maha ja hääbume. (Poliitikakujundaja)

Kui ülikool muutub nt pool ja pool inglise ja eesti keelseks, siis ei näe ma siin mingisugust suurt ohtu. See tuleb lihtsalt väga täpselt vaadata, et mis on keelte omavaheline roll. Nt inimene, kes lõpetab mingi ala, peaks valdama sellel alal eestikeelset terminoloogiat niivõrd, kuivõrd see terminoloogia olemas on ja seda kasutatakse. (Kõrgkooli esindaja)

Meie rahvusvahelistumise määr on nii madal, et karta sellest mingit pealetungi eesti keelele on nonsens. Ma arvan, et me teeksime suure sammu edasi, kui meil oleks teatud fookuserialad, kus me teadlikult olemegi võõrkeelsed. On see siis IKT, mis kindlasti võiks üks nendest olla, midagi veel. Eesti keele arendamise seisukohalt nendel erialadel... siis see nõuaks täiendavat tähelepanu nendelt õppejõududelt, et seda sõnavara nendel erialadel [arendada]. Päris seda, et me läheme magistri- või doktoriõppes üle ainult inglise keelsele õppekavale, ma nagu ei näe lähiajal selleks ressursi – meil ei ole neid inimesi, kes oleksid suutelised seda lähiajal tegema. (Poliitikakujundaja)

Saavutamaks suuremat rahvusvahelist mõõdet kõigi tudengite õppes näeb strateegia ette **rahvusvahelise dimensiooni lisamist õppekavadele**. On teada, et kõrgharidusstandardi kehtestatud õppekavade õpiväljundid sisaldavad loetelus sellesisulisi lauseid (nt üliõpilane peab olema võimeline osalema rahvusvahelises uurimistegevuses, oskama tegutseda rahvusvahelises töö- ja õpikeskkonnas, avaldama originaalseid teadustulemusi rahvusvahelistes teadusväljaannetes), kuid mida reaalselt nende tulemuste saavutamiseks tehakse on ebaselgem. Enamik nimetatud õpiväljunditest baseerub võõrkeele valdamisel. Tabel 9 annab ülevaate kõrgkoolidest ja nende võõrkeelsetest või osaliselt võõrkeelsetest õppekavadest, kus oli vastaval õppeaastal üliõpilasi (võrreldes 2006/07. ning 2010/11. õppeaasta andmeid). Viimase õppeaasta seisuga on kakskeelseid õppekavasid 15 kõrgkoolil, sh mitmetel on teiseks keeleks eesti keele kõrval vene keel.

Tabel 9. Võõrkeelsete õppekavade arv, kus vastaval õppeaastal 10.11 seisuga oli üliõpilasi

Õppeasutus	2006/07			2010/11		
	eesti keel + inglise ja/või vene keel	inglise ja/või vene keel	kokku	eesti keel + inglise ja/või vene keel	inglise ja/või vene keel	kokku
Akadeemia Nord (suletud)	2	0	2	0	0	0
Arvutikolledž	0	2	2	0	2	2
Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor	4	0	4	4	0	4
Eesti Kunstiakadeemia	1	0	1	1	0	1
Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar	2	0	2	1	0	1
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	0	0	0	21	3	24
Eesti-Ameerika Äriakadeemia	4	0	4	2	1	3
Estonian Business School	5	1	6	6	0	6
Euroakadeemia	7	0	7	8	0	8
International University Audentes (suletud)	13	2	15	0	0	0
Kõrgkool "I Studium"	5	0	5	2	0	2
Majanduse ja Juhtimise Instituut	0	4	4	0	2	2
Sotsiaal-Humanitaarinstituut	3	6	9	2	1	3
Tallinna Majanduskool	2	0	2	2	0	2
Tallinna Pedagoogiline Seminar	2	0	2	2	0	2
Tallinna Tehnikaülikool	51	7	58	46	11	57
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	0	0	0	1	0	1
Tallinna Ärijuhtimise Kolledž	0	3	3	0	1	1
Tallinna Ülikool	6	5	11	7	0	7
Tartu Ülikool	15	7	22	32	6	38
Kokku	122	37	159	137	27	164

Lisaks osaliselt võõrkeelsetele õppekavadele on võimalik rahvusvahelist dimensiooni lisada võõrkeelte õpetamise kaudu (enamasti kõrgkoolides vabaaainena) ning õppejõudude osalemise kaudu rahvusvahelistes erialavõrgustikes ning täiendkoolitustel. Eesti kõrgkoolide õppejõud (ja ka mitte-akadeemiline personal) osalevad Erasmus mobiilsusprogrammis aktiivselt, kuigi kõrgkooliti on aktiivsus väga erinev. Teiste riikide kogemuse järgi on õppejõu vahetuse peamiseks takistuseks lisaks isiklikele põhjustele, mis teevad pikemaajalise kodust eemal viibimise raskeks, veel rahalised piirangud (väike stipendium) ja raskused ühildada programmis osalemine õppe- ja teadustöö kohustustega koduülikoolis (Enders ja Teichler 2005). On ka selgunud, et arvestatava osa mobiilsusega kaasnevatest kuludest kannavad lääneriikides lisaks Erasmusle koduülikoolid.

Lisaks võimaldab õppekavade rahvusvahelist dimensiooni hinnata tudengite rahulolu saadud teadmistega, sh kas omandatud teadmised on rahvusvaheliselt rakendatavad ning kas õppejõud oskavad õppetöö käigus arvestada üliõpilaste kultuurierinevustega. Intervjuudest nii eesti kui välistudengitega selgus, et rahulolu ingliskeelsete õppekavade või ainekursustega on kõrge. Üliõpilased hindasid saadud teadmisi väga heaks, viidates võimalusele leida tulevikus tööd erinevates riikides. Enamasti oldi rahul ka õppejõudude toimetulekuga kultuurierinevustega. Kogutud andmed ei võimalda siiski suuri üldistusi teha ning teadmata on õppejõudude ning üliõpilaste suhtumine kultuurierinevustesse eestikeelses õpikeskkonnas. Rahvusvahelise mõõtme küsimus vajaks ka täpsemat sõnastamist, et seda paremini edaspidi hinnata.

Rahvusvahelistumise tegevuste elluviimisega laiemalt kaasnevad Eesti-sugusele väikeriigile märkimisväärsed lisakulud nii riiklikult kui institutsionaalselt. Rahvusvahelistumise abil püütakse saavutada õppekvaliteedi tõus, kuid ekspordiartiklina või tulutoova tegevusena rahvusvahelistumist Eestis kindlasti vaadelda ei saa. Järgnevad tsitaadid kõrgkooliesindajatelt kinnitavad väidet:

minu isiklik arvamus on, et me kunagi ei räägi tasuvusest rahvusvahelistumisel. See ongi väga ressursimahukas, me teeme seda ikkagi eelkõige iseenda jaoks, meie enda üliõpilaste jaoks. Me ei räägi siin kommertslikest eesmärkidest, seega see on paratamatu, et me panustame sinna, et see läheb rahaliselt oluliselt rohkem maksma, kui ta tagasi toob nende üksikute õppeteenustasude pealt.

põhiline probleem see, et see algus on kallis. Tegelikult kõik see ühel hetkel peab nõ muutuma isetasuvaks, üks ole. Et kui meil hakkab tekkima rohkem lepinguid välisfirmadega, meile tuleb rohkem välistudengeid välismaalt, siis tegelikult in long run, ülikool peab teenima selle pealt. Aga alguses on see kõik kallis, see tuleb käima joosta kõigepealt ja ülikool peab selle kõigega esmalt hakkama saama.

Aga rahvusvaheline õpe on sedavõrd kallis õpe, et sinna nagu väga hõlpsalt ei taha tasuta kohti teha.

On selge, et rahvusvahelistumise abil saavutatud kasutegur pole kiirelt mõõdetav ning seetõttu on kõrgkoolide töötajatel raske motiveerida inimesi, selgitada, miks nad peaksid rahvusvahelistumisega kaasa minema ning ühtlasi leida vajaminev lisaressurs tegevuste elluviimiseks. Riiklikud toetusskeemid rahvusvahelistumise tegevuste väärtustamiseks on motiveerimise seisukohalt väga olulised.

Erasmus on eelkõige selline fun, inimesed tulevad siia /.../ Nad tulevad, nad siin käivad, tunnevad ennast mõnusalt. Samas meie akadeemilised üksused ei näe tihti nendes sellist ... nad siin käivad, aga tihti sellest mingit erilist jälge ei jää. Ülikoolid ei saa ju sellest mingisugust rahalist kasu nii öelda, aga võib-olla mõelda ülikoolidele näiteks mingi motiveerimise süsteem välja, eriti Erasmuse ja selliste lühiajaliste mobiilsuste jaoks, et kus seda on paremini arendatud, võib-olla siis riigi poolt mingisugune skeem, et mis väärtustaks seda. Praegu jah, me kasvatame numbreid ja meil on tahtmine ja surve ka, aga sellest otseselt midagi ei olene. (Kõrgkooli esindaja)

Sinna [rahvusvahelistumise tegevustele] kulub aega, raha, energiat ja selgitamist. (Kõrgkooli esindaja)

Õppetegevuste rahvusvahelistumise tegevuste sobivuse kohta, eelkõige mis puudutab riiklike toetusskeemide rakendamist, andsid intervjuueeritavad reeglina vaid positiivseid hinnanguid. Intervjuueeritavad pidasid **oluliseks saavutuseks toetusskeemide** abil saavutatud tulemusi (nt uued inglisekeelsed õppekavad, mobiilsusnumbrite tõus) ning tundsid muret meetmete jätkusuutlikkuse pärast.

Ma arvan küll, et on. Sellises ideestikis on käivitatud õigeid asju. (Poliitikakujundaja)

Aga iseenesest on need head asjad ühesõnaga. Ja jumala eest, kas või teeme mõned asjad valesti, aga peasi, et niisugused asjad ei lõppeks ühesõnaga. Loomulikult on need olnud väga olulised Eestile. (Kõrgkooli esindaja)

Ma arvan, et need on väga head asjad olnud. Selliseid asju võiks olla, need võiks regulaarselt olla, mitte ühekordsed ponnistused. (Kõrgkooli esindaja)

Nurinat väljendati peamiselt liiga jäikade taotlustingimuste üle, mis mõnel juhul (nt välisprofessorite rahastamine) ei võimalda Eesti ühiskonnale lisaväärtust luua, kuna näiteks infrastruktuuri rajamiseks (laborid, tehnika) finantseeringut ei pakuta, kuid just laborid on need mis jäävad Eestisse ning nende abil saaks tagada teadustöö jätkusuutlikkuse tulevikus:

Mis probleem on vist DoRaga ja siis nende selliste... just siia Eesti poole tulevate õppejõududega, on see jätkusuutlikkuse küsimus. Et praegu on tegelikult nii, et meile tulevad õppejõud, tulevad ka doktorandid, teevad siin oma asja ära ja lähevad ära ja tegelikult meil sellest mitte midagi järgi ei jää. (Riiklik ekspert)

me rääkisime siin sellest, et sa tood siia väga väärrika välisteadlase maailmast ja ei anna talle ühtegi senti pipetiraha, või noh, me laboris kutsume seda pipetirahaks, siis see on vale ja isegi nagu raha raiskamine. Et selles mõttes on suur rida erinevaid asju, mida nendes meetmetes saaks paremaks teha. (Kõrgkooli esindaja)

Kokkuvõttes võib öelda, et õppetegevuse rahvusvahelistumise tegevuste osas on viimaste aastate jooksul toimunud märkimisväärne areng. Suurimaid edusamme on tehtud tudengite mobiilsuse vallas. Esiletõstmist väärivad eriti DoRa programmi toel käivitatud erinevad tudengimobiilsust soodustavad toetuskeemid ning nende järjest suurem populaarsus üliõpilaste seas. Lisaks on astutud konkreetseid samme välisõppejõudude Eestisse toomiseks ning käivitatud rahastamisprogrammid järel doktorantuuri rahastamiseks (Mobilitas, ERMOS). Riigi toel on käivitatud rahvusvahelised õppekavad („ägedad õppekavad“), millest paar on osutunud väga edukaks. Samuti on toetatud ka võõrkeelsete ainemoodulite väljatöötamist. Võõrkeelsete õppekavade arendustööd kestavad, aasta aastalt on kasvanud kõrgkoolides inglisekeelsete õppeainete ja moodulite arv. Tulevikus oleks oluline pöörata suuremat tähelepanu nimetatud tegevuste kvaliteedi jälgimisele ning tagamisele. Õppetegevuse rahvusvahelistumise osas on vähe tähelepanu pööratud välismaal doktorikraadi kaitsnute Eestisse toomise tegevustele ning toetusmeetmetele, samuti puuduvad otsesed tegevused Eesti õppejõudude rahvusvahelistumise toetamiseks (toetamaks rahvusvahelise mõõtme lisamist õppekavadele) ning rahvusvaheliste ühisõppekavade loomiseks. Nende tegevusliinide kaudu oleks võimalik saavutada edasine areng õppetegevuse rahvusvahelistumises.

4.2.3. Rahvusvahelistumise tugisüsteem

Rahvusvahelistumise tugisüsteemi näol on tegemist on valdkonnaga, kus tegevuste edukust või üldse edusamme on keeruline mõõta, sest seal puuduvad selged numbrilised indikaatorid. Strateegiast lähtuvalt sisaldab valdkond üheksateist erinevat tegevust, millega kõrgkoolid on tegelenud erineva teadlikkuse astmega, vastavalt kerkinud praktilistele vajadustele ning vastavalt sellele, kui palju on neil välismaalasi organisatsiooni tulnud. Rahvusvahelistumisele keskendunud strateegiadokumendid kõrgkoolides sisaldavad küll tegevussuundi valdkonna arendamiseks, kuid senini on jäänud jõupingutused mitmel pool tagasihoidlikeks.

Avatud ja toetava rahvusvahelise õpikeskkonna teema strateegiadokumendis keskendub tegevustele, mille eesmärgiks on tolerantsi tõstmine kohalike tudengite seas, välismaalaste parem integreerimine kõrgkooli tegevustesse ja nende kultuurierinevustega parem arvestamine. Sihipäraselt on teemaga tegelenud vaid kaks ülikooli – TÜ ja TLÜ. Ühe ülikooli initsiatiivil algatati

suurem koostööprojekt linnaga kultuurierinevuste teadvustamise ning turvalise elukeskkonna loomise nimel. Viidi läbi teavitustööd välistudengite kaasabil keskkoolides ning kaasati linnakodanikke aruteludesse. Kirjeldab üks osaleja:

me võtsime kokku üliõpilasi ja linnakodanike, väljaspool ülikooli töötavaid välismaalasi, kes on rakkes erinevates valdkondades, olles ta baleriin või kokk või Playtechis programmeerija. Üritasime neid kokku viia linnaelanikega, et nemad selgitaksid oma nägemust sellest ja annaksid mõista, et ma ei ole turist, ma elan siin.

Lisaks viiakse samas ülikoolis läbi esmakordselt ka väärtushinnangute analüüsi, mis on lootustandev initsiatiiv teadlikkuse tõstmisel kultuurierinevustest. Teine ülikool kirjeldas regulaarsete artiklite ilmumist kõrgkooli ajalehes, kus tutvustatakse välisõppejõudude ning välistudengite tegemisi, lisaks korraldatakse erinevaid koosviibimisi (nt teemaks eri rahvuste köök) koos eestlastega. Siiski olid mõned arvamused sihipäraste tegevuste suhtes skeptilised. Järgnev tsitaat illustreerib väidet:

mina sellisesse poliitikasvatustöösse ei usu. Nõukogude süsteem üritas seda minu vanuste peal igat moodi harrastada, see mitte kuidagi ei töötanud. (Kõrgkooli esindaja)

Kõrgkoolide sees toimuvad jõupingutused jooksevad sageli tühja ühiskonnas levinud tolerantsi vähesuse tõttu. Üheks probleemiks läbimurde saavutamisel avatud õpikeskkonna loomisel ongi Eesti ühiskonna üldine sallimatus kultuurierinevuste suhtes. Enamiku intervjuueeritute arvates on ühiskonna vähene kultuuritolerants valupunkt ja takistus rahvusvahelistumise saavutamisel.

Intervjuueeritavad kirjeldavad:

Mulle tundub, et süsteemselt nendele tugitegevustele, mis seal viimane peatükk on, pööratakse vähem tähelepanu. Ja ma just mõtlen sellele, et tegelikult meie ühiskond ei ole valmis välistudengite vastuvõtmiseks. (Poliitikakujundaja)

Loosungite tasandil räägitakse küll, et me tahame õudselt rahvusvahelistumist. Tegelikult mõeldakse rahvusvahelistumise all seda, et tuleks põhimõtteliselt ameeriklased ja inglased, keegi teine väga soovitud ei ole. (Kõrgkooli esindaja)

me oleme suhteliselt selline väljast poolt tulijatele suletud ühiskond. See läheb küll nüüd laiemasse riigi konteksti, aga me ei saa nagu panna seda kogu Eesti ees seisvat rahvusvahelistumise ülesannet ainult kõrgkoolide peale. See ikkagi paljuski on kinni selles, et kuivõrd avatud me üldse oleme väljas poolt tulijatele, kuivõrd meie ühiskond üldse tolereerib teistsuguseid inimesi. (Organisatsiooni esindaja)

Mitme intervjuueeritava poolt nenditi vajalikkust suurema teavitustöö järele ühiskonnas. Alljärgnev arvamus on ilmekas:

Minu meelest see on ühiskonnas täiesti läbikirjutamata teema, see on isegi ülikoolides selline hästi läbi rääkimata ja sõnastamata. Oluline on, kui me korra võtame aja maha ja mõtleme miks me seda teeme, miks meil seda vaja on. Ja mis meie võimalused on kogu selles raamistikus. Siis ma arvan, nii mõnigi asi võib-olla jõuaks paremini kohale. (Kõrgkooli esindaja)

Välistudengite endi arvates on kõrgkoolide õppetöös kultuurierinevustega arvestatud, õppejõudude kasutatav materjal on rahvusvahelise dimensiooniga ning teadmised rakendatavad erinevates kultuurikontekstides. Olukorda iseloomustavad välistudengite kiitvad hinnangud:

Professorid ei suru õpilastele peale oma vaatenurka või ideoloogiat, aga teadmised saadakse konstruktiivsel teel, mis ma arvan, on väga hea.

Ma näen, et kõik kursused, mis ma olen võtnud, on minu arvates head, neis on rahvusvaheline dimensioon.

Minu kursustes on rahvusvaheline komponent väga põhjalikult sisse integreeritud ja see on väga põnev.

Probleemiks on tolerantsuse kasvatamine igapäevases elukeskkonnas (nt kaubamajade turvameeste kõrgendatud tähelepanu välistudengite puhul, linnakodanikud tänaval ning nende kommentaarid või füüsilised kokkupõrked). Kirjeldavad välistudengid:

Eelmisel semestril kaks välistudengit rääkisid mulle sama asja, kuidas neid poes jälitati ja nad rääkisid, et nad kaebasid kaks korda, kui nad läksid [poe nimi] ja turvamees kõndis neil järel, nagu oleksid nad vargad.

Enamus aega tänaval kõndides inimesed vaatavad, vahivad sind, teevad su poole nägusid.

Ühel õhtul üks poiss minu riigist [riik Aafrikast] sai korralikult peksta. Asi oli päris tõsine, tal on siiaaani silmaga probleeme.

Eestis ei koguta statistikat selle kohta, kui palju välismaalaste suhtes päritolust ajendatud kuritegusid sooritatakse (olemas ainult üldine statistika isiksusevastaste kuritegude kohta).

Välistudengite ja välisõppejõudude integreerimine õppetöösse on üldjuhul saavutatud.

Välistudengid on rahul valitud õppekavaga ning koostöö õppejõududega sujub edukalt. Probleemne on praktikasüsteemi korraldamisel välistudengite erivajadustega arvestamine. Välistudengite jaoks on peamiseks raskuseks praktikakohtade leidmine eestikeelses keskkonnas. Välistudengid iseloomustavad:

Ma saatsin välja neli sooviavaldust, et praktikakohta saada, aga ei leidnud midagi. Nad vastasid ja ütlesid, et ma ei sobi keele pärast, sest ei räägi eesti keelt.

Üks väljakutse puudutab praktikakohti. Ma ei saa kandideerida eesti keele tõttu.

Eesti väiksuse tõttu (siin on üldse väga vähe suurettevõtteid, kes suudaksid vastu võtta suuremal hulgal praktikante) on praktikakohtade leidmine üleüldine probleem ka Eesti tudengite seas. Intervjuud tõid samas esile mõned hea praktika näited, kuidas välistudengite praktikaprobleemile on püütud läheneda. Nt EMÜ ja Tartu Tervishoiukõrgkool saadavad Eesti ja välistudengid paaris praktikale, et keeleprobleemist üle saada.

Rahvusvahelises töökeskkonnas töötamise suutlikkuse arendamise puhul on kõrgkoolid teinud pingutusi erineval määral. Enamus kõrgkoolides, kus õpib või töötab välismaalasi, ei ole suuri probleeme esmaseid teenuseid ning õppe- ja töökorraldust puudutava info esitamisega inglise keeles. Samuti on neis kõrgkoolides olemas ingliskeelne õppeinfosüsteem ning personaliametinõuded. Rakenduskõrgkoolides, kus välistudengeid vähe, on info kättesaamisega raskusi. Kõrgkoolidele on vastavat abi pakkunud SA Archimedes. Kirjeldab poliitikakujundaja:

ülikoolide dokumentide inglise keelde tõlkimine, Archimedes koordineerib ka seda, et tõlkida siis neid ülikoolisisesid igasuguseid dokumente, õppe-eeskirju ja neid, et välismaalt tulijal, nii töötajal kui üliõpilasel oleks võimalik aru saada, mis reeglistikus see ülikool toimub, aga et sellega on võib-olla isegi parem. Aga jah, nende tekstide uuendamine ei ole võib-olla piisavalt kiire.

Välisüliõpilastega kokkupuutuvate isikute suutlikkus rahvusvahelises keskkonnas töötada on hea, mitmed kõrgkoolid on nii Erasmuse mitte-akadeemilise personali mobiilsuse kui ka keelekursuste ning erinevate koolituste kaudu suutlikkuse kasvu toetanud. Siiski varieerub suutlikkus nii kõrgkoolide vahel kui ka kõrgkoolide sees, sageli on madalamate ametikohtade töötajate võimekus välistudengitega toimetada tagasihoidlikum (nt ühiselamutöötajad, sööklapersonal):

Kui sa lähened siin mingile tädile ikkagi sööklas, ütled inglise keeles, sa võid lapiga üle pea ka saada, eks ju. (Kõrgkooli esindaja).

Positiivset tagasisidet tugistruktuuri poolt kirjeldab kõrgkooli esindaja:

Meie koolitused on väga hästi vastu võetud. Meil sügisel tuleb kindlasti uus koolitus, aga see kultuurierinevuste teema jääb meil nii öelda päevakorda, et ilmselt me teeme järgmisel kevadel taaskord mingi sellise koolituse. Me kutsume sinna nendest tugistruktuuridest neid inimesi, kes kõik ei puutu kokku välismaalastega, just need, kes peavad töö tõttu kokku puutuma, nemad ennast mõnusamalt tunneksid. Ja ma näen, et see tegelikult annab inimesele mingisuguse esimese enesekindluse küll. Nad on julgemad ja vabamad, nad julgevad küsida, kui on probleeme, ja ei jookse enam ära ja ei jookse meie juurde.

Eesti avalik-õiguslike ülikoolide kvaliteedileppes on kokku lepitud õppejõudude (professor, dotsent, lektor, assistent ja õpetaja) ametikoha nõuetes. Leppe kohaselt on professori ametikoha tingimuseks rahvusvaheliselt tunnustatud asjatundjaks olemine, püsiv osalemine rahvusvahelises T&A tegevuses. Välismaal õpetamise kogemuse arvestamine akadeemiliste ametikohtade täitmisel on siin vähelevinud praktika, sest Eestis sageli puudub konkurents nimetatud kohtadele kandideerimisel.

Strateegia nägi veel ette riiklikku **õppejõudude lühiajalise enesetäiendamise toetamist** välismaal. Kuigi õppejõududel on võimalik osaleda Erasmuse mobiilsuses ning DoRa kaudu toetatakse noorteadlaste osalemist rahvusvahelises teadmisteringluses, ei ole loodud riiklikku toetusmeedet Eesti õppejõudude rahvusvaheliseks enesetäiendamiseks. DoRa programmi raames on samas vastav ettepanek kõrgkoolide poolt tulnud ning kaalumisel. Erinevaid meetmeid õppejõudude rahvusvahelistumise protsessis osalemise ergutamiseks napib. Samas nõudmised rahvusvahelistumisele on suured (välistudengite juhendamine, rahvusvahelise komponendi integreerimine ainetesse, kultuurierinevustega arvestamine, valmisolek inglise keeles õpetamiseks, uute ingliskeelsete ainekavade väljatöötamine, teadustöö elluviimine rahvusvaheliselt kõrgel tasemel jmt). Suur töökoormus on tõenäoliselt pärssinud ka õppejõudude tagasihoidlikku mobiilsusskeemide kasutamist. Vanemate õppejõudude vastasseis kõrgkoolides tuli jutuks kui üks valupunktidest rahvusvahelistumise eesmärkide saavutamisel:

Mõned teaduskonnad, kus on selline täiesti antirahvusvahelistumise kaader, et sellised vanad Eesti mehed, pensioniealised mehed, et palun ärge segage meid oma välismaalastega. (Organisatsiooni esindaja)

Siin tuleb just eelkõige sellistele vanematele ja keskealisematele suunatud sõnumeid rohkem saata, et nad saaksid aru, et elu on niivõrd palju muutunud. (Kõrgkooli esindaja)

Kuidas nende professorite nõukogude aja mentaliteedist lahti saada, et nad ei ole jumalad, nad peavad andma oma teadmisi õpilastele ja teadusesse, nad peavad tegema nii teadust kui õpetaksid? (Kõrgkooli esindaja)

Kõrgkoolipedagoogide rahvusvahelises töökeskkonnas töötamise suutlikkuse arendamise osas on teada, et tegemist ei ole reeglina väga süsteemse tegevusega. ESF Primus programmi raames toetatakse õppejõudude koolituste läbiviimist kõrgkoolididaktika alase kompetentsi kasvatamiseks, sh on toetatud järgmiste kursuste läbiviimist: „Õpetamine multikultuurses auditooriumis“, „Õppimine ja õpetamine mitmekultuurilises rühmas“ „Kultuurierinevused ja -kontaktid“, „Kõrgkooli rahvusvahelistumise praktikad“, „Pedagoogika IV: Kultuuridevaheline kommunikatsioon“, „Euroopalike väärtuste ning mõõtme tugevdamine Euroopa kolledži magistriprogrammides“. Lisaks toetatakse Primus programmist akadeemilise inglise keele ning õppejõudude inglise keele oskuste arendamist. Kuna Eestis on tulevaste kõrgkoolipedagoogide koolituse terviklik süsteem väljaarendamata, on ka selle sisule hinnangu andmine võimatu. Suuremate ülikoolide doktoriõppe õppekavades sisaldub valikainena kõrgkoolis õpetamise või kõrgkoolididaktika ainekursus (4-6 EAPd),

kuid sellega ka üldjuhul õppejõu pädevuste omandamine doktoriõppe raames piirdub. Edasi toimub oskuste arendamine täiendkoolituste raames.

Välistudengite integreerimise alaste koostöötegevuste osas on tehtud mõningaid edusamme. Avalik-õiguslikes ülikoolides on välisõppejõududel ja -tudengitel võimalus osaleda tasuta eesti keele kursustel. Enamik avalik-õiguslikest ülikoolidest kinnitasid toimiva tuutorsüsteemi olemasolu, mis toetab välisüliõpilaste integratsiooni ning mida omakorda toetab Erasmus Student Network'i (ESN) tegevus. Seejuures on enamasti tavaks välisõppe kogemusega tudengite kaasamine uute välistudengite integreerimisse. Erasmus vahetustudengite rahulolu uuring (2011)²⁵ seab Eesti riigi välistudengite rahulolult kõigi teiste riikidega võrreldes esikohale. Siiski tuleks tulemustesse ettevaatlikult suhtuda, sest rahul oldi eelkõige vabaajaürituste korraldamise (nn social life) ning vastuvõtva riigi üldise õhkkonnaga. Kokkupuuteid kohalike tudengitega, aine- ja keelekursuseid hinnati oluliselt madalamalt. Käesoleva uuringu intervjueeritavad kinnitasid, et ESN üritused on küll populaarsed, kuid suunatud peamiselt lühiajaliselt Eestis õppivatele Erasmus-tudengitele. Kraadiõppuritele organiseeritakse spetsiaalseid üritusi vähe (heaks näiteks on õppeaasta alguse puhul ülikooli tervitusvastuvõtt). Kirjeldab välistudeng:

ESN organiseerib üritusi, kust kõik välistudengid võivad osa võtta, aga vahel ma tunnen, et need on rohkem mõeldud Erasmus-tudengitele ja et neist, kes tulevad siia üheks semestriks, hoolitakse rohkem [...] ja ülejäänud jäävad kõrvale.

Me oleme praegu Eestis üsna hästi sisse sulanud, sest oleme õppinud siin juba kolm aastat, aga mis ma algusest mäletan, on see, et kogu info, mis välistudengitele pakuti, oli hästi organiseeritud. Need tuutorite värgid ja sellised kohtumised olid alguses hästi korraldatud, aga peale seda minu meelest pole osakond rohkem midagi organiseerinud. Saime kuidagi ise hakkama.

Tuutorluse pakkumine on kõrgkoolides (kus on välistudengeid) tänaseks iseenesestmõistetav tugiteenus, kuid probleemne on tuutorisüsteemi kvaliteet ja kasutegur välistudengitele. Sageli toimib süsteem vaid formaalselt, abi ja tuge probleemide korral leiavad tudengid mujalt (nt kaasvälisüliõpilastelt, oma professorilt, dekanadist):

Ma vist kohtusin oma tuutoriga vaid ühe korra, aga ta ei rääkinud minuga.

Ta võttis minuga ühendust ja ütles, et kui ma Tartu jõuan ja on mingeid probleeme, võime kokku saada või nii. Kui ma Tartusse jõudsin, vastasin talle, aga ei mingit vastust.

Minu meelest see on väga tavaline, välistudengite ühine mure. Mul on tunne et tuutorluse mõte on siin väga erinev. Siin kõrgkoolis. Minu meelest need tuutorid, nad ainult tervitavad välistudengeid esimesel päeval ja ongi kõik. Aga, ma ei tea, minu meelest, see peaks olema rohkem, see on pidevas kontaktis olemine, näitamine teisele, et sa oled tema jaoks olemas ja kui vaja võib küsida, ükskõik, mis abi vaja. Või kirjutada ja küsida, kuidas läheb, kas sul on mingeid probleeme kursustele registreerimisega. Selliseid lihtsaid küsimusi. Et tekiks tunne et sa oled oluline ja saad abi. See loeb välistudengile, meile, palju. Minu tuutor ei aidanud üldse. Mul oli üks teine, tegelikult see oli üks teine Ameerika üliõpilane, kes mind raskuste korral aitas, kui oli vaja.

Õppejõudude jaoks eraldi orientatsioone ei korraldata, see on põhjustatud välisõppejõudude väikesest arvust ning nende erinevatest saabumisaegadest. Peamiselt tegeleb õppejõuga keegi teda vastuvõtvast osakonnast, kuid süsteemsest tugiteenuste pakkumisest ja teavitamisest rääkida ei saa. Kõrgkooli esindajate kommentaarid on ilmekad:

²⁵ **E-Value-ate Your Exchange:** Research Report of the ESNSurvey 2010
http://www.esn.org/sites/default/files/esnsurvey2010_final.pdf

õppejõud oli meil [riigi nimetus], ta oskas, ta oli erialaselt fantastiline inimene, aga mida meie ei osanud üldse tähele panna ja milleks me ei osanud ette valmistada ei teda ega ka üliõpilasi, siis kultuurierinevus selles suhtes, kuidas suhtutakse õpetajatesse ja kuidas suhtutakse üliõpilastesse, on ikkagi niivõrd erinev, et kui seda head ajuloputust ette ei ole tehtud, siis meil tekkis ikka majas terve rida konflikte, mis olid seotud sellega, et [riigi nimetus] ikka tudeng hoiab suu kinni ja usub seda, mida õppejõud ütleb.

Õppejõududele ei tehta suurt midagi, ma arvan. Ma ei ole veel nagu aru saanud.

Kõrgkoolidevaheline koostöö välistudengite ja -õppejõudude integreerimise osas on seni olnud nõrk. Intervjuudest tuli esile ainult ülikoolidevaheline koostöö eesti keele kursuste pakkumisel – nt EMÜ liikmetel on võimalus osaleda tasuta TÜ Keelekeskuse poolt pakutavatel eesti keele kursustel, samuti on EKAI sarnane koostöölepe TLÜga. Kõrgkoolide koostöö kohalike omavalitsustega rahvusvahelise keskkonna pakkumiseks on väga tagasihoidlik. Intervjuudes mainiti küll kõrgkoolidepoolset initsiatiivi, mis sageli ei leia linna poolt kandepinda. Kõrgkooli esindaja kirjeldab raskusi perearsti leidmisega:

*Meil oli meie õppejõuga probleem. Perearsti leidmisega. Oli raske väga, aga ...
... see oli probleem selle pärast, et ta [personalijuht] väga palju helistas läbi perearste, et
kuhu saada, et saada inglise keelt valdavat perearsti. Et see on väga suur probleem.*

Eesti kõrghariduse nähtavuse suurendamisele aitavad kaasa mitmesugused institutsionaalsed ning riiklikud tegevused. Lisaks teadustöö kvaliteedi tõstmisele, mis võimaldaks olla samal tasemel tuntumate Põhjamaade või Euroopa teadusülikoolidega, peetakse oluliseks rahvusvahelistesse koostöövõrgustikesse kuulumist ning riiklikul tasemel aktiivset **välisturundustööd** maailmas. Väliseksperdi kinnitusele on Eesti oma nähtavuse suurendamise tegevustega õigel teel ning edestab mitmeid teisi Euroopa riike:

Jätkake oma head tööd. Nagu ma ütlesin, tehtud töö pole üldse nii vilets, kui te võibolla arvate, vaid palju tõsisem ja palju paremini defineeritud ja selgem kui paljudes teistes riikides.

Koordineeritud tegevustest on olulisimana realiseeritud Eesti rahvusvahelist tasemeõpet pakkuvate kõrgkoolide ühine turundustegevus *Study in Estonia* nime all. DoRa programmist rahastatud ühistevused on hõlmanud valdkondlikel messidel osalemist. Lisaks sellele on välja antud tutvustavaid materjale, korraldatud info- ja promoüritusi ning töötab veebileht www.studyinestonia.ee. 2010. aasta jaanuaris töötati koostöös agentuuriga Tank välja Eesti kõrghariduse välisturunduse kontseptsioon, mille raames lepitati kõrgkoolide esindajatega kokku välisturgudele suunatud põhisõnumid. Ülikoolide esindajad kinnitavad ühise kontseptsiooniga infomaterjalide praktilist väärtust välismessidel. Järgnev näide on iseloomulik:

Kindlasti, ma olen absoluutselt veendunud, et nad väga toetavad seda üldist ülikoolide nähtavuse võimaldamist.

Haridusturunduse kompetentsi tõstmiseks Eesti kõrgkoolides on läbi viidud välissuhete osakondade töötajate koolitusi. Riik on toetanud ka Eesti kui kõrgharidusõpingute sihtriigi reklaamimist valitud välisriikides.

Leitakse, et valdkonnas on palju saavutatud, kuid rohkem on veel teha, sest Eesti kõrgharidus ning kõrgkoolid on globaalses mõttes tundmatud ning iga potentsiaalse tudengi puhul on vaja teha põhjalikku veenmistööd. Heal juhul tuntakse väljaspool mõnda üksikut Eesti kõrgkooli, nõ lipulaeva, mis aitab kaasa usalduse tekkimisele kõrgharidussüsteemi kui terviku vastu. Eesti spetsialistide arvamus kinnitab ka välisekspert:

[Eesti ülikoolid] ei ole väga nähtavad ... Ma küsisin oma kahelt kolleegilt ja nad mõlemad mainisid Tartu Ülikooli – ülikool, millest nad olid kuulnud – vana ja tuntud ülikool.

Eesti kõrghariduse ühtne turundamine välisriikides on märkimisväärne saavutus, samas nägi strateegia ette veel ambitsioonikamat eesmärki – muuta Eesti kõrghariduse tutvustamine välismaal osaks **Eesti tutvustamise laiemast kontseptsioonist**, mis toimuks koostöös Välisministeeriumi, välisesinduste ja teiste institutsioonidega. Kõrghariduse välisturundustöö on paljuski komplitseeritud ka seetõttu, et Eesti riik on väljaspool Euroopat tundmatu. Selles osas langesid enamiku küsitlute arvamused kokku:

Tegurid, mis aitavad kaasa rahvusvahelistumise saavutamisele laiemalt, on üleüldine riigi nähtavus, üleüldine ligipääsetavus riigi suhtes. (Kõrgkooli esindaja)

Suureks takistuseks on ka see, et me teeme seda tööd üksi, et pole riiklikku kokkulepet, mis on Eesti jätkusuutlikkuse seisukohast vajalik. (Organisatsiooni esindaja)

me tihtipeale käime, turundame neid õppekavasid seal, kus meil näiteks ei ole head konsulaartenuste võrku. Kas kavatakse näiteks laiendada sellist konsulaartenuste võrku just nendes riikides, mis võiksid meile potentsiaalselt huvi pakkuda, näiteks India, mis on väga kõvasti arenev turg? Meil ei ole ju ühtegi korraliku esindust, ühtegi esindust Aafrika suunal. (Kõrgkooli esindaja)

Konsulaartenuste piiratud kättesaadavus on määratlenud ära ka riikide nimistu, kus on mõtet teavitustööd teha. 2008. aastal lepiti kokku Eesti kõrghariduse turundustegevuste sihtturgudes. Riikideks, kus püütakse järjepidevalt messidel käia ning infopäevi korraldada, on Soome, Türgi, Hiina, Läti, Leedu, Venemaa, Ukraina, Gruusia, Saksamaa ja USA.

Kõrghariduse välisturustamine läbi Eesti riigi tutvustamise laiema kontseptsiooni on strateegiline eesmärk, mida veel saavutada pole suudetud. *Study in Estonia* ei ole Eesti riigi turunduskontseptsiooni *Welcome to Estonia* osa ega sellega seotud. Intervjueeritavate hinnangul ei sobi *Study in Estonia* Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) tegevuse eesmärkidega. Ühised strateegilised turundustegevused nõuavad oluliselt ulatuslikumaid kokkuleppeid, mida on Eestis väga keeruline saavutada.

Mulle tundub nagu, et sellist ministeeriumide ülest koostööd mingites valdkondades Eestis ei osata saavutada. Ma ei oska öelda, milles asi võiks olla. Ütleme, et ka teised ministeeriumid on kriitilised, Majandusministeerium on kriitiline, et Eesti kõrgharidus ei ole küllalt [hea], ei vasta tööturu vajadustele; Siseministeerium ütleb, et te toote siia igasugu kahtlaseid inimesi; Välisministeerium ütleb, et meil ei ole saatkondi, aga keegi ei tee midagi, keegi ei tule nagu sammu võrra vastu. /.../ meie riigis ei ole tekkinud seda, et oleks mingi konsensuslik kokkulepe mingis küsimuses, kus kõik ministeeriumid toimivad ühtemoodi. (Poliitikakujundaja).

Lisaks eelnevale nähti strateegias ette tegevused, mis toetaksid välisõppejõudude- ja tudengite informatsiooni leidmist Eesti kohta (konkursikuulutused ning kandideerimiseks vajalik informatsioon kättesaadav inglise keeles ja ühest kohast, erinevate Eesti portaalide linkimine Euroopa teadlaste mobiilsusportaaliga). Smartestonia.ee veebileht on tänaseks lingitud nii EURAXESS Estonia kui ka *Study in Estonia* veebilehtedega. Vastavaid liideseid ei ole veel tehtud e-Ülikoolile ega ETISEle.

Suurema nähtavuse saavutamine läbi erinevatesse koostöövõrgustikesse kuulumise oli teemaks, mida pidasid oluliseks rõhutada enamik ülikooli ning ka rakenduskõrgkooli. **Rahvusvahelistesse koostöövõrgustikesse** (nt UNICA, EURASHE jmt) kuulumine tuli mitmel pool esile kui üks ülikooli olulisematest saavutustest nähtavuse parandamisel. Tartu Ülikooli kuulumine Coimbra gruppi on oluline faktor, mis aitab kaasa rahvusvahelise tuntuse saavutamisele. Suuremate ülikoolide poolt on võetud eesmärgiks liikme staatusest samm edasi astuda ning võtta aktiivne roll koostöövõrgustiku juhtimistegevuses. Üks intervjueeritavatest rõõmustab:

Me seadsime rahvusvahelistumise strateegias sellise ülesande, et me tahaks ühes rahvusvahelises võrgustikus olla nähtavad, olla tegijad. Praktiliselt algusest peale oleme me kuidagi väga hästi ka pildile saanud.

Aktiivne osalemine töögruppides ning võrgustikutöö vedamine võimaldab kõrgkoolil tõsta partnerite teadlikkust enda tegevustest ning usaldusväärsuse tekkimisel on oluliselt suurem tõenäosus, et pakutakse võimalust osaleda mõnes Euroopa teadus- või koostööprojektis. Tugeva võrgustiku teke on omakorda eelduseks intensiivsema koostöö tekkele – üliõpilaste ja õppejõudude vahetus, ühisõppekavad jne.

Nähtavuse parandamiseks tehtav töö ülemaailmsetesse kõrgkoolide rahvusvahelistesse **pingeridadesse** saamiseks pole Eestis aktuaalne. Ülikoolide esindajad mainisid küll ränkinguid kui üht viisi tuntuse parandamiseks, kuid tunnistasid Eesti väiksusest ning mõõtmismetoodikast tulenevaid võimalusi nimekirjades figureerimiseks madalaks. Samas ei eitata pingeridadesse kuulumise positiivset väärtust (nt TÜ).

Rahvusvahelistumise heade tavade lepe allkirjastati avalik-õiguslike ülikoolide pool 6. detsembril 2007. Lisaks kuuete avalik-õiguslikule ülikoolile on leppega tänaseks ühinenud veel 14 kõrgkooli. Kõrgkoolide tasemel omab lepe olenevalt organisatsioonist erinevat rolli, sõltudes kõrgkooli rahvusvahelistumise tasemest ehk sellest, kui palju on nad pidanud erinevate teemadega kokku puutuma. Suurema rahvusvahelistumise kogemusega kõrgkoolide jaoks on tegemist eelkõige elementaarsete miinimumnõuete kokkuleppimisega, mida kõik ühinenud peavad vähemalt järgima. *ma ise väga palju olin selle kirjutamise juures, nende põhitõdede kirja panemisel, siis minu arvates sai... minu seisukohast vaadatuna... sai sinna kirja see, mida me juba teeme, mis on elementaarne. /.../ aga see juhend ise ei anna meile mingeid suuniseid, kuhu poole pürgida. Pigem on see, et need asjad peaks olema tagatud.* (Kõrgkooli esindaja)

Intervjuud näitasid, et rahvusvahelistumist oluliseks pidavates kõrgkoolides juhindutakse oma tegevuses kirgapandust. Seejuures on veel määravaks see, mil määral kõrgkool on olnud nende põhimõtete väljatöötamise juures.

meie majas sellest kindlasti peetakse kinni. Kui sa ise oled olnud selle dokumendi loomises kaasatud ja sa oled väga tõsiselt selles protsessis sees olnud, siis sa ei tee asja lihtsalt tegemise pärast, sa ikkagi tahad, et see töötaks ka. (Kõrgkooli esindaja)

Kuna rakenduskõrgkoolid ei osalenud leppe koostamisel ning nende rahvusvahelistumise tegevused on olnud seni tagasihoidlikud, on nende pühendumus leppele tagasihoidlikum. Nende jaoks on tegemist pigem maine küsimusega. Samas mitmed intervjuueeritavad tunnistasid, et leppega ühinemisel tuleb need põhimõtted, mida lubatakse edaspidi järgida, siiski läbi mõelda. Seega võib öelda, et lepe siiski toetab kvaliteedi tagamise eesmärki, kuigi iga kõrgkool teeb seda vastavalt oma äranägemisele.

pigem on see selline prestiiži või au küsimus või ütleme siis ka võrdsuse küsimus. Kui ülikoolid on liitunud, siis rakenduskõrgkoolid ka liitusid ja nad võtavad selle teadmiseks ja nad oma rahvusvahelisi suhteid panevadki sellest lähtuvalt püsti. (Kõrgkoolide ühenduse esindaja)

Intervjuud tõid esile, et heade tavade leppe näol on riigi tasemel tegemist ebamäära rolli omava dokumendiga, sest leppe täitmist ei jälgita ega seirata. Ka Rektorite Nõukogu ega Rakenduskõrgkoolide Rektorite Nõukogu ei ole leppes kokkulepitust kinnipidamist kontrollinud.

Sellel paberil selles mõttes mingit sisulist jõudu ei ole, ma arvan, vaadates seda ministeeriumi seisukohast, et nendele tingimustele mitte vastamist, mida heade tavade lepe sätestab... ega selle eest ei karistata, penalteid meil ei ole selle eest, see on hea, kui sa seda täidad. Ega meil keegi ei kontrolli, kas sa seda täidad. (Kõrgkooli esindaja)

Mitmed intervjuueeritavad osutasid siiski, et lepe signaliseerib rahvusvahelisel tasemel Eesti kõrghariduse kvaliteeti. Intervjuudes toodi välja, et lepet pole siiski suudetud piisavalt kõrgkoolide turundustegevuses ära kasutada. Seega peitub siin oluline potentsiaal, mida saaks tulevikus enam ära kasutada. Hindajate arvates peaks sellega siiski kaasas käima ka leppe seire saavutamaks turunduses kindlust, et meie kõrgkoolid tõesti sellest leppest oma tegevuses lähtuvad.

eks see [lepe] on ka väljapoole suunatud, et meie usaldusväärst tõsta. Seda eesmärki see lepe teenis. (Kõrgkooli esindaja)

Kõik väliskonsultandid, kellega ma olen rääkinud, on pidanud seda heade tavade kokkulepet väga heaks turundusartiklis, mis signaliseerib väga palju riigi kõrgharidussüsteemi kvaliteedistandardite kohta, aga ma ei näe selle aktiivset kasutust ülikoolide poolt. (Poliitikakujundaja)

Kokkuvõttes võib öelda, et rahvusvahelistumise tugisüsteemi tegevustega on enamasti tegeletud, kuid eri kõrgkoolides erineval määral. Peamiseks liikumapanevaks jõuks on välistudengite ja -õppejõudude arv kõrgkoolis, mis esitab organisatsiooni toimimisele kõrgemaid nõudmisi. Olulisi edusamme on tehtud Eesti kõrghariduse välismaal tutvustamise osas (riiklikult koordineeritud välisturundustöö). Turundustegevuste juures omab head potentsiaali rahvusvahelistumise heade tavade lepe, juhul kui käivituks ka leppe regulaarne seire. Siiski, selleks et kõrghariduse välisturundustöö veelgi enam tulemuslikum oleks, on vajalik selle ühendamine Eesti riigi tutvustamise laiemaga kontseptsiooniga. Tegevustest, mis edaspidi kindlasti tähelepanu vajavad, tuleks esile tõsta õppejõudude rahvusvahelise enesetäiendusvõimaluste avardamist, välistudengite praktikaprobleemi, tugiteenuste kvaliteedi tagamist ning koostööd kohalike omavalitsustega rahvusvahelise keskkonna loomisel väljaspool kooli. Üldise kultuuritolerantsi tõstmiseks riigis ei piisa ainult kõrgkoolide pingutustest, vaid probleemile tuleks läheneda süsteemset teavitustööd tehes.

4.2.4. Institutsioonidevaheline koostöö

Strateegias sätestatud eesmärkide saavutamise tõenäosus toetub suures osas erinevate sihtrühmade omavahelisele sujuvale koostööle. Koostööd kõrghariduse sihtrühmadega hinnati heaks, kõige rohkem kritiseeriti ministeeriumide omavahelist koostööd, mis on suureks takistuseks rahvusvahelistumise eesmärkide saavutamisel. Intervjuude käigus selgus, et üldjoontes peetakse kõrgkoolide vahelist koostööd väga heaks, eriti nende inimeste hulgas, kes rahvusvahelistumise teemadega igapäevaselt tegelevad:

Ma arvan, et see [koostöö teiste ülikoolidega] on täiesti hea, vähemalt rahvusvaheliste suhete peale mõeldes. Meil on olnud alguses, kui kõik need rahvusvahelistumise teemad olid meie jaoks uued, siis meil olid sellised regulaarsed kohtumised. (Kõrgkoolide esindaja)

Ülikoolidevahelise koostöö käigus valmis rahvusvahelistumise heade tavade lepe ning sai alguse *Study in Estonia*, mis on mõned positiivsed näited sisukast dialoogist olulistel teemadel. Heade tavade lepe on mitmete välispartnerite seas huvi äratanud kui hea praktika rahvusvahelistumise vallas. Küsitletud tunnistasid küll ülikoolide omavahelist konkureerimist siseturul, kuid kõlama jäi seisukoht, et edu saavutamiseks välisturul on koordineeritud koostöö saavutatav ilma suuremate pingeteta. Järgnev tsitaat illustreerib seda seisukohta:

Selge see, et koolid on omavahel konkurendid, seda ei saa eitada, aga kuskil mingil hetkel on see otsus olemas, et koos me oleme suuremad, tugevamad. (Organisatsiooni esindaja)

Ülikoolide koostöö iseloomustamisel Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Archimedesega esines vastakaid arvamusi. Mõned leidsid, et koostöö on sujunud produktiivselt ja professionaalselt:

Väga hästi on [koostöö] laabunud tegelikult. Ütleme, et ülikoolid on hästi kaasa mõelnud kõikide nende programmide väljatöötamises ja kõikides nendes sellistes aspektides. (Organisatsiooni esindaja)

Me töötame ikka väga lähedalt praegu Haridusministeeriumiga ja Archimedesega. Minu jaoks isegi uskumatult lähedalt. Et nii hästi töötatakse selles valdkonnas koos. Et selles ei ole nagu küsimus. Et ei ole nii, et kõik on jõe kompetentsed sõitjad, aga üks paneb Pärnu ja teine Narva. (Kõrgkooli esindaja)

Mõned ülikoolide esindajad leidsid, et koostöö Haridus- ja Teadusministeeriumiga võiks olla tihedam ning tagasiside ülikoolide poolt regulaarselt esitatavale statistikale ning aruannetele on nõrk. Nende arvates on raske välja lugeda, milline on läbiv fookus rahvusvahelistumise tegevuste alal, sest eemärgid muutuvad rahastusskeemide vaheldumisega. Mõned näited arvamustest:

Ütleme võib olla ministeeriumi siseselt nad teavad, mida nad planeerivad. Üldine selgus võiks olla, tagaks sellise järjepidevuse erinevate tegevuste juures. (Kõrgkooli esindaja)

Ma pigem arvaks seda, et seda strateegiat tuleks igal aastal vaadata tõsiselt üle, täitmise poolt. Ja siis vastavalt teha korrektiive. Mulle tundub, et seda on natuke vähe olnud, mina ei tunne, et ülikoolid oleks sellesse olnud nii tugevalt kaasatud. (Kõrgkooli esindaja)

Koostööd annaks kindlasti parandada uue rahvusvahelistumise koordinatsiooninõukogu abil, kuhu on kaasatud laiem osalejaterring ning kohtumiste arutluse all on konkreetset rahvusvahelistumise tulevikuvisioni ja prioriteetidega seonduv temaatika. Lisaks oleks Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt mõistlik organiseerida välistudengite temaatikaga otseselt seotud isikutele kohtumisi saavutamaks ühist arusaama ja info liikumist ka praktikute seas.

Analüüsi käigus tõusid korduvalt esile **ministeeriumidevahelise koostöö nõrkusega** seotud arvamused. Pikaajaline probleem on seotud välistudengite elamislubade taotlemisega, välisesinduste poolne tugi kõrghariduse tutvustamisel on ebapiisav, kõrghariduse rahvusvahelistumist ei käsitleta majanduse jaoks olulise tugisambana, ühiskonnas puudub tolerants rahvusvahelisemaks muutmise suhtes. Valdkonnaga seotud inimesed tunnevad, et nad on oma võitluses üksiküritajad ning vaja oleks ministeeriumideüleseid kokkuleppeid, et murda vastuseisu ning saavutada ühine tegutsemine. Järgnev tsitaat ilmestab olukorda:

väga selgelt ikka on aru saada, et need on meie ja need on teie eesmärgid ja need eesmärgid on ristivastupidises suunas. (Organisatsiooni esindaja)

Ministeeriumidevaheline vähene koostöö ja erinevad prioriteedid on saanud takistuseks seotud indikaatorite saavutustasemetega täitmisel. Ühiskonnas läbiviidav laiem selgitustöö oleks üheks võimaluseks, kuidas teadvustada rahvusvahelise kõrghariduse olulisust riigi arengus. Kampaania läbiviimine võimaldaks juhtida ka valitsusjuhtide tähelepanu teema olulisusele ning tõsta kõrghariduse rahvusvahelistumise prioriteetsete tegevusvaldkondade hulka riigi tasemel.

Kokkuvõte ja soovitused

Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia vahehindamise eesmärgiks oli anda ülevaade strateegia raames elluviidud tegevuste edukusest ja kõrghariduse rahvusvahelistumise hetkeolukorrast Eestis. Analüüs keskendus strateegia aja- ja asjakohasuse, eesmärkide täitmise, tegevuste süsteemsuse ja sobivuse, rakendamise edukuse, peamiste sihtgruppideni jõudmise ja institutsioonide vahelise koostöö hindamisele. Strateegia hindamine põhines asjakohaste dokumentide, statistiliste andmete ning sihtgrupi seas läbiviidud intervjuude info analüüsil.

Võttes arvesse erinevaid kõrghariduse rahvusvahelistumise riiklike strateegiate elluviimise edukust mõjutavaid tegureid nagu riigi majanduslik ja poliitiline võim maailmas, riigi suurus ja geograafiline asukoht, domineeriv kultuur, kõrgharidussüsteemi omapära ning kvaliteet, riigikeele roll rahvusvahelises mastaabis ning varasemad rahvusvahelisust puudutavad riiklikud poliitikad, on Eesti kõrghariduse rahvusvahelistumine **riigile väga tõsine väljakutse**. Tuleb tõdeda, et enamus nendest teguritest ei räägi meie poolt. Ometi on viimase viie-kuue aastaga (alates kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia vastuvõtmisest) suudetud Eestis astuda **märkimisväärseid samme Eesti kõrghariduse rahvusvahelisemaks muutmiseks**. Eriti väärib esiletõstmist rahvusvahelistumist toetavate tegevuste stabiilseks rahastamiseks loodud riiklik programm DoRa (33,54 miljonit eurot aastani 2015). Peamiste sihtgruppide (hariduspoliitika kujundajad ning elluviijad, kõrgkoolide juhtkonnad) silmis on rahvusvahelistumisest saanud teaduse ja kõrghariduse olemuslik komponent, väljendudes suuremate kõrgkoolide strateegilistes plaanides ning rahvusvahelistumisega tegeleva personali kasvus. Eesti demograafilised trendid ning riigipoolsed toetavad tegevused on samuti arengut oluliselt mõjutanud.

Kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia üldine **eesmärk on jätkuvalt asja- ja ajakohane** ning sobib visioonina ka strateegia edasiseks täitmiseks. Eesmärk võtab arvesse Euroopa kõrghariduse peamisi suundi, kus pearõhk on kõrghariduse konkurentsivõime parandamisel, keskendudes kvaliteedi tõstmisele. Lisaks käsitleb strateegia rahvusvahelistumist integreeritult, pöörates tähelepanu nii õiguslikule keskkonnale, õppetegevuse rahvusvahelistumisele ning toetavale tugisüsteemile. Need komponendid annavad eeldused strateegia süsteemseks täitmiseks. Siiski võiks strateegia eesmärki **täpsustada, rõhutada rahvusvahelistumise siseriiklikku väärtust, määratleda piirkond, kus soovitakse konkurentsivõime tõusu saavutada ning siduda kõrghariduse rahvusvahelistumine laiemate majanduslike eesmärkidega**. Euroopa valdkondlikke arenguid silmas pidades tuleks lõpetada kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelistumise eraldi käsitlemine.

Strateegias seatud indikaatorid näitavad, et **rahvusvahelistumine edeneb planeeritud tempos**. Strateegias sisalduvast kaheksast indikaatorist on tänaseks täidetud juba kaks. Toetatud on seitset riiklikult tähtsat õppekava (nn "ägedad õppekavad") ning saavutatud on üliõpilasvahetuses osalevate tudengite sihtarv (absoluutarvuna). Tinglikult võib saavutatuks lugeda ka välisõppejõudude näitaja, kuigi andmete ebatäielikkuse tõttu ei saa seda päris kindlalt väita. Kõige aeglasem areng on toimunud välismaalastest doktorikraadi kaitsnute osas.

Kõrghariduse rahvusvahelistumise **strateegia roll** teiste riigi strateegiliste arengukavade seas on hetkel **ebamäärane**. Kuigi tegemist on kõrgharidusstrateegiat täiendava dokumendiga, ei ole tegemist riikliku strateegilise arengukavaga ning seetõttu on dokumendi olulisus sihtgruppide seas tagasihoidlikum. Intervjuud osutasid, et kõrgkoolide tegevuse suunamisel on strateegia roll pigem sekundaarne. See-eest on tegemist hariduse valdkonna poliitikakujundajate jaoks olulise tegevust suunava dokumendiga, mis on olnud lähtealuseks erinevate meetmete, sh ESF tegevuste kavandamisel.

Strateegia ebaselge roll aitab selgitada erinevate kavandatud tegevuste elluviimise edukust. Hindamise tulemusel võib väita, et olulisi **edusamme on peamiselt saavutatud Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusala** piiresse jäävates tegevustes. Need puudutavad nii õigusliku keskkonna tegevusi (muudetud on ühisõppekava läbimist ning ühiskraadi andmist puudutavat seadusandlust, toimib ühtne välisriigi kvalifikatsioonide hindamise süsteem, välistudengite töötamisel ei ole seadusandlikke takistusi, Eesti üliõpilased saavad välisriigis õppides Eestist õppelaenu võtta), õppetegevuse rahvusvahelistumist (üliõpilaste rahvusvahelise mobiilsuse jõuline toetamine, välisõppejõudude Eestisse toomise tegevused, järel doktorantuuri toetamise programmid, rahvusvaheliselt turundatavate ehk “ägedate õppekavade” rahastamine) kui ka rahvusvahelistumise tugisüsteemi arendamist (eelkõige kõrghariduse välisturundustöö).

Tegevustes, mis hõlmavad **erinevate poliitikavaldkondade üleseid kokkuleppeid, on edasimineku oluliselt väiksem** olnud. Poliitikavaldkondade üleseid kokkuleppeid on keerulisem saavutada ning need võtavad rohkem aega. Hindamine tõi selgelt välja, et eri ministeeriumite koostöö kõrghariduse rahvusvahelistumise teemal on olnud pigem tagasihoidlik. See tuleneb peamiselt asjaolust, et riigi kõrgemal tasemel **puudub kokkulepe kõrghariduse rahvusvahelistumise kui riigi strateegilise prioriteedi osas**. Seetõttu on ka õigusliku keskkonna puhul areng takerdunud. Esile võib tuua Eestisse tulnud välisüliõpilaste ning -teadlaste sisserände lihtsustamise küsimused, välistudengite riikliku ravikindlustuse tagamise ning välismaalastest tudengite ja kõrgkoolilõpetajate Eesti tööturul rakendamise soodustamise temaatika valdkonnad. Õppetegevuse rahvusvahelistumise puhul ootab esmajärjekorras arutelu ning poliitilist otsust **eestikeelse kõrghariduse ning rahvusvahelistumise eesmärkide ühitamise küsimus** – tegemist on hetkel ühe kriitilisema küsimusega, mis takistab kõrghariduse rahvusvahelistumise edasist arengut (inglisekeelsete õppekavade arvu kasvu). Sellega koos vajab selget vastust ka käivituva kõrgharidusreformiga kaasnev inglisekeelsetel õppekavadel õppivate üliõpilaste tasuta/tasulise õppe küsimus. Rahvusvahelistumise tugisüsteemi puhul on vajalik riigi tasemel otsustada, kuidas siduda omavahel Eesti kõrghariduse välisturunduse kontseptsioon ning Eesti riigi välismaal tutvustamise kontseptsioon.

Õppetegevuse rahvusvahelistumise tegevussuunal peaks järgnevatel aastatel Haridus- ja Teadusministeerium koostöös ülikoolide ning Sihtasutusega Archimedes keskenduma välismaal doktorikraadi kaitsnute Eestisse toomise tegevuste ning toetusmeetmete väljatöötamisele. Samuti võiks Haridus- ja Teadusministeerium ja SA Archimedes leida võimalusi Eesti õppejõudude rahvusvahelistumise toetamiseks (toetamaks rahvusvahelise mõõtme lisamist õppekavadele) ning rahvusvaheliste ühisõppekavade loomise soodustamiseks. Kõrgkoolid peaksid sihipärasemalt tegelema rahvusvahelistumise vajalikkuse selgitamisega oma õppejõududele ning personalile, tagamaks suuremat avatust välismaalt tulijate suhtes. Õppejõudude rahvusvahelise mobiilsuse riiklik toetamine aitaks sellele kaasa. Välisõppejõudude leidmisel mängib olulist rolli kõrgkooli juhtkonna pühendumine vähemarenenud valdkondadele vajalike välisekspertide leidmisel. Seejuures võiks kõrgkoolid omaltpoolt püüda leida motivatsiooniskeeme teaduskondade avatumaks muutumiseks. Haridus- ja Teadusministeerium peaks kõrgkoolidele selgitama rahvusvaheliste tudengite võrdse kohtlemise vajadust sisseastumisel samadel alustel kohalike tudengitega.

Rahvusvahelistumise tugisüsteemi puhul on oluline toetada **üldist ühiskonna avatuse ning sallivuse kasvu** – sellele aitaks kaasa riigi tasemel suurema arutelu tekitamine rahvusvahelistumisega kaasnevast pikaajalisest ühiskondlikust kasust. Kõrgkoolid saavad selle eesmärgi elluviimisel teha senisest tihedamat koostööd kohalike omavalitsustega linnaelanike süstemaatilise teavitustegevuse planeerimiseks ning rakendamiseks. See aitaks selgitada laiemale üldsusele ning ka töandjatele kõrghariduse rahvusvahelistumise olulisust Eesti konkurentsivõime tõstmise seisukohast. Kõrgkoolides vajaks suuremat tähelepanu pakutavate tugiteenuste kvaliteet (tuutorsüsteemi järelvalve, keeleoskust toetavate ning kultuurierinevusi selgitavate koolituste läbiviimine). Soovitav on sisse viia välistudengite ning välisõppejõudude regulaarsed küsitlused, et määrata iga kõrgkooli jaoks tegevuste fookused. Koostöös kohalike tööandjatega peaksid kõrgkoolid püüdma leida

lahendusi välisstudengite praktikaprobleemile. Heaks eeskujuks on paaris kõrgkoolis kasutusel olev süsteem, kus välisstudengid saadetakse praktikale koos kohaliku tudengiga. Uue kvaliteediga õppejõudude põlvkonna koolitamiseks on kriitilise tähtsusega vajadus vaadata üle kõrgkoolipedagoogide ettevalmistamise süsteem.

Strateegia kui dokument vajaks samuti **korralikku ülevaatamist** – võrreldes praegusega vajaksid täpsustamist strateegia sihtgrupid (eriti vajab läbiarutamist rakenduskõrgkoolid kui strateegia sihtgrupp, samuti bakalaureuse õppe üliõpilased), sõnastamist vajaksid strateegia järgnevate aastate prioriteedid ning nende saavutamiseks vajalikud tegevused (oluline on tegevuste üheselt mõistetav sõnastamine, tänaseks ebaoluliseks muutunud tegevuste eemaldamine või riikliku sekkumise vajadus eelpoolnimetatud aspektides). Ühtlasi vajaksid edaspidi tähelepanu strateegia indikaatorid (lisaks sellele, et tuleks tagada usaldusväärsete andmete kogumine kõigi indikaatorite kohta) – võiks kaaluda mõne rahvusvahelistumise mõju peegeldava indikaatori lisamist, et oleks võimalik jälgida hariduse kvaliteedi tõusu, mida taotleb strateegia üldeesmärk. Nt võiks kaaluda selliste indikaatorite kasutamist nagu teaduspublikatsioonide ning Eestis korraldatud rahvusvaheliste erialakonverentside arvu kasv valdkonniti või üliõpilaste hinnangud rahvusvahelistumist toetava keskkonna suhtes. Samuti võiks püüda mõõta Eesti õppejõudude rahvusvahelistumist. Strateegiadokumendi ning indikaatorite ümbervaatamine-ajakohastamine peaks olema uuenenud strateegia juhtnõukogu esmaseks ülesandeks. Juhtnõukogu peaks välja pakkuma ka sobiva viisi, kuidas strateegia elluviimist ning järelvalvet tõhustada.

Kokkuvõttes võib öelda, et kõrghariduse rahvusvahelistumises järgmisele kvaliteeditasemele jõudmine eeldab kokkulepet riigi poliitikakujundamise kõige kõrgemal tasemel (valitsuses). Konkurentsivõimekava „Eesti 2020”²⁶ esitab küll kõrghariduse rahvusvahelistumise ühe valitsuse põhisuunana, kuid see vajaks üksikute killustatud tegevuste asemel senisest oluliselt strateegilisemat lähenemist, mis adresseeriks rahvusvahelistumist komplekselt. Seejuures on vajalik süsteemselt tegeleda järgmiste tegevustega:

- Sõnastada ja kommunikeerida laiemalt ühiskonnale, mis on kõrghariduse rahvusvahelistumisest oodatav ühiskondlik kasu, sh selgitada erinevatele sihtrühmadele (alates tavainimesest lõpetades kõrgkoolide personali ning õppejõududega) nendele arusaadavas keeles, millist kasu kõrghariduse rahvusvahelistumine neile tooks, ning kummutada rahvusvahelistumisega kaasnevaid hirme ning eelarvamusi. Ulatuslik selgitustöö võimaldab edendada ühiskonna üldist valmisolekut vastu võtta ja tolerantsust üles näidata teistest riikidest pärit inimeste suhtes.
- Leppida kokku eri institutsioonide rollides ja koostöö rahvusvahelistumise edendamisel, sh on vajalik tegevuste koordineeritud planeerimine.
- Astuda konkreetseid samme immigratsioonipoliitika rahvusvahelistumist toetavaks muutmisel, sh seada sisse üliõpilase ja teadlase viisa, lahendada välisstudengite- ja õppejõudude perede kaasatoomisega seotud probleemid.
- Töötada välja/üle vaadata ulatuslikum Eesti riigi tutvustamis- ja turundamisprogramm, mille üheks keskseks osaks oleks Eesti kui hea õppimis- ja töötamismaa tutvustamine. See eeldab ka üldist Eesti riigi „kohaloleku” ehk välisesinduste arvu suurendamist teistes riikides, eriti kõrghariduse rahvusvahelistumise sihtturgudena määratletud riikides (seni probleemseim India).
- Arendada ühiskonnas rahvusvahelistumise tugisüsteemi, sh lahendada välisüliõpilaste ravikindlustuse probleem, pakkuda koostöös kohalike omavalitsustega rahvusvahelisi õppimis- ja lapsehoiuvõimalusi, terviseteenuseid ning lahendada koostöös kõrgkoolidega välisstudengite praktikaprobleemid.

²⁶ http://www.valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/riigikantslei/strateegia/_b_konkurentsivoime-kava_b/_b_eesti-2020-strateegia/Konkurentsiv%C3%B5ime%20kava%20Eesti%202020.pdf

- Kokku leppida, kuidas ühildada eesti keelepoliitika eesmärgid kõrghariduse rahvusvahelistumise eesmärkidega.
- Fokusseerida riiklikud kõrghariduse rahvusvahelistumist toetavad meetmed valdkondadesse, millel on eelkõige potentsiaali majanduse arengut edendada. Seejuures on vajalik kokkuleppida, millised on valdkonnad, kus rahvusvahelistumine ei ole esmajärjekorras tähtis või vajalik. Oluline on siiski säilitada toetusmeetmete paindlikkus, sest uued ja edukad valdkonnad võivad välja kasvada sealt, kus täna seda ennustada ei osata.
- Seada sisse riiklikud motivatsiooniskeemid kõrghariduse rahvusvahelistumisele – st eraldada täiendavat rahalist toetust kõrgkoolidele, kellel on rahvusvahelistumise vallas ette näidata edukaid tulemusi.
- Sõnastada täpsemad ootused eri kõrgkoolidele nende rolli osa rahvusvahelistumise edendamisel – kuidas ja mil määral eri kõrgkoolidelt oodatakse panustamist rahvusvahelistumise indikaatorite edendamisel, sh millist rolli peaks kandma rahvusvahelistumises rakenduskõrgkoolid.
- Käsitleda rahvusvahelistumist õppetegevuses ja teadustegevuses ühtse tervikuna. Need kaks on sügavalt läbipõimunud, nt nähtavuse saavutamisel, akadeemilise personali mobiilsusprogrammides osalemises, rahvusvahelise keskkonna loomisel ja paljudes teistes valdkondades.

Kasutatud kirjandus

Beerkens, E., Brandenburg, U., Evers, N., van Gaalen, A., Leichsenring, H. & V. Zimmermann (2010). Indicator Projects on Internationalisation – Approaches, Methods and Findings. A report in the context of the European project “Indicators for Mapping & Profiling Internationalisation” (IMPI). http://www.che.de/downloads/indicator_projects_on_internationalisation___IMPI_100511.pdf

Enders, J. (2004). Higher education, internationalisation, and the nation-state: Recent developments and challenges to governance theory. In *Higher Education Volume 47, 3*: 361-382.

Enders, J. & U. Teichler (2005) Academics' view of teaching staff mobility: the ERASMUS experience revisited. In *The Professoriate: Profile of a profession*, A. Welch (ed): 97-112. Dordrecht: Springer.

European Commission (2006). Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Evaluation During the Programming Period, Working Document No. 5., DG Regional Policy, DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.

Knight, J. (2008). *Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalization*. Sense Publishers.

Luijten-Lub, A., Van der Wende, M. & J. Huisman (2005). On Cooperation and Competition: A Comparative Analysis of National Policies for Internationalisation of Higher Education in Seven Western European Countries. In *Journal of Studies in International Education*, Vol. 9 No. 2: 147-163.

Puura, V., Lehtsaar, T. & A. Kärner (2004). Meetmete kogumi väljatöötamine doktoriõppe tugevdamiseks Eestis. Aruanne. Tartu.
<http://www.ut.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=88833/doktorioppe+tugevdamise+meetmete+kogumi+valjatootamine.pdf>

Stensaker, B., Frølich, N., Gornitzka, Å. & Peter Maassen (2008). Internationalisation of higher education: the gap between national policy-making and institutional needs. In *Globalisation, Societies and Education* Vol. 6, 1: 1–11.

Vassil, K. & M. Solvak (2011) When Failing is the Only Option: Explaining Failure to Finish PhD's in Estonia. (avaldamata).

Lisa 1: Rahvusvahelistumise statistika

Tabel 10. Üliõpilasvahetuses osalevad Eesti üliõpilased

	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011
Eramuse Eestist väljaminev mobiilsus ²⁷	566	713	750	924	999
Kristjan Jaagu välissõidud	134	134	117	122	100
Kristjan Jaagu osaline õpe välisriigis	51	40	49	30	42
Kristjan Jaagu tasemeõpe välisriigis	25	32	34	34	34
DoRa doktorantide õpiränne			47	77	85
DoRa magistrantide õpiränne				39	75
DoRa noorteadlaste stipendiumid			488	673	773
Tiigriülikooli doktorantide lähetused ²⁸	20	27	34	25	24
KOKKU	796	946	1519	1924	2132
Eesti üliõpilaste koguarv	68 767	68 168	68 399	68 985	69 113
Mobiilsete üliõpilaste %	1,2%	1,4%	2,2%	2,8%	3,1%

* üliõpilased õppima ja praktikale

** esialgsed andmed

Allikas: SA Archimedes hariduskoostöökeskus

²⁷ Osa üliõpilasi olid sellised, kes said Kristjan Jaagu või DoRa stipendiumi, kuid läksid Erasmuse staatusega üliõpilasvahetusse, topeltarvestuse vältimiseks ei ole neid Erasmuse all arvestatud.

²⁸ Tiigriülikooli mobiilsuskeemides käib lähetuste arvestus kalendriaastates, mitte õppeaastates, seega andmed vastavalt 2007-2011 aastate kohta.

Tabel 11. Erasmuse üliõpilaste mobiilsus

	2006/2007			2007/2008 *			2008/2009			2009/2010			2010/2011 **		
	välja	sisse	vahe	välja	sisse	vahe	välja	sisse	vahe	välja	sisse	vahe	välja	sisse	vahe
Akadeemia Nord	1	7	-6	2	2	0	1	5	-4	3	7	-4			
EELK Usuteaduste Instituut				1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	3		3	2	0	2	2	1	1	5	0	5	3	0	3
Eesti Kunstiakadeemia	47	42	5	57	46	11	60	45	15	81	69	12	81	63	18
Eesti Maaülikool	24	25	-1	36	35	1	47	11	36	54	17	37	66	30	36
Eesti Mereakadeemia				4	0	4	3	0	3	0	0	0	8	0	8
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	33	24	9	38	26	12	36	24	12	39	27	12	43	36	7
Eesti Humanitaarinstituut	14	8	6												
Estonian Business School	31	58	-27	28	53	-25	19	59	-40	36	57	-21	34	60	-26
Euroakadeemia (endine Euroülikool)	7	2	5	7	3	4	5	2	3	4	2	2	4	2	2
International University Audentes	19	22	-3	32	31	1	32	39	-7						
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool							3	0	3	7	0	7	8	0	8
Mainori Kõrgkool	3		3	2	1	1	4	0	4	7	2	5	5	0	5
Sisekaitseakadeemia	2		2	6	2	4	4	1	3	4	1	3	5	1	4
Tallinna Ärijuhtimise kolledž	1	2	-1				4	0	4	7	2	5	1	0	1
Tallinna Majanduskool	1		1	3	0	3							1	0	1
Tallinna Pedagoogiline Seminar	2		2	3	2	1	3	0	3	2	0	2	2	0	2
Tallinna Tehnikakõrgkool	20	1	19	30	13	17	32	24	8	35	27	8	40	19	21

	2006/2007			2007/2008 *			2008/2009			2009/2010			2010/2011 **		
	välja	sisse	vahe	välja	sisse	vahe	välja	sisse	vahe	välja	sisse	vahe	välja	sisse	vahe
Tallinna Tehnikaülikool	87	75	12	122	83	39	132	102	30	156	176	-20	198	191	7
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	6	8	-2	5	9	-4	8	11	-3	13	10	3	16	16	0
Tallinna Ülikool	61	53	8	80	78	2	107	110	-3	157	137	20	154	158	-4
Tartu Kõrgem Kunstikool	13	9	4	18	8	10	22	5	17	26	5	21	27	6	21
Tartu Lennukolledž/Eesti Lennuakadeemia				2	0	2	3	2	1	9	6	3	12	9	3
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	13	7	6	16	7	9	18	0	18	23	6	17	24	17	7
Tartu Ülikool	178	144	34	208	161	47	191	166	25	254	172	82	283	202	81
Viljandi Kultuuriakadeemia	6	2	4												
Võrumaa KHK				17	1	16	22	0	22	16	3	13	10	2	8
Majanduse ja Juhtimise Instituut ECOMEN													2	2	0
KOKKU	572	489	83	719	561	158	759	607	152	939	726	213	1028	814	214

* üliõpilased õppima ja praktikale

** esialgsed andmed

Allikas: SA Archimedes hariduskoostöökeskus

Tabel 12. Kristjan Jaagu välissõidu (3-21 päeva) stipendiumid

Kõrgkool	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	Kokku
EBS								1		1
EKA		7	2	1		1	2			13
EMTA	1	3		1	3		1			9
EMÜ	8	13	14	15	13	8	5	9	1	86
Estonia Klaverivabrik		1								1
ITK			1							1
Nord	1									1
SKA	1									1
TKTK	1									1
TLÜ	7	13	14	14	13	11	7	9	1	89
TTÜ	24	23	23	27	29	18	27	12	2	185
TÜ	44	95	66	73	70	74	73	66	26	587
välisülikool		3	5	3	6	5	7	3	4	36
KOKKU	87	158	125	134	134	117	122	100	34	1011

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 13. Kristjan Jaagu osalise õppe (1-5 kuud) stipendiumid

Kõrgkool	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	Kokku
EBS						1				1
EHI		2	1							3
EKA		2	1	3	3	2	1	2		14
EMTA	1		2	1	1	1		1		7
EMÜ	4	3	2	3	3	2	1	3		21
TLÜ	1	5	4	4	3	6	5	6	1	35
TTÜ	6	11	11	13	5	10	7	6	4	73
TÜ	14	26	27	27	25	27	16	24	11	197
Välisülikool		2	2							4
KOKKU	26	51	50	51	40	49	30	42	16	355

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 14. Kristjan Jaagu tasemeõppe stipendiumid

Kõrgkool	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	Kokku
EHI		1							1
EKA		2		1	2	3	2	1	11
EMARA					1				1
EMTA	1	2			1				4
EMÜ	1	1	4	1	1	1			9
TLÜ		2		2		1	1	3	9
TTÜ	1	4	4	2	3	3	3	5	25
TÜ	6	14	10	10	10	6	8	4	68
Välisülikool	2	4	7	16	16	20	20	20	105
KOKKU	11	30	25	32	34	34	34	33	233

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 15. DoRa doktorantide õpirände (1-5 kuud) stipendiumid (tegevus 6)

Kõrgkool	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	Kokku
EKA		2	4	2	8
EMTA	1	1	1		3
EMÜ	8	3	3	2	16
TLÜ	4	10	21	2	37
TTÜ	8	18	19	3	48
TÜ	26	43	37	12	118
KOKKU	47	77	85	21	230

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 16. DoRa magistrantide õpirände (1-6 kuud) stipendiumid (tegevus 7)

Kõrgkool	2009/10	2010/11	2011/12	Kokku
EBS	2	3	1	6
EKA	4	4	2	10
EMTA		1	1	2
EMÜ	5	9		14
TLÜ	3	11	4	18
TTÜ	5	16	13	34
TÜ	20	31	10	61
KOKKU	39	75	31	145

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 17. DoRa noorteadlaste rahvusvahelises teadmisteringluses osalemise (3-21 päeva) stipendiumid (tegevus 8)

Kõrgkool	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	Kokku
EBS	6	15	15	2	38
EELK UI	1	7	7		15
EKA	6	18	21	5	50
ELA		2	6		8
EMARA			1		1
EMTA	12	10	13	7	42
EMÜ	53	67	82	31	233
EURO	6	8	8		22
IT Kolledž			1		1
KVÜÖA			2		2
Nord	5	9			14
SISE				1	1
TKTK			5	1	6
TlnTK			5		5
TLÜ	82	120	128	51	381
TPS			1		1
TrtTK			7		7
TTÜ	123	165	179	66	533
TÜ	194	252	292	123	861
KOKKU	488	673	773	287	2221

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 18. DoRa välisdoktorantide stipendiumid (tegevus 4)

Ülikool	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2011/13	Kokku
EMTA				1		1
EMÜ	2	1	4	3		10
TLÜ	2					2
TTÜ		4	10	6	1	21
TÜ	2	7	15	16		40
KOKKU	6	12	29	26	1	74

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 19. DoRa külalisdoktorantide (1-10 kuud) stipendiumid (tegevus 5)

Ülikool	Alustanud 2009	Alustanud 2010	Kokku
EMÜ		2	2
TLÜ	1	1	2
TTÜ	1	13	14
TÜ	14	27	41
KOKKU	16	43	59

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 20. DoRa välismagistrantide stipendiumid (tegevus 9)

Kõrgkool	alustab 29.08.2011 (puudub lõplik kinnitus)	alustas 01.09.2010	Kokku
EKA		1	1
EMTA		1	1
TLÜ		3	3
TTÜ		7	7
TÜ	21	8	29
KOKKU	21	20	41

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 21. DoRa doktorantide õpirände (1-5 kuud) stipendiumid (tegevus 6)

Õppeaasta	Stipendiumid kokku (eur)
2008/09	170 567
2009/10	269 925
2010/11	295 512
2011/12	70 296
KOKKU	806 300

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 22. DoRa magistrantide õpirände (1-6 kuud) stipendiumid (tegevus 7)

Õppeaasta	Stipendiumid kokku (eur)
2009/10	168 675
2010/11	337 983
2011/12	140 754
KOKKU	647 411

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 23. DoRa noorteadlaste rahvusvahelises teadmisteringluses osalemise (3-21 päeva) stipendiumid (tegevus 8)

Õppeaasta	Stipendiumid kokku (eur)
2008/09	471 508
2009/10	677 798
2010/11	789 629
2011/12	323 438
KOKKU	2 262 373

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 24. Riiklik koolitustellimus välismaal ning European University Institute'i stipendiumid

Kool	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	Kokku
EKA	4	1	1	1	2						9
EMTA	2	1			1		1	1			6
EMÜ	2	1			1	2	3	3			12
EP				1							1
EVIKA								1			1
Muu	1	2			2	1	1	3	3	7	20
SM				1							1
TLÜ	1	2	8		5		2	2	1		21
TTK								1			1
TTÜ		4	1	2	2	1		1	2		13
TÜ	2	4	5	9	3	9	4		3	4	43
KOKKU	12	15	15	14	16	13	11	12	9	11	128

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Tabel 25. Välisüliõpilased Eestis õppeasutuste lõikes

Õppeasutuse nimi	2006/07	2010/11
Akadeemia Nord	5	
Arvutikolledž	1	2
EELK Usuteaduse Instituut	1	
Eesti Kunstiakadeemia	4	7
Eesti Maaülikool	66	146
Eesti Mereakadeemia		1
Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar	15	5
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	42	60
Eesti-Ameerika Äriakadeemia	1	2
Estonian Business School	56	73
Euroakadeemia		6
Euroülikool	1	
International University Audentes	310	
Kõrgkool "I Studium"	6	1
Mainori Kõrgkool	1	
Majanduse ja Juhtimise Instituut	1	1
Sotsiaal-Humanitaarinstituut	1	2
Tallinna Majanduskool		1
Tallinna Tehnikaülikool	86	423
Tallinna Ülikool	61	166
Tartu Kõrgem Kunstikool	5	5
Tartu Ülikool	238	380
Võrumaa Kutsehariduskeskus		1
Kokku	901	1282

Allikas: EHIS

Tabel 26. Erasmuse õppejõudude ja mitte-akadeemilise personali (staff) mobiilsus 2006/07-2010/11

	õppejõud*		õppejõud ja staff (kokku)		õppejõud ja staff (kokku)		õppejõud ja staff (kokku)		õppejõud ja staff (kokku)	
	2006/2007		2007/2008		2008/2009		2009/2010		2010/2011 **	
	välja	sisse	välja	sisse	välja	sisse	välja	sisse	välja	sisse
Akadeemia Nord	2	0	2	1	3	1	2	1		
EELK Usuteaduste Instituut	1	1	1	0	1	1	2	1	1	2
Eesti Infotehnoloogia Kolledž	4	1	5	2	5		3	0	3	0
Eesti Kunstiakadeemia	29	29	57	25	57	8	53	21	54	24
Eesti Maaülikool	3	13	13	16	12	11	18	13	18	9
Eesti Mereakadeemia	2	3	3	3	3	6	0	3	3	3
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia	33	24	34	28	35	33	28	35	23	14
Eesti Humanitaarinstituut	7	0								
Estonian Business School	5	8	3	9	7	6	7	3	7	5
Euroakadeemia (endine Euroülikool)	4	1	6	2	4	4	2	7	2	2
International University Audentes	8	1	13	4	11	6				
Lääne-Viru Rakenduskõrgkool	0	0	0	0	2	0	2	1	2	0
Mainori Kõrgkool	0	0	1	0	3	0	4	1	4	0
Sisekaitseakadeemia	2	2	2	1	1	1	3	3	3	8
Tallinna Ärijuhtimise kolledž	2	1	0	0	1	0	3	1	3	0
Tallinna Majanduskool	0	0	3	0	0	0	0	0	1	0
Tallinna Pedagoogiline Seminar	0	0	2	6	2	0	1	2	3	2
Tallinna Tehnikakõrgkool	12	7	27	20	22	22	27	25	25	6
Tallinna Tehnikaülikool	23	17	75	33	90	53	95	45	80	32
Tallinna Tervishoiu Kõrgkool	16	18	19	16	19	13	8	26	9	7
Tallinna Ülikool	54	53	48	78	59	48	65	79	69	47
Tartu Kõrgem Kunstikool	8	6	25	8	23	5	16	7	17	11
Tartu Lennukolledž/Eesti Lennuakadeemia	0	0	1	2	3	0	3	3	4	6
Tartu Tervishoiu Kõrgkool	6	12	16	7	15	3	17	9	16	5
Tartu Ülikool	55	84	104	80	94	74	100	64	90	20
Viljandi Kultuuriakadeemia	5	1								
Võrumaa KHK			4	0	3	0	4	3	4	0
Majanduse ja Juhtimise Instituut ECOMEN									1	0
KOKKU	281	282	464	341	475	295	463	353	442	203

* sel aastal polnud veel mitte-akadeemilist mobiilsust (staff)

** esialgsed andmed

Allikas: SA Archimedes kõrghariduse arenduskeskuse mobiilsusbüroo

Lisa 2: Strateegia jälgimismõõdikud

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	
1. Toetav õiguslik keskkond	1.1 Kvaliteet ja kvaliteedikindlustus	1.1.1 Eesti Akrediteerimiskeskuse (EKKA) liitmine Euroopa registriga	Liikmestaatus	Liitumine toimunud	Tänaseks pole liitunud. Kuna EKKA alustas oma põhitegevust alles 2011. aastal (institutsionaalne akrediteerimine), siis algatatakse liitumine 2012. aastal	0	A
		1.1.2 Seadus kõrgkoolidele välisakrediteerimiskeskuste teenuste kasutamiseks	Õigusakti olemasolu	Õigusakt olemas	Ülikooliseadus par 12, lg 1: ülikoolil on kohustus tagada, et kõrghariduse kvaliteediagentuur või temaga kooskõlastatult välisriigi pädev kvaliteediagentuur viib ülikooli institutsionaalse akrediteerimise läbi vähemalt korra seitsme aasta jooksul või teatud tähtaja jooksul. Lg 4 toob välja ka vastavate kulude katmise riigieelarvest.	3	C
	1.2 Tunnustamise lihtsustamine	1.2.1 Ühtne süsteem Eestis välisriigi kvalifikatsioonide hindamiseks ja tunnustamiseks, tunnustavate asutuste tegevus selgelt reguleeritud	Süsteemi olemasolu	Süsteem olemas	Süsteem olemas, ENIC/NARIC Keskus tegevus reguleeritud. VV määrus nr 89, 06.04.2006.	3	C
		1.2.2 ENIC/NARIC Keskuse koolitused kõrgkoolide vastuvõtu töötajatele	Koolituste toimumine	Koolitused toimuvad	Koolitused toimuvad üle aasta uutele väliskraadide hindajatele kõrgkoolides.	3	C
	1.3 Ühisõppekavad ja -kraadide tunnustamine	1.3.1 Õigusakt ühisõppekava läbimisel omistatava riiklikult tunnustatud ühiskraadi kohta	Õigusakti olemasolu	Õigusaktid olemas	Tehtud muudatused: Ülikooliseaduses, määrustes Kõrgharidusstandard, Diplomi ja akadeemilise õiendi statuut ja vormid, Eesti Hariduse Infosüsteemi asutamine ning põhimäärus. Ühiskraade (joint degree) välja ei anta.	3	C

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
	1.4 Õppetoetused ja laenu Eesti tudengitele väliskõrgkoolis õppides	1.4.1 Eesti tudengitel välisriigis õppides õppelaenu võimalus	Õigusakti olemasolu (laenuitingimused)	Laenuitingimused võimaldavad laenu võtta	Õppelaenu on õigus saada Eesti kodanikul ka välisriigis õppides.	3	C
		1.4.2 Eesti tudengitel välisriigis toetuste ja stipendiumide võimalus	Õppetoetuste ja stipendiumide tingimused	Võimalus taotleda õppetoetust ja stipendiumi on olemas	Õppetoetusi jagavad Eesti kõrgkoolid oma üliõpilastele. Õppetoetust ei ole õigust saada üliõpilasel ajal, mil ta saab õppetoetust välisriigi valitsuselt, rahvusvaheliselt või valitsustevaheliselt organisatsioonilt või koostööprogrammi esinduselt. Üliõpilasvahetuses (nt Erasmus) osalevatel üliõpilastel on üldiselt võimalik õppetoetust saada. Intervjuud osutasid, et tegemist ei ole päevakorralise küsimusega, sest Eestis õppivate tudengite toetamise võimalused on niigi väga piiratud, seega ei ole kõne alla välisriikides õppivate tudengite toetamine, eriti kui õppetoetusi jagavad õppeasutused. Välismaalõppijatele on eraldi omad stipendiumid, toetused.	0, vastavalt intervjuudele tegevus päevakorrast maas	Vastavalt intervjuudele tegevus päevakorrast maas
	1.5 KH piiriülene pakkumine	1.5.1 Õigusaktid piiriülese hariduse soodustamiseks (Eestisse)	Õigusaktide olemasolu	Õigusakt olemas	Kõrghariduse piiriülese pakkumise teema pole enam päevakorral ning sellega hetkel ei tegeleta.	0, tegevus on päevakorrast maas	Tegevus päevakorrast maas
		1.5.2 Riikliku järelvalve teostamine piiriülesele haridusele (Eestisse)	Riikliku järelvalve teostamine	Toimub regulaarne järelvalve	Piiriülene haridus Eestis hetkel puudub, reguleerib erakooliseadus.	Puudub piiriülene haridus Eestis.	Puudub piiriülene haridus Eestis.

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
		1.5.3 Õigusaktid soodustamaks Eesti kõrgkoolidele piiriülese hariduse pakkumiseks (välja)	Õigusakti olemasolu	Õigusakt olemas	Õigusakt puudub, teema ei ole hetkel ka päevakorral.	0, teema ei ole päevakorral enam	Tegevus päevakorrast maas
	1.6 Immigratsiooni- poliitika	1.6.1 Välistudengitele ja - õppejõududele eristaatuse kehtestamine koostöös teiste ministriumidega	Eristaatuse (üliõpilas- ja õppejõuviisa) olemasolu	Eristaatuse (üliõpilas- ja teadlasviisa) olemasolu	Eristaatust puudub. Vaja taotleda elamisluba õppimiseks. Välismaalaste seadus: Politsei- ja Piirvalveametist võib tähtajalist elamisluba taotleda välismaalane, kes viibib Eestis seaduslikult, kui ta taotleb elamisluba õppimiseks riiklikult tunnustatud õppekava alusel magistri- või doktoriõppes. Teadlaste osas muutusi pole toimunud.	2	B
		1.6.2 Andekamatel välistudengitel võimaldatakse ka pärast õpinguid Eestisse jääda	Tegevused, mis soodustavad Eesti tööturul rakendumist	Tegevused, mis soodustavad Eesti tööturul rakendumist	Tegevused puuduvad.	0	A

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
		1.6.3 Välistudengitele antakse võimalus õppetöö kõrvalt piiratud koormusega töötada.	Töötamisvõimaluse olemasolu	Töötamisvõimalus olemas	ELi üliõpilastel piiranguid pole, kui on vormistatud elamisõigus. Mitte ELi üliõpilased peavad taotlema tööluba. Ülikool peab kinnitama, et ei sega õpinguid. Töötamise tundide arv pole piiratud. Lühiajaliselt võib ilma tööloata Eestis töötada kuni 6 kuud aasta jooksul. Eestis võib tööloata töötada välismaalane, kelle töötamine on enne tööle asumist registreeritud. Reaalsuses töö leidmise võimalused väga piiratud. Strateegia eesmärk - töötamise võimaldamine - on täidetud.	3	C
		1.6.4. Eesti tudengitele tagatud haigekassa ravikindlustus laiendatakse riikliku koolitustellimuse raames õppivatele välistudengitele.	Ravikindlustuse olemasolu	Ravikindlustuse olemasolu	Ravikindlustus puudub kolmandate riikide üliõpilastel. Võimalus osta ravikindlustus ERGOst või AON Student Insurance'ist. Eesti Haigekassa ravikindluste saab ainult isik, kes on Eesti kodanik või omab Eestis pikaajalist elamisluga. DoRa stipendiumiga Eestisse tulnud välisdoktorantidele kaetakse ravikindlustuskulud.	1	B

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
2. Õppe-tegevuse rahvusvahelistumine	2.1. Tudengite mobiilsus	2.1.1 Likvideeritakse õppetöökorraldusest tulenevad tudengite mobiilsuse takistused KH I astmel ja parandatakse vahetustudengite välisõpingute tunnustamist	Vahetuses osalemise tingimused, tunnustamissüsteemi toimimine	KH I astmel pole takistusi vahetuses osalemiseks, tunnustamine pole enamuses jaoks probleemiks.	Olulisi õppetöökorraldusest tulenevaid takistusi ei esine. Mõnel juhul võib takistavaks olla REV tudengite õppekorraldus: Erasmuse vahetuse ajaks ei vabastata REV üliõpilasi õppemaksust, mistõttu nendel on keeruline motivatsiooni leida vahetuses osalemiseks. Teiseks on mõnikord probleeme õppekavade ühitamisega. Mobiilsust takistavad eelkõige tudengite finantsprobleemid või elukorralduslikud põhjused (töötamine, pere jne).	2	B
		2.1.2 Esimese astme tudengivahetuse lisarahastamine riiklikult (elatusaseme erinevuse arvestamiseks)	Riikliku lisarahastuse olemasolu	Riiklik lisarahastus olemas	Erasmuse üliõpilaste stipendiumite lisarahastamise riigieelarvest 3,5-4 miljonit krooni (223-255 tuhat eurot) aastas	3	C
		2.1.3 Magistri-ja doktoriastmes tudengivahetuse lisarahastamine riiklikult	Lisarahastamisskeemide olemasolu	Lisarahastamise skeemid olemas	DoRa stipendiumid, Kristjan Jaagu stipendiumid	3	C
	2.2. Välistudengid täisajaga õppes	2.2.1 Ühtsed nõuded teadmiste esimesele astmele sisseastumisel	Kõrgkoolide sisseastumistingimused	ühtsed nõuded kõikidel ülikoolidel	Pole täpselt arusaadav, mille osas võrdsust taotletakse. Iga ülikool otsustab ise. Välistudengite RE kohale saamise võimalus erinev kõrgkooliti	1	B

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
		2.2.2 Võõrkeelsesse õppesse astujate keeleoskuse kontrolliks kasutatakse RV tunnustatud teste, mille tulemustele seatakse siseriiklik alammäär	Ülikoolide sisseastumistingimused	Ühtne riiklik alammäär	Kasutatakse TOEFL, IELTS teste. Riiklik alammäär puudub. Lisaks reguleerib haridus- ja teadusministri määrus "Välismaalase piisava õppekeeleoskuse tõendamise kord" (2010) - vastavalt sellele on keeleoskuse miinimummäära kehtestamine õppeasutuse pädevuses.	2	B
		2.2.3 Riiklik järelevalve varasema kvalifikatsiooni kontrollimise teostamiseks	Järelevalve olemas	Järelevalve toimib	Selge järelevalve ametlikult puudub, ENIC/NARIC hinnangud on õiguslikult nõuandva iseloomuga ning kvalifikatsioonide kontrollimine ENIC/NARIC keskuses pole kohustuslik. Samas on kõrgkoolidel ENIC/NARIC hinnangute võtmine igapäevaseks praktikaks kujunenud. Vastavalt ülikooliseadusele (§53) teostab riiklikku järelevalvet ülikooli tegevuse õiguspärasuse üle Haridus- ja Teadusministeerium.	0	B
	2.3 Doktorantide mobiilsus	2.3.1 Välisstudengitele eestlastega võrdsed võimalused doktoriõppesse astumisel REV kohtadele	Ülikoolide sisseastumistingimused	Võrdsed võimalused tagatud	Toimub osaliselt, sõltuvalt kõrgkoolist.	2	B
		2.3.2 Välisstudengitel eestlastega võrdsed võimalused doktoritoetuse jm sotsiaalsete tagatiste saamiseks	Õppetootuste tingimused võrdsed	Võrdsed võimalused tagatud	JAH (6000 EEK), alates 01.01. 2012 saavad kõik doktorandid toetust RE ja REV (uued sisseastujad). Lisaks DoRa toetused.	3	C
		2.3.3 Riiklikult prioriteetsetel ja neil erialadel, kus vastaval tasemel Eestis õpet ei pakuta või kus vastav kompetents on piiratud, toetatakse ka kogu doktoriõppe läbimist välismaal ja hilisemat naasmist Eestisse	RKT välismaal skeemi olemasolu	Skeem olemas ja toimib	Riiklik koolitustellimus välismaale. Prioriteetsetest erialadest ametlikult loobuti, kuid siiski eelistatud need kandidaadid.	3	C

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	
	2.4 Välisõppejõude osakaalu suurendamine	2.4.1 Õppejõudude konkursid välismeedias ning kättesaadavus vöörkeeles	Konkursikuulutuste välismeedias avaldamine	Konkursid välismeedias avaldatud	Euraxess, teadlaste puhul Naturejobs, Times Higher Education, erialavörgustikud, oma veebileht.	3	C
		2.4.2 Rahvusvaheliste ekspertide kaasamine professorite valimisse	Ekspertid komisjonis	Ekspertid kaasatud	Ei ole üldlevinud praktika kõigis ülikoolides	2	B
		2.4.3 Riiklikud otsetoetused välisõppejõudude Eestisse toomisel prioriteetsetes valdkondades	Otsetoetuste olemasolu	Otsetoetused olemas	DoRa programm (finantseeritakse palku), muud kulud kannab ülikool. Prioriteetseid valdkondi ei olnud kehtestatud.	3	C
	2.5 Välismaal doktorikraadi kaitsnute Eestisse toomine	2.5.1 Järel doktorantuuri väljaarendamine Eestis, kohtade täitmine Eesti jaoks olulistest ja RV konkurentsivõimelistes valdkondades	Järel doktorantuuri ja meetmed loodud konkreetsetes valdkondades	Järel doktorantide arv suurenenud	Käimas on programmid "Mobilitas" (alates 2008) ja ERMOS (7 RP raames 40% ja ülejäänud riigieelarvest), lisaks grant teadustööks Jaapanis. Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse muudatusega toodi seadusesse sisse mõiste „järel doktor“. Kokku antud 61 granti, rahastamise tõus on olnud märkimisväärne, menetlusprotsess ja programmide nähtavus on muutunud oluliselt paremaks, oluliselt on kasvanud välismaalt Eestisse asuvate järel doktorite arv , välisriiki suundumine ja Eesti-sisene.	3	C
		2.5.2 Kontakti hoidmine välismaale doktorantuuri ja järel doktorantuuri siirdunud noorteadlastega	tegevused kontakti hoidmiseks	statistika ja kontakt olemas	Süstsemne tegevuse puudub.	0	A

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
		2.5.3 Välismaale doktorantuuri ja järeldoktorantuuri siirdunud noorteadlaste kaasamine õppe- ja teadustöösse	Tegevused välismaa noorteadlaste osalemiseks õppe- ja teadustöös	Välismaal õppinud, teadust teinud noorteadlased kaasatud õppe- ja teadustöösse	Süstsemne tegevuse puudub, mõnikord säilib kontakt läbi juhendamise.	0	A
		2.5.4 Välismaal õppijate registreerimissüsteemi väljaarendamine, huvipakkuvate töövõimaluste edasiarendamine	Registreerimissüsteemi olemasolu	Välismaal õppijate kohta statistika ja kaasajastatud info olemas	Keskne registreerimissüsteem puudub. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda käivitas 2010 portaali "Talendid koju", mis ühendab Eesti tööandjaid ning välismaal õppivaid või töötavaid noori, kes soovivad Eestisse tagasi tööturule pöörduda. Portaali fookus samas tagasipöördumisel, mitte niivõrd üldisel kontaktihoidmisel. Portaal pole väga aktiivselt käivitunud, hetkel ainult 13 tööpakkumist, samas liitunud tööandjaid on 151. Tööpakkumist arvu mõjutanud suure tõenäosusega ka masu.	1	A
		2.5.5 Riiklikud infrastruktuuriinvesteeringud Eestisse naasvatele noorteadlastele, toetused alustatud uurimisteema edasiarendamiseks	Riiklike toetuste olemasolu	Riiklike toetuste olemasolu	Tegevus puudub.	0	A
	2.6 Võõrkeelsed õppekavad	2.6.1 Riik loob soodsa keskkonna võõrkeelsete õppekavade avamiseks; toetab RV atraktiivsete, omanäoliste ja tööturu vajadusi arvestavate võõrkeelsete kvaliteetõppekavade arendamist	Riigi poolt toetatud võõrkeelsete õppekavade arv	Riigi poolt toetatud võõrkeelsete õppekavade arvu suurenemine, 5-7 l faasis	7 toetatud "Ägedat õppekava".	3	C

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
		2.6.2 Seaduslikult tagatud võimalused riiklikult toetatud võõrkeelsetel õppekavadel õppimiseks RKT üliõpilastel	RKT üliõpilastel võimalik õppida võõrkeelsetel õppekavadel	RKT üliõpilastel võimalik õppida võõrkeelsetel õppekavadel	Jah, võimalik. Uue kõrgharidusreformi kontekstis taas küsitav, sest tasuta õppekohad nähakse ette ainult eestikeelsetel õppekavadel.	3	C
	2.7 Rahvusvahelised ühisõppekavad	2.7.1 Erasmus Mundus programmis osalemise toetamine riiklike otsetoetuste kaudu	Riiklikud otsetoetused olemas	Riikliku toetuse eraldamine ülikoolidele programmis osalemiseks	Pole teada, et oleks.	0	A
		2.7.2 Kallitel ja vajalikel erialadel toetab riik ühisõppekavade arendamist regionaalses koostöös	Riiklikud toetused ühisõppekavadele	Riiklikult ühisõppekavasid toetatud	Tegevus ebamäärane, riiklikud toetused puuduvad	0	A
	2.8 Võõrkeelsed õppeained ja moodulid	2.8.1 Võõrkeelsete õppeainete ja moodulite arendamiseks loodud meetmed ja motivatsiooniskeemid kõrgkoolides	Meetmed, motivatsiooniskeemid võõrkeelsete õppeainete ja moodulite arendamiseks	Võõrkeelsete õppeainete ja moodulite hulk suurenenud kõrgkoolides	Lisaks "Ägedatele õppekavadele" on rahvusvahelise mõõtmega projekte toetatud ESF ettevõtete ja kõrgkoolide koostöö alameetmes, rahvusvaheline mõõde on tuvastatav 18 projektil.	2	B

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
	2.9 Rahvusvahelistumine kõigi tudengite õppes	2.9.1 Rahvusvahelise mõõtmelise lisamine õppekavadele	Õppekavas komponendid rahvusvahelise mõõtmelise edendamiseks	Õppekavad rahvusvaheliselt rakendatavad, erinev kultuuritaust arvestatud, oskus rahvusvahelises keskkonnas toimida	Kõrgharidusstandardis vastavad õpiväljundid üldiselt määratletud. Võimalused õppida võõrkeeli ja mõnedes kõrgkoolides ka erialavõõrkeelt, suuremates kõrgkoolides ka mitmed inglisekeelsed kursused. Erasmus mobiilsusprogrammid õppejõududele ja mitteakadeemilisele personalile. Suurenev välistudengite osakaal toetab kultuurierinevustega toimetulekut. Suuri probleeme ei esine. Rahvusvaheline komponent õppekavades olemas, teadmine rakendatav erinevates kultuurisüsteemides, õppejõud arvestavad tudengite kultuurierinevustega.	2	B
3. Rahvusvahelistumise tugisüsteem	3.1 Avatud ja toetatav rahvusvaheline õpikeskkond	3.1.1 Tolerantsi kasvatamine, kultuurierinevuste väärtustamise tagamine kõrgkoolide organisatsioonikultuuris	Tegevused tolerantsi kasvatamiseks	Välisstudengid tunnevad end turvaliselt ja respektieritult	Tartus algatatud Initsiatiiv "Tolerantne Tartu", uuring väärtushinnangutest, meedia kasutamine positiivse sõnumi saatmiseks välisstudengite ja õppejõudude tegevuste kohta. Kaudselt edendab tolerantsi aktiveerunud tudengite ja õppejõudude sisse-välja mobiilsus. Mõned head näited välisõppejõudude ja -üliõpilaste tegevuste üle-ülikoolilisest tutvustamisest ning üritustest.	1	A

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
					Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
		3.1.2 Välistudengite ja -õppejõudude integreerimine õppetöösse, erivajadusi peetakse silmas	Tegevused välistudengite vajaduste arvestamiseks	Välistudengid ja õppejõud tunnevad ennast sulandatuna keskkonda	Välistudengeid omavates kõrgkoolides orientatsiooniprogrammid, nõustajad, tuutorid.	2	B
		3.1.3 Praktikasüsteemi korraldamisel välistudengite erivajaduste tagamine	Praktikakorraldus arvestab välistudengite vajadustega	Praktikakorraldus arvestab välistudengite vajadustega	Kuna praktikakohtade leidmine üldine probleem Eestis, siis mitte-eesti keelt oskajatega veel suuremad probleemid. Mõned head näited on.	0	A
	3.2. Rahvusvahelises töökeskkonnas töötamise suutlikkuse arendamine	3.2.1 Esmased teenused ning info õppe- ja töökorralduse kohta on kättesaadav ka eesti keelt mitteoskajate jaoks	Kõik peamised õppe- ja töökorraldust puudutavad aktid on olemas inglise keeles ning veebis kättesaadavad	Info õppe-ja töökorralduse kohta on kättesaadav eesti keelt mitteoskajale	Põhilised õppetööd puudutavad dokumendid ja info on olemas kõrgkoolides, kus on välistudengeid. Archimedes toetanud tõlketgevust.	2	B
		3.2.2 Akadeemiliste ametikohtade täitmisel oluline õppejõu välismaal õpetamise kogemuse väärtustamine, professorite suutlikkus õpetada RV keskkonnas	Ametikoha täitmise nõuetes RV kogemuse nõue kehtestatud, valikukriteeriumites antakse lisapunkte RV kogemuse eest	Ametikoha täitmise nõuetes RV kogemuse nõue kehtestatud, valikukriteeriumites antakse lisapunkte RV kogemuse eest	ERN kvaliteedilepe: professori ametikoha tingimuseks RV tunnustatud asjatundja, püsiv osalemine RV T&A tegevuses; dots RV tunnustust leidnud T&A tegevus. Olukorras, kus reaalselt konkurents õppejõudude ametikohtadele puudu, ei saa väga kõrgeid nõudmisi seada.	1	B

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
		3.2.3 Õppejõudude lühiajalist enesetäiendamist välismaal toetatakse riiklikult	Riiklike toetusprogrammide olemasolu	Toimivad riiklikud toetusprogrammid	Toimivad Eramuse õppejõudude mobiilsusprogramm, Kristjan Jaagu lühiajalised välislähetustoetused noorteadlastele, Primusest toetatud mõnede õppejõudude välismaa koolitusi. DoRas plaanis meede välja arendada.	1	A
		3.2.4 Intensiivne keeleõpe ja RV kultuurikeskkonnas töötamise oskuste omandamine kõrgkoolipedagoogide ettevalmistamise osaks	Keelekursused ja RV kultuurikeskkonda käsitlevad ainekursused kõrgkoolipedagoogide ainekavas	Kõrgkooli õppejõud ettevalmistatud rahvusvahelises keskkonnas töötamiseks	Õppejõudude ettevalmistuse süsteem terviklikult väljaarendamata. Primuse raames tehtud õppejõu pädevusmudel mainib RV koostöös osalemist. Primuse raames koolitatud õppejõude ja doktorante, kes viivad õppetööd läbi, sh multikultuurses keskkonnas töötamise alased koolitused, samuti akadeemilise inglise keele kursused. Doktoriõppe raames valikaine "õppimine ja õpetamine kõrgkoolis" või "kõrgkoolididaktika".	1	A
		3.2.5 Õppeinfosüsteem, personali ametinõuded kättesaadavad inglise keeles	Õppeinfo ja ametinõuded kättesaadavad inglise keeles	Õppeinfo ja ametinõuded kättesaadavad inglise keeles	Neljas suuremas ülikoolis olemas, teistes kõrgkoolides puudu või osaliselt.	2	B
		3.2.6 Välistudengitega kokkupuutuvad isikud suudavad RV keskkonnas töötada	Keeleoskuse nõue töötajatele	Töötajad keeleoskajad (vähemalt vene ja inglise)	Otseselt välistudengitega kokkupuutuv personal kompetentne, muu administratiivne personal ja õppejõud väga erineva suutlikkusega. Koolitusvajadus teadvustatud ning mitmetes kõrgkoolides ka personal osalenud keelekoolitustel, Erasmus mitteakadeemilise personali mobiilsuses.	2	B

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
	3.3. Koostöö välistudengite ja õppejõudude integreerimisel	3.3.1 Tuutorluse pakkumine kõrgkoolides	Tuutorluse olemasolu ja toimimine	Tuutorluse olemasolu ja toimimine	Enamikes, kus on välistudengeid, olemas, puudub mõnes.	2	B
		3.3.2 Tudengiorganisatsioonid toetavad välistudengite integratsiooni (tuutorlus, tugiisikud)	Tudengiorganisatsioonid osalevad välistudengite integreerimisel	Tudengiorganisatsioonid osalevad välistudengite integreerimisel	ESN võrgustik, üliõpilaste erialaorganisatsioonid, üliõpilasesindused kaasatud.	3	C
		3.3.3 Välisõppe kogemusega tudengite kaasamine välistudengite orienteerimisse	Programmis osalevad väliskogemusega eesti tudengid	Programmis osalevad väliskogemusega eesti tudengid	Toimib ülikoolides, kus õpib välistudengeid ning orientatsiooniprogrammid on olemas	3	C
		3.3.4 Koostöös KOVidega RV keskkonna loomine väljaspool kooli (teenuste info, perearstiabi, haridus inglise keeles)	Ühistegevused keskkonna loomiseks	Ühistegevuste kaudu info ja teenused olemas ja kättesaadavad	Süsteemaatiline koostöö puudub.	0	A
		3.3.5 Välistudengitel ja -õppejõududel võimalus osaleda tasuta eesti keele ja kultuuri kursustel	Tudengitel ja õppejõududel võimalik tasuta eesti keelt/kultuuri õppida	Tudengitel ja õppejõududel võimalik tasuta eesti keelt/kultuuri õppida	Ülikoolides võimalused olemas, EBSis tasuline õpe. Muudes kõrgkoolides võimalused piiratud, sest välistudengid ja -õppejõud puuduvad või on väga vähe, seega vajadus pakkumiseks puudub.	3	C
		3.3.6 Kõrgkoolide koostöö välistudengite ja -õppejõudude integreerimisel	Ühistegevused välismaalaste integreerimiseks	Ühistegevused välismaalaste integreerimiseks	Tihe koostöö puudub, mõned koostöönäited on: keelekursuste ühine pakkumine, Eramuse tudengite ühisüritused.	1	B

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
	3.4 Teavitamine ja infovahetus ehk nähtavus	3.4.1 Eesti KH tutvustamine välismaal osaks Eesti tutvustamise laiemast kontseptsioonist, tutvustamine koostöös VälisMini, välisesinduste jt institutsioonidega	Eesti tutvustamise kontseptsioon olemas, toimub tutvustamise eri asutuste koostöös	Nähtavus suurenenud	DoRa toetusel loodud ühised infomaterjalid, "Study in Estonia" veebileht. Eesti on riigina, Archimedese koordineerimisel, olnud esindatud haridusmessidel prioriteetsetes riikides. Messidel osalemine: Soome, Läti, Venemaa (Moskva, Peterburg), Kasahstan, Türgi, Hiina, Ukraina, Leedu. Lisaks võrgustikumessid. "Study in Estonia" ei ole "Welcome to Estonia" kontseptsiooni osa, kuna EASi hinnangul ei sobivat EASi eesmärkidega. Teatud koostöö toimub välisesindustega.	1	A
		3.4.2 Ühised infomaterjalid, mida kõik kõrgkoolid tasuta kasutada saavad	Infomaterjalide olemasolu	Tasuta infomaterjalid kättesaadavad kõrgkoolidele	Study in Estonia erinevad infomaterjalid olemas ja tasuta.	3	C
		3.4.3 Välistudengitele ja -õppejõududele suunatud konkursikuulutused ning kandideerimisinfo kättesaadav inglise keeles ja ühest kohast. Lisaks Euroopa teadlaste mobiilsusportaalile luuakse ühise informatsiooni pakkumise liides smartEstonia.ee'le, Eesti e-Ülikoolile ning ETISEle.	Infokanalite loomine	Toimivad infokanalida	Toimib nii smartestonia (lingitud EU teadlasmobiilsuse lehega) kui ETIS (kuigi konkursikuulutuste infot otseselt pole). E-Ülikoolil vastav liides puudub.	3	C

ALAEESMÄRK	Tegevusvaldkond	Element strateegias /Tegevus	Jälgimismõõdik	Sihteesmärk	Hetkeseis Kas strateegias toodud tegevus on tänaseks saavutatud? Teostatud tegevuste kirjeldus.	Hinnang arengule	Hinnang tegevusele
						0=areng puudub, 1=areng madal, 2=areng keskmine, 3=areng kõrge	A= nõuab olulist parandamist, B= nõuab mõningast parandamist, C= vastab ootustele.
	3.5 Heade Tavade Kokkulepe	3.5.1 Ühtne kokkulepe administratiivse ja akadeemilise personali ametinõuete, üldise õppetöö korralduse ning välistudengitele ja -töötajatele pakutavate minimaalsete tingimuste ja teenuste kohta	Vastavasisulise leppe olemasolu	Lepe allkirjastatud	Lepe allkirjastati 6.12 2007, ühinenud 20 kõrgkooli. Leppe roll samas ebamäärane.	3	C

Lisa 3: Indikaatorite saavutustasemete prognoos

